גליון

אַבִּיטָה אֹרְחֹתֶיךָ

באגדה ובהלכה

פָּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח

גליון

אֲבִיטָה אֹרְחֹתַיִךְ

באגדה ובהלכה

שיחות ושיעורים
מפי הרב אורן נזרית שליט"א

ניתן להשיג בטלפונים:
0509013000
0506491414
למעוניינים
ניתן לקבל השיחה במייל:
toraoren@gmail.com

ניתן להקדיש
פרשיות להצלחה ולברכה
ולעילוי נשמת וכיו"ב
לפרטים,
ניתן ליצור קשר בפל':
0509013000
0506491414

עיצוב, עימוד וניקוד
שלמה. נ.
0504158840
shlomo131375@gmail.com

תוכן עניינים

שִׂיחָה לְפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח

וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר - כּוֹחוֹ שֶׁל יַעֲקֹב ..... ג
וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים ..... ג
שָׁמָּא נִתְלַכְלַכְתִּי בַּחֲטָא ..... ג
הַתַּקָּנָה הַיְחִידָה - לִמּוּד הַמּוּסָר ..... ח
כּוֹחוֹ שֶׁל חֵטְא ..... ט
זְהִירוּת בַּעֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹות ..... י
וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ ..... יב
מִי שֶׁדָּבוּק בָּהּ' לֹא יֵאָרַע לוֹ כָּל נֶזֶק ..... יב
חוֹבָתֵנוּ לִשְׁמֹר עַל הַהַנְהָגָה בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל סַבָּא ..... יב
תַּמְכִּין דְּאוֹרָיְתָא ..... יג
תַּשְׁאִיר אֶת הָעֲבוֹדָה לְבוֹרֵא עוֹלָם ..... יד

סִימָן רסז - דִּינֵי הַתְּפִלָּה בְּעֶרֶב שַׁבָּת ג

אֶפְשָׁר לְהַקְדִּים תְּפִלַּת עַרְבִית וְלִסְעֹד מִבְּעוֹד יוֹם ..... יז
אִי עָבְדִינַן תַּרְתֵּי דְּסָתְרֵי בְּיוֹם אֶחָד ..... כ
אִם צָרִיךְ לְהַקְדִּים עַרְבִית בְּלֵיל שַׁבָּת - גַּם כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל מִנְחָה אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה ..... כג
הֶעָרָה עַל מִי שֶׁחָלַק עַל רַבֵּנוּ מָנוֹחַ וְהַכֶּסֶף מִשְׁנֶה ..... כד
לְהַתְחִיל לֶאֱכֹל חֲצִי שָׁעָה קֹדֶם זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע ..... כה
שָׁכַח לִסְפּוֹר הָעֹמֶר לַיְלָה וָיוֹם אִם רַשַּׁאי לֶאֱכֹל קֹדֶם שֶׁסּוֹפֵר בְּלֹא בְּרָכָה ..... כו
אֲכִילָה קֹדֶם שֶׁקָּרָא קְרִיאַת שְׁמַע אַחַר שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ ..... כו
אֲכִילַת פַּת קֹדֶם סְפִירַת הָעֹמֶר ..... כו
קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת אִם צָרִיךְ לַחְזֹר וְלִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע ..... כז
אִם הַצִּבּוּר צָרִיךְ לַעֲמֹד בְּכָל קַדִּישׁ ..... כט
הַמִּנְהָג לַעֲמֹד בְּקַדִּישׁ שֶׁל לֵיל שַׁבָּת, אֲבָל בְּקַדִּישׁ שֶׁל יו"ט אֵין צָרִיךְ לַעֲמֹד ..... ל
מִנְהַג מָרוֹקוֹ לְעָנְיַן עֲמִידָה בְּקַדִּישׁ ..... ל

שִׂיחָה לְפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח

וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר - כּוֹחוֹ שֶׁל יַעֲקֹב

רָאִיתִי בַּמַּגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב (וַיִּשְׁלַח) שֶׁכָּתַב עַל הַנֶּאֱמָר בְּפָרָשָׁתֵנוּ וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם. וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד עָתָּה. וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וָעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לְמְצֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ. הַפְּגִישָׁה הַנּוֹרָאָה הַזּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב עִם עֵשָׂיו, בָּאָה לְלַמֵּד אוֹתָנוּ לְדוֹרוֹת הַרְבֵּה לְמוּדִים, וּכְמוֹ שֶׁכּוֹתֵב הָרַמְבָּ"ן (בְּרֵאשִׁית י"ב, ו') כִּי 'מַעֲשֵׂה אָבוֹת סִימָן לַבָּנִים'. וּבִכְלָל זֶה שֶׁ'מַעֲשֵׂה אָבוֹת סִימָן לַבָּנִים' יֵשׁ שְׁנֵי חֲלָקִים, גַּם שֶׁכָּל מָה שֶׁהָיָה לָאָבוֹת יֶאֱרַע גַּם עִם הַבָּנִים, וְגַם עַל הַבָּנִים לִלְמֹד מִדַּרְכֵי הָאָבוֹת כֵּיצַד גַּם הֵם יִנָּהֲגוּ. וּבֶאֱמֶת אֵין דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ אֶת הַ'עֵשָׂיו' שֶׁלּוֹ, וּבְכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ. וְיֵשׁ לָנוּ הַחֶסֶד שֶׁהקב"ה מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם, כְּמוֹ שֶׁעָמַד תָּמִיד לְימִינָם שֶׁל הָאָבוֹת וְהוֹשִׁיעָם. יַעֲקֹב וְעֵשָׂו נִפְרְדוּ לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים שָׁנָה, אַךְ סוֹף סוֹף חוֹזֵר יַעֲקֹב לְבֵיתוֹ, וְרַק עַכְשָׁו יָכוֹל לָשׁוּב כַּאֲשֶׁר יֵשׁ בְּיָדוֹ אֶת הַנֶּשֶׁק בּוֹ יְנַצַּח אֶת עֵשָׂיו, "וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר", 'שׁוֹר' זֶהוּ יוֹסֵף שְׁטָנוֹ שֶׁל עֵשָׂיו, שֶׁאֵין עֵשָׂיו נוֹפֵל אֶלָּא בְּיַד בְּנֵי בָּנָיהּ שֶׁל רָחֵל כִּדְרָשַׁת רַבּוֹתֵינוּ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה עג, ז. וְעַיֵּן בָּבָא בָּתְרָא קכג:), וְ'חֲמוֹר' הוּא יִשָּׂשכָר שֶׁאָמוּר בּוֹ "יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם" (בַּעַל הַטּוּרִים בְּרֵאשִׁית ל"ב, ו'). וְכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ לְיַעֲקֹב אֶת כֹּחוֹ שֶׁל יוֹסֵף הַצַּדִּיק וְאֶת כֹּחוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר, שֶׁזֶּהוּ כֹּחַ הַתּוֹרָה עַתָּה יָכוֹל הוּא לָשׁוּב אֶל בֵּיתוֹ בְּלֹא לְפַחֵד מִכָּל הַקָּמִים עָלָיו.

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים

רָשִׁ"י מֵבִיא כָּאן אֶת דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה, עה, ד), שֶׁהַמַּלְאָכִים שֶׁשָּׁלַח יַעֲקֹב לְעֵשָׂיו, הָיוּ מַלְאָכִים מַמָּשׁ. הַפֵּרוּשׁ שֶׁל הַמִּלָּה 'מַלְאָךְ' - הִיא שָׁלִיחַ. לְכָל שָׁלִיחַ נִתָּן לִקְרֹא "מַלְאָךְ". וְלָזֶה מְפָרֵשׁ רָשִׁ"י, שֶׁלֹּא תִּטְעֶה לוֹמַר שֶׁיַּעֲקֹב שָׁלַח סְתָם שְׁלִיחִים, אֶלָּא דַּע כִּי הָיוּ אֵלּוּ מַלְאָכִים מַמָּשׁ.

וְכִי מֵהֵיכָן הָיוּ לוֹ לְיַעֲקֹב מַלְאָכִים שֶׁיָּכוֹל הָיָה לִשְׁלֹחַ אוֹתָם? הָיָה לוֹ בֵּית חֲרֹשֶׁת לְיִצּוּר מַלְאָכִים? וְהַתְּשׁוּבָה הִיא שֶׁאָכֵן כֵּן. כָּל אָדָם יֵשׁ לוֹ כֹּחַ בֵּית חֲרֹשֶׁת, כִּי בְּמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים יוֹצֵר מַלְאָכִים טוֹבִים, וּלְהֶפֶךְ חָלִילָה. אָדָם שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שָׁעָה אַחַת, עִם כָּל גִּדְרֵי מִצְוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה, בְּאֵימָה וּבִירְאָה וְלִשְׁמָהּ, בּוֹרֵא לוֹ בְּאוֹתָהּ הַשָּׁעָה לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרֶת אֲלָפִים מַלְאָכִים! כִּדְכָתַב רַבֵּנוּ הֶחָפֵץ חַיִּים זַ"ל בְּסֵפֶר תּוֹרַת הַבַּיִת (פ"ב, ופ"ג).

יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּחִיר שְׁבָאבוֹת, הָיוּ לוֹ מַלְאָכִים שֶׁיָּכֹל לִשְׁלֹחַ אוֹתָם. מֵהֵיכָן? - מִתּוֹרָתוֹ וּמִמִּצְוֹתָיו.

וְאֶת הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שׁוֹלֵחַ יַעֲקֹב בְּיַד הַמַּלְאָכִים לוֹמַר לְעֵשָׂו, דַּע, כִּי עִם לָבָן גַּרְתִּי, אֲבָל לֹא לָמַדְתִּי מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים וַתַּרְי"ג מִצְוֹת שָׁמָרְתִּי, וְנִשְׁאַרְתִּי דָּבוּק בָּהּ' יִתְבָּרַךְ, וְעוֹד זֹאת עַכְשָׁו יֵשׁ לִי "שׁוֹר וַחֲמוֹר", אֶת כֹּחַ יוֹסֵף הַצַּדִּיק וְאֶת כֹּחַ הַתּוֹרָה שֶׁל יִשָּׂשכָר. וְעֵשָׂיו יוֹדֵעַ מָהֵם מַלְאָכִים, שֶׁכֵּן גָּדֵל בְּבֵית יִצְחָק אָבִינוּ וְעַל בִּרְכֵּי אַבְרָהָם, אַךְ עִם כָּל זֹאת אוֹמֶרֶת הַתּוֹרָה:

שָׁמָּא נִתְלַכְלַכְתִּי בַּחֲטָא

וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ. וּמֵבִיא רָשִׁ"י בְּשֵׁם רַבּוֹתֵינוּ בַּמִּדְרָשׁ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה, עה, ז): אַתָּה אוֹמֵר אָחִי הוּא, אַתָּה קוֹרֵא לוֹ אָחִי, "בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ", אֲבָל הוּא נוֹהֵג עִמְּךָ כְּעֵשָׂיו הָרָשָׁע, עוֹדֵנוּ בִּשְׁנָאתוֹ. אָמְנָם עָבְרוּ שָׁנִים עַל גַּבֵּי שָׁנִים מֵאָז מַעֲשֵׂה מְכִירַת הַבְּכוֹרָה וְהַבְּרָכוֹת, אֲבָל אַף עַל פִּי כֵן לֹא כָּהֲתָה שִׂנְאָתוֹ עָלֶיךָ בְּמְאוּמָה, וַעֲדַיִן נִשְׁאַר הוּא בְּגֶדֶר שֶׁל 'עֵשָׂיו'.

וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ. כְּשֶׁשּׁוֹמֵעַ יַעֲקֹב אָבִינוּ אֶת הַתְּשׁוּבָה הַזּוֹ שֶׁהֵשִׁיבוּ לוֹ הַמַּלְאָכִים, וְנוֹדַע לוֹ שֶׁעֵשָׂיו עוֹדֶנּוּ בִּשְׁנְאָתוֹ וְהוּא בָּא יַחַד עִם פְּלֻגָּה גְּדוֹלָה, אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ, "וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד". וּמַדּוּעַ? מָה יֵּשׁ לוֹ לְפַחֵד? עַל מָה הַחֲרָדָה הַגְּדוֹלָה שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, בְּחִיר שָׁבָאבוֹת? רָשִׁ"י בַּהֶמְשֵׁךְ מְפָרֵשׁ מִמָּה הָיָה הַחֶשְׁשׁ שֶׁל יַעֲקֹב. עַל הַפָּסוּק 'קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת עַבְדֶּךָ', מְפָרֵשׁ רָשִׁ"י: "נִתְמַעֲטוּ זְכֻיּוֹתַי עַל יְדֵי הַחֲסָדִים וְהָאֱמֶת שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי, לְכָךְ אֲנִי יָרֵא שֶׁמָּא מְשֻׁהֲבְטַחְתַּנִי נִתְלַכְלְכוּ בְּחֵטְא, וְיִגְרֹם לִי לְהִמָּסֵר בְּיַד עֵשָׂו". הָבָה וְנִתְבּוֹנֵן [וְכִדְכָתַב הָרַמְחָ"ל (בִּתְחִלַּת חִבּוּרוֹ דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים), שֶׁכְּמוֹ שֶׁגַּחֶלֶת צְרִיכִים לִנְפֹּחַ בָּהּ וּלְהַחֲיוֹת אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁהִיא תִּתְלַהֵט וְתַהֲפֹךְ לְאֵשׁ, כָּךְ גַּם דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבָּאִים בְּקִצָּר וּבִרְמִיזָה צְרִיכִים לִנְפֹּחַ בָּהֶם, לְהִתְבּוֹנֵן בָּהֶם וּלְשַׁנֵּן אוֹתָם, עֲדֵי יִתְהַפְּכוּ לִהְיוֹת אֵשׁ הַמְלַהֶטֶת בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם וּמְשַׁלְהֶבֶת לִבּוֹ לַעֲבוֹדַת ה' יִתְבָּרֵךְ.] הַמַּלְאָכִים שֶׁשָּׁלַח יַעֲקֹב שָׁבִים אֵלָיו וְאוֹמְרִים לוֹ, בָּא עֵשָׂו וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ, וְיַעֲקֹב אָבִינוּ מֵבִין הֵיטֵב לָמָּה הֵם בָּאוּ. הֵם לֹא בָּאוּ לְשָׁבֶת אִתּוֹ לָאֳכֶל אֲרוּחַת צָהֳרַיִם נְכֻבָּדָה. לְכָל הַיּוֹתֵר אוּלַי בָּאוּ לְסִעוּדַת סִיּוּם. לְכַלּוֹת אֶת יַעֲקֹב.

יַעֲקֹב רוֹאֶה שֶׁלַּמְרוֹת שֶׁעָבְרוּ שָׁנִים רַבּוֹת עֲדַיִן עוֹמֵד עֵשָׂו בִּשְׁנְאָתוֹ וְעוֹמֵד בְּהַבְטָחָתוֹ לַהֲרֹג אוֹתוֹ, וְיַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא יָרֵא וְלֹא מְפַחֵד מִזֶּה כְּלָל. מִמָּה הוּא דּוֹאֵג? 'שֶׁמָּא נִתְלַכְלְכוּ בְּחֵטְא'. וּבֶאֱמֶת, גַּם לֹא כָּתוּב שֶׁמָּא נִתְלַכְלְכוּ בַּ'חֲטָאִים', אֶלָּא 'חֵטְא', אֶפְלוּ חֵטְא אֶחָד. וְהָאִבֵּן עֶזְרָא מוֹסִיף, מֵאֵיזֶה חֵטְא? - בְּמַחְשָׁבָה. לֹא דָּאַג יַעֲקֹב עַל שֶׁמָּא וְאוּלַי חָטָא חֵטְא בְּמַעֲשֶׂה, אֲבָל פָּחַד שֶׁמָּא חִסֵּר בְּמַחְשָׁבָה, וּמֵחֲמַת זֶה הִתְלַכְלֵךְ וְיִגְרֹם הַדָּבָר שֶׁיִּמָּסֵר בְּיַד עֵשָׂו.

בַּפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת, כָּתוּב שֶׁיַּעֲקֹב בְּעֵת שֶׁהָיָה בַּהֲלִיכָתוֹ אֶל בֵּית לָבָן, 'וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא'. יָשַׁן בְּמָקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְהַתַּרְגּוּם יוֹנָתָן שָׁם מוֹנֶה חֲמִשָּׁה נִסִּים שֶׁהָיוּ לְיַעֲקֹב בְּאוֹתָהּ הַשָּׁעָה.

וּמוֹסִיף הַתַּרְגּוּם: "עָנִין וְאָמְרִין בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ יָשֵׁן, הָיוּ אוֹמְרִים הַמַּלְאָכִים, אָתוֹן חַמּוֹן יַעֲקֹב חֲסִידָא, בּוֹאוּ וְתִרְאוּ אֶת יַעֲקֹב הֶחָסִיד, דְּאִיקּוֹנִין דִּילֵיהּ קְבִיעָא בְּכוּרְסֵי יְקָרָא דְּהָוֵיתוּן מִתְחַמְּדִין לְמֶחֱמֵי יָתֵהּ". כָּל הַזְּמַן 'הָוֵיתוּן מִתְחַמְּדִין לְמֶחֱמֵי יָתֵהּ' - רְצִיתֶם וְהִשְׁתּוֹקַקְתֶּם לִרְאוֹת אֶת פְּנֵי יַעֲקֹב, אֲבָל לֹא הֱיִיתֶם יְכוֹלִים לְהַבִּיט בּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה עֵר וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה. אֲבָל עַכְשָׁו שֶׁהוּא יָשֵׁן, בּוֹאוּ וְתִרְאוּ אוֹתוֹ, זוֹ הַהִזְדַּמְּנוּת שֶׁאֶפְשָׁר לְהַבִּיט בּוֹ.

בַּגְּמָרָא אָמְרוּ (סָפָה דַּף כח.): "שְׁמוֹנִים תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְהִלֵּל הַזָּקֵן. גָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל, קָטָן שֶׁבְּכֻלָּם רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. אָמְרוּ עָלָיו עַל יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כָּל עוֹף שֶׁפּוֹרֵחַ עָלָיו מִיָּד נִשְׂרָף". לָמָּה כָּל עוֹף הַפּוֹרֵחַ הָיָה נִשְׂרָף? - מְפָרֵשׁ שָׁם הָרִיטְבָ"א בְּחִדּוּשָׁיו, כִּי בַּמָּקוֹם שֶׁהָיָה לוֹמֵד יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל הָיְתָה הַשְּׁרָאַת שְׁכִינָה כְּמַעֲמַד הַר סִינַי, וּכְמוֹ שֶׁבְּהַר סִינַי בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה אַף אֶחָד לֹא יָכֹל הָיָה לִהְיוֹת עָלָיו מֵרֹב רִבּוּי הַקְּדֻשָּׁה וְהַשְּׁכִינָה שֶׁשָּׁרְתָה שָׁם וְהָאֵשׁ הָיְתָה שׁוֹלֶטֶת, כָּךְ גַּם הַזְּמַן שֶׁעָסַק יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל אָז בַּתּוֹרָה הֲרֵי הוּא כְּמוֹ מַתַּן תּוֹרָה עַצְמוֹ.

וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים עוֹד בְּמָה שֶׁאוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא שֶׁ"כֹּל עוֹף הַפּוֹרֵחַ עָלָיו מִיָּד נִשְׂרָף", שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה לְרַבּוֹת אֶת הַמַּלְאָכִים. הֲרֵי בַּפָּסוּק כָּתוּב (קֹהֶלֶת י, כ) 'עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל וּבַעַל כְּנָפַיִם יַגִּיד דָּבָר', וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (דְּבָרִים רַבָּה ו, י) שֶׁהַכַּוָּנָה לַמַּלְאָכִים, וּמִמֵּילָא כְּשֶׁאָמְרוּ 'כָּל עוֹף הָיָה נִשְׂרָף' הַכַּוָּנָה אֲפִלּוּ לְמַלְאָךְ. וְזֹאת מִשּׁוּם שֶׁכָּל כָּךְ הָיָה רִבּוּי הַשְּׁכִינָה וְהַקְּדֻשָּׁה בְּעֵת עָסְקוֹ בַּתּוֹרָה שֶׁל יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל, שֶׁגַּם מַלְאָכִים לֹא יְכוֹלִים הָיוּ לְהִתְקָרֵב לְשָׁם.

וְאִם אֵצֶל יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל הָיָה כָּךְ, הֲרֵי קַל וָחֹמֶר שֶׁאֵצֶל יַעֲקֹב הָיָה גַּם כֵּן כָּךְ וּבְכָפֶל כְּפָלַיִם. וְלָכֵן הָיוּ הַמַּלְאָכִים אוֹמְרִים, עַכְשָׁו שֶׁיַּעֲקֹב יָשֵׁן זֶהוּ הַזְּמַן שֶׁאֶפְשָׁר לָבוֹא וְלִרְאוֹת אוֹתוֹ, בּוֹאוּ. 'בְּכֵן שְׁאַר מַלְאֲכֵיָא קַדִּישַׁיָּא דְּהִ' נַחְתִּין לְמִסְתַּכְלָא בֵּהּ', בָּאֶמֶת בָּאוּ כָּל הַמַּלְאָכִים לְהִסְתַּכֵּל בּוֹ. כָּאן רוֹאִים אֶפֶס קָצֵהוּ שֶׁל מַעֲלָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּחִיר שָׁבָאבוֹת, שֶׁאֲפִלּוּ מַלְאָכִים לֹא הָיוּ יְכוֹלִים לְהִיוֹת בְּמִחִיצָתוֹ.

וְהִנֵּה כָּאן אָנוּ רוֹאִים אֵיךְ יַעֲקֹב אָבִינוּ יוֹשֵׁב וְיָרֵא וְחָרַד. מָה יֵּשׁ? הֲרֵי הקב"ה הִבְטִיחַ לוֹ 'וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ', וּמָה לוֹ לִדְאֹג? - שֶׁמָּא נִתְלַכְלַכְתִּי בַּחֵטְא. לוּלֵי זֶה בֶּאֱמֶת הוּא לֹא חוֹשֵׁשׁ מֵעֲשָׂיו, וְלֹא חוֹשֵׁשׁ מֵאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ. אֲבָל עוֹמֵד יַעֲקֹב וְחוֹשֵׁשׁ פֶּן יֵּשׁ אֵיזֶה חֵטְא קַל בְּיָדוֹ, חֵטְא בְּמַחְשָׁבָה, וְחֵטְא זֶה יַפְסִיד מִמֶּנּוּ אֶת הַכֹּל.

כָּאן אֲנַחְנוּ לְמֵדִים כַּמָּה חֵטְא אֶחָד, וַאֲפִלּוּ אִם הוּא בְּמַחְשָׁבָה בִּלְבַד, כַּמָּה הֶפְסֵד הוּא יָכוֹל לִגְרֹם. וְאִם יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּחִיר שֶׁבָּאָבוֹת, שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת הָיוּ מִתְחַמְּדִין וּמִשְׁתּוֹקְקִים לִרְאוֹתוֹ, כָּל כָּךְ יָרֵא וְחָרֵד חֲרָדָה גְּדוֹלָה מִפְּנֵי הַחֵטְא, אֲנַן מָה נַעֲנֶה אַבָּתְרֵהּ.

כָּל אֶחָד צָרִיךְ לְהִתְבּוֹנֵן הֵיטֵב הֵיטֵב בַּדָּבָר הַזֶּה. (בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ פָּרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ (דף קמט:) רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי מְקַלֵּל קְלָלוֹת נִמְרָצוֹת מִי שֶׁחוֹשֵׁב שֶׁהַפָּרָשִׁיוֹת שֶׁלָּנוּ הֵם "קְבָץ סִפּוּרִים". הַכֹּל זֶה תּוֹרָה אֱלֹהִית שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ הֵבִיאָהּ מִפִּרְסוֹמִים בִּשְׁבִילֵנוּ, כְּדֵי לְלַמְּדֵנוּ בִּינָה, לְהָאִיר עֵינֵינוּ וּלְחַנֵּךְ אוֹתָנוּ.) יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא חוֹשֵׁשׁ מֵעֲשָׂיו כִּי הוּא זֶה, הוּא יוֹדֵעַ שֶׁגַּם אִם יָבוֹא הַשּׂוֹנֵא הֲכִי גָּדוֹל שֶׁלּוֹ עִם אֲנָשִׁים מְרֻבִּים עַל מְנַת לְהָרְגוֹ, הֵם לֹא יוּכְלוּ לְפָגַע בּוֹ בְּקֻצֵּה הַצִּפֹּרֶן כֵּיוָן שֶׁה' שׁוֹמֵר עָלָיו, אֲבָל אִם הִתְלַכְלֵךְ בְּחֵטְא אֶחָד, הַגַּם שֶׁהוּא יַעֲקֹב אָבִינוּ, הָאָדָם הַגָּדוֹל בַּעֲנָקִים, מִי יוֹדֵעַ מָה יִהְיֶה. לֹא עֵשָׂיו מֵמִית אֶלָּא הַחֵטְא מֵמִית.

וְנַזְכִּיר מִדְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי לֵיבּ חַסְמָן זצ"ל (אוֹר יָהֵל וַיִּשְׁלַח:) אָנוּ עוֹמְדִים וּתְמֵהִים עַל הַפַּחַד הַזֶּה, כִּי אֵין לָנוּ מָשָׁג מָה הוּא רוּחָנִיּוּת וּמָה זֶה חֵטְא. פַּעַם הִגִּיעַ אֵלֵינוּ מִישֶׁהוּ וְסִפֵּר שֶׁהוּא מְפַחֵד בְּגִלַּל הָעֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדוֹ? לֹא שָׁמַעְנוּ. תָּמִיד יֵּשׁ לָאָדָם סִבּוֹת אֲחֵרוֹת לָמָּה הוּא מְפַחֵד. פַּעַם הוּא מְפַחֵד מֵהַשְּׁכֵנִים וּפַעַם הוּא מְפַחֵד מִמַּס הַכְנָסָה, מְפַחֵד מִפְּלוֹנִי וּמֵאַלְמוֹנִי, אֲבָל הַאִם שָׁמַעְנוּ אָדָם אוֹמֵר, אוֹי לִי וַאֲבוֹי לִי שֶׁנִּכְשַׁלְתִּי בְּאֵיזֶה אִסּוּר חָס וְשָׁלוֹם וְעַכְשָׁו אֲנִי נוֹרָא מְפַחֵד מִזֶּה? לֹא שָׁמַעְנוּ כָּזֹאת מֵעוֹלָם. מָה הוּא אוֹמֵר? 'בְּעֶזְרַת ה' יִהְיֶה טוֹב, יִהְיֶה בְּסֵדֶר'.

לָמָּה? מָה יִהְיֶה? יִהְיֶה רֹאשׁ הַשָּׁנָה. עוֹד מְעַט יָבוֹא רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְאֶעֱשֶׂה תְּשׁוּבָה. וְהִנֵּה, אֲנַחְנוּ נִמְצָאִים חָדְשַׁיִם וַחֲצִי מֵאָז תְּחִלַּת הַשָּׁנָה, כָּל אֶחָד יִרְאֶה וְיִבְחַן הַאִם בֶּאֱמֶת הָיְתָה לוֹ הֶאָרָה בַּיָּמִים הַנּוֹרָאִים שֶׁהוּא לָקַח עִמּוֹ לְמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ? הַאִם בֶּאֱמֶת הוּא שׁוֹמֵר אֶת כָּל הַקַּבָּלוֹת שֶׁקִּבֵּל עַל עַצְמוֹ בַּיָּמִים הַנּוֹרָאִים וְנָהֵפַךְ לְאִישׁ אַחֵר? הַאִם לְכָל הַפָּחוֹת אֲנַחְנוּ דּוֹאֲגִים עַל זֶה, יְרֵאִים וּמְפַחֲדִים מֵהַחֲטָאִים שֶׁבְּיָדֵינוּ? אוֹ שֶׁרַק מֵהַחִסָּרוֹן בַּבַּנְק אָנוּ חוֹשְׁשִׁים.

לָמָּה זֶה כָּךְ? לָמָּה אֲנַחְנוּ אֵין דַּעְתֵּנוּ עַל עֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדֵינוּ, וְרוֹאִים אָנוּ אֵיךְ הַמַּבָּט שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ הָיָה הָפוּךְ לְגַמְרֵי? דַּוְקָא מֵעֲשָׂיו וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ הוּא לֹא מִתְיָרֵא, אֲבָל מֵחֵטְא שֶׁבְּיָדוֹ "וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד".

אוֹמֵר רַבִּי לֵיבּ, אַל תִּתְמַהּ עַל הַפַּחַד הַזֶּה שֶׁל יַעֲקֹב, כִּי אֲנַחְנוּ אֵין לָנוּ מֻשָּׂג מָה זֶה רוּחָנִיּוּת וּמָה זֶה חֵטְא. אֲבָל יַעֲקֹב אָבִינוּ הָאָדָם שֶׁבַּמְּרֻכָּבָה הוּא יָדַע וְהֵבִין זֹאת, הוּא יָדַע מַהוּ חִסָּרוֹן שֶׁל חֵטְא אֶחָד, וְאֵיךְ חֵטְא אֶחָד בְּמַחְשָׁבָה יָכוֹל לִגְרֹם וּלְבַטֵּל אֶת כָּל הַהַבְטָחוֹת הַטּוֹבוֹת שֶׁהִבְטִיחַ לוֹ ה'. וְזוֹ הֶעָרָה נוֹרָאָה, כְּשֶׁאָדָם מִתְבּוֹנֵן וְרוֹאֶה אֵיךְ הָיוּ רַבּוֹתֵינוּ וַאֲבוֹתֵינוּ חֲרֵדִים וְחוֹשְׁשִׁים מֵחֵטְא שֶׁבְּיָדָם.

מֵבִיא רַבִּי לֵיבּ אֶת הַמַּעֲשֶׂה הַמְּפֹרָסָם, הַמּוּבָא בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (דף קא.), בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי עֲקִיבָא [כְּלָל גָּדוֹל בְּיָדֵינוּ, שֶׁכָּל מַעֲשֶׂה הַמּוּבָא בַּתַּלְמוּד יֵּשׁ בּוֹ לִמּוּד בַּעֲבוּרֵנוּ. רַבִּינָא וְרַב אָשִׁי מְסַדְּרֵי הַתַּלְמוּד הָיוּ מְקַמְּצִים בַּמִּלִּים, וְאִם הֵבִיאוּ מַעֲשֶׂה בַּתַּלְמוּד, עַל כָּרְחֵךְ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַרְבֵּה מוּסָר הַשִּׂכֶל בִּשְׁבִילֵנוּ].

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הוּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוּרְקָנוֹס, שֶׁהָיָה תַּלְמִידוֹ הַוָּתִיק שֶׁל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְרַבּוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא. הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת סָכָּה (כח.) מַפְלִיגָה הַפְלָגוֹת עֲצוּמוֹת בִּיוֹתֵר בְּמַעֲלוֹתָיו שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, וְאֵין אֶחָד שֶׁסִּפְּרוּ עָלָיו כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ עַל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. שָׁם אָמְרוּ עָלָיו שֶׁהָיָה הָרִאשׁוֹן שֶׁבָּא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְאַחֲרוֹן שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וּמֵימָיו לֹא שָׁח שִׂיחַת חֹלִין, וְהָיָה בָּקִי בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וּבְכָל הַחָכְמוֹת כֻּלָּן, בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל. וּבְשָׁעָה שֶׁנִּפְטַר, אוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא בְּסַנְהֶדְרִין (סח.) שֶׁהוּא עַצְמוֹ בָּכָה וְאָמַר עַל שְׁתֵּי יָדָיו, אוֹי לָכֶם שְׁתֵּי זְרוֹעוֹתַי שֶׁהֵם כְּמוֹ

שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרָה שֶׁנִּגְלְלִין. וְרַבּוֹ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אָמַר וְהֵעִיד עָלָיו שֶׁאִם יִהְיוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס בְּכַף שְׁנִיָּה, מַכְרִיעַ הוּא אֶת כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל (אָבוֹת פ"ב, מ"ח).

בַּמִּדְרָשׁ כָּתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה א, כ) שֶׁלְּאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּשֶׁנִּכְנַס רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְרָאָה אֶת הָאֶבֶן שֶׁעָלָיו הָיָה יוֹשֵׁב רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הִתְחִיל מְנַשֵּׁק וּמְחַבֵּק אֶת הָאֶבֶן וְאָמַר "הָאֶבֶן הַזּוֹ דּוֹמָה לְהַר סִינַי וְזֶה שֶׁיָּשַׁב עָלֶיהָ דּוֹמֶה לְאָרוֹן הַבְּרִית".

זֶה הָיָה הַתַּנָּא הָאֱלֹהִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל. וּמְסַפֶּרֶת הַגְּמָרָא בְּסַנְהֶדְרִין (ק"א ב') שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר חָלָה נִכְנְסוּ תַּלְמִידָיו לְבַקְּרוֹ. אָמַר לָהֶם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: חֲמָה עַזָּה יֵשׁ בָּעוֹלָם. 'חֲמָה' מִלְּשׁוֹן כַּעַס, כְּמוֹ שֶׁמְּפָרֵשׁ רָשִׁ"י, "עַל עַצְמוֹ הָיָה אוֹמֵר, שֶׁכָּעַס עָלָיו הַמָּקוֹם וְהִכְבִּיד חָלְיוֹ". כֵּיוָן שֶׁרָאוּ הַתַּלְמִידִים שֶׁהִכְבִּיד חָלְיוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הִתְחִילוּ בּוֹכִים. תַּלְמִידִים שֶׁכָּל תּוֹרָתָם מִמֶּנּוּ, וְאוֹהֲבִים אֶת רַבָּם אַהֲבַת נֶפֶשׁ, רוֹאֶה אֶת רַבּוֹ שָׁרוּי בְּצַעַר גָּדוֹל - בּוֹכִים.

וְהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מְשַׂחֵק. רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיָה גַּם הוּא תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, לֹא דַּי שֶׁלֹּא רָאוּ עָלָיו שֶׁהוּא בּוֹכֶה, אֶלָּא הָיָה עוֹד שׂוֹחֵק וְשָׂמֵחַ. אָמְרוּ לוֹ חֲבֵרָיו, עֲקִיבָא לָמָּה אַתָּה מְשַׂחֵק? עַל מָה הַשִּׂמְחָה הַזּוֹ!? - אָמַר לָהֶם וְכִי מִפְּנֵי מָה אַתֶּם בּוֹכִים. עַד שֶׁאַתֶּם שׁוֹאֲלִים אוֹתִי לָמָּה אֲנִי מְשַׂחֵק, תַּגִּידוּ אַתֶּם לָמָּה אַתֶּם בּוֹכִים. אָמְרוּ לוֹ: אֶפְשָׁר סֵפֶר תּוֹרָה שָׁרוּי בְּצַעַר וְלֹא נִבְכֶּה? אֲנַחְנוּ לֹא מְבִינִים וְלֹא יוֹרְדִים לְסוֹף דַּעְתֵּךְ. הֲרֵי סֵפֶר תּוֹרָה שָׁרוּי בְּצַעַר, גְּדוֹל הַדּוֹר, רַבֵּנוּ הַמְּבֻהָק, סוֹבֵל וּמְצַטַּעֵר, וְאָנוּ לֹא נִצְטַעֵר? - אָמַר לָהֶם לְכָךְ אֲנִי מְשַׂחֵק.

בְּדִיּוּק הָפוּךְ, אוֹתוֹ הַדָּבָר שֶׁגּוֹרֵם לָכֶם לִהְיוֹת בְּצַעַר וְלִבְכּוֹת, לִי הוּא גּוֹרֵם אֶת הַשְּׂחוֹק. כָּל זְמַן שֶׁהָיִיתִי רוֹאֶה אֶת רַבִּי שֶׁאֵין יֵינוֹ מַחְמִיץ וְאֵין פִּשְׁתָּנוֹ לוֹקֶה וְאֵין שַׁמְנוֹ מַבְאִישׁ וְאֵין דְּבָשָׁנוֹ מַדְבִּישׁ אָמַרְתִּי שָׁמָּא חַס וְשָׁלוֹם קִבֵּל רַבִּי עוֹלָמוֹ, כָּל זְמַן שֶׁרָאִיתִי שֶׁהָרַב שֶׁלִּי שָׁרוּי בְּשַׁלְוָה, הַיַּיִן שֶׁעוֹשֶׂה יוֹצֵא מְצֻלָּח וּמָתוֹק, אָז הָיִיתִי שָׁרוּי בְּדָאגָה. אָז הָיִיתִי בּוֹכֶה. כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי רוֹאֶה אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שָׂם אֶת הַפִּשְׁתָּן בַּמַּיִם לְרַכֵּךְ אוֹתוֹ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ בַּד, וְלֹא לוֹקֶה אֶלָּא יוֹצֵא טוֹב וּמְשֻׁבָּח, אָז הָיִיתִי יוֹשֵׁב וְדוֹאֵג. לָמָּה? - הָיִיתִי אוֹמֵר שָׁמָּא חַס וְשָׁלוֹם קִבֵּל רַבִּי עוֹלָמוֹ.

וּמְפָרֵשׁ רָשִׁ"י: 'שָׁמָּא קִבֵּל אֶת כָּל שְׂכָרוֹ'. לָזֶה הָיִיתִי יוֹשֵׁב וְדוֹאֵג אוּלַי הָרַב שֶׁלִּי קִבֵּל פֹּה בָּעוֹלָם הַזֶּה אֶת כָּל שְׂכָרוֹ שֶׁמַּגִּיעַ לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא.

אֲבָל עַכְשָׁו, אוֹמֵר רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁאֲנִי רוֹאֶה אֶת רַבִּי בְּצַעַר, אֲנִי שָׂמֵחַ. פֵּרֵשׁ רָשִׁ"י: "עַכְשָׁו שֶׁאֲנִי רוֹאֶה אֶת רַבִּי בְּצַעַר, וּשְׂכָרוֹ מִשְׁתַּמֵּר לָעוֹלָם הַבָּא לְכָךְ אֲנִי שָׂמֵחַ". לָכֵן אֲנִי לְהֵפֶךְ מִכֶּם, בַּשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ, כְּשֶׁאַתֶּם הֱיִיתֶם שְׂמֵחִים טוֹבֵי לֵב, אָז אֲנִי הָיִיתִי בּוֹכֶה. אֲבָל עַכְשָׁו שֶׁאַתֶּם בּוֹכִים, דַּוְקָא עַכְשָׁו אֲנִי שָׂמֵחַ וְאֵין לִי עוֹד דְּאָגָה, כִּי יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוֹלֵךְ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ וְכָל שְׂכָרוֹ שָׁמוּר עִמּוֹ לָעוֹלָם הַבָּא.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שָׁמַע אֶת הַמַּשָּׂא וּמַתָּן שֶׁבֵּין הַתַּלְמִידִים וּבֵין רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עֲקִיבָא כְּלוּם חִסַּרְתִּי מִן הַתּוֹרָה כְּלָהּ. הֲרֵי אָמַרְתָּ שֶׁהָיִיתָ יוֹשֵׁב וְדוֹאֵג אוּלַי אֲנִי מְקַבֵּל אֶת שְׂכָרִי בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְכִי חִסַּרְתִּי מִן הַתּוֹרָה כְּלָהּ? עָשִׂיתִי אֵיזֶה דָּבָר שֶׁלֹּא כַּהֲגֶן, שֶׁבִּגְלָלוֹ הָיִיתִי צָרִיךְ לְהַפְסִיד אֶת זְכוּתִי לָעוֹלָם הַבָּא וְלִטֹּל אֶת שְׂכָרִי כָּאן בְּזֶה הָעוֹלָם הַשָּׁפֵל? - אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לִמַּדְתָּנוּ רַבֵּנוּ, כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יֶחֱטָא. אֵלּוּ הָיוּ דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבּוֹ הַגָּדוֹל.

וְהַדְּבָרִים מַבְהִילִים וְנוֹקְבִים אֶת הַלֵּב עַד בֵּית חֲלָלוֹ. הֲלֹא זֶהוּ שִׂיג וָשִׂיחַ בֵּין תַּנָּאִים קְדוֹשֵׁי עֶלְיוֹן, "זוּטֵי דְּאִית בְּכוּ מְחַיֶּה מֵתִים" (עֲבוֹדָה זָרָה י.), הַקְּטַנִּים שֶׁבַּתַּנָּאִים הָיוּ מְחַיֵּי מֵתִים, וְכָל שֶׁכֵּן הַגְּדוֹלִים שֶׁבַּחֲבוּרָה כְּמוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי עֲקִיבָא מַעְתִּיקֵי הַשְׁמוּעָה. וְהִנֵּה כָּאן יוֹשֵׁב רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהִנְחִיל לָנוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁאוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא (יְבָמוֹת סב: סַנְהֶדְרִין פו.) בְּיַחַד עִם רַבּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שָׁנָתַן לוֹ אֶת כָּל הַתּוֹרָה כְּלָהּ, וְעַל מָה הַדִּבּוּרִים בֵּינֵיהֶם? שָׁמָּא וְאוּלַי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָכַל אֶת שְׂכָרוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה.

כְּשֶׁרַבִּי עֲקִיבָא רוֹאֶה אֶת רַבּוֹ, הַתַּנָּא הָאֱלֹהִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, שֶׁכְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, רַק עָלָיו מְזַכֵּר שֶׁהָיָה נִכְנָס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ רִאשׁוֹן וְיוֹצֵא אַחֲרוֹן [וְכָתַב הַגָּאוֹן רד"ל זַ"ל בַּמָּבוֹא לְפֵרוּשׁוֹ לְמִדְרַשׁ פִּרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁעִנְיָן זֶה נִרְמָז בַּמִּשְׁנָיוֹת, שֶׁכֵּן הַתַּנָּא הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּזְכַּר בַּמִּשְׁנָיוֹת הוּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרֹאשׁ בְּרָכוֹת, וְגַם הַתַּנָּא הָאַחֲרוֹן שֶׁנִּזְכַּר בַּמִּשְׁנָה [בְּלִי הַבָּרָיְתָא שֶׁנּוֹסְפָה בְּסוֹף - מַסֶּכֶת עוּקְצִין] הוּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. לְרָמֵז שֶׁהָיָה רִאשׁוֹן לְכָל חֲבֵרָיו בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְאַחֲרוֹן לָהֶם], שֶׁהָאֶבֶן עָלֶיהָ יָשַׁב דּוֹמֶה לְהַר סִינַי, חוֹלֶה וּמִתְפַּתֵּל בְּיִסּוּרִין, - עוֹמֵד וְשָׁמֵחַ עַל צַעַר רַבּוֹ. לָמָּה? כִּי חָשַׁשׁ תָּמִיד שֶׁמָּא לַמְּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר כָּל כָּךְ הַרְבֵּה זְכוּיוֹת לְאֵין קֵץ, מִכָּל מָקוֹם אוּלַי בְּכָל אֹפֶן הָיָה לוֹ אֵיזֶה חֵטְא שֶׁמֵּחֲמָתוֹ הִפְסִיד אֶת כָּל שְׂכָרוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. רַק עַכְשָׁו, שֶׁרָאָה שֶׁרַבּוֹ לֹא נֶהֱנָה מֵהָעוֹלָם הַזֶּה, וְאַדְרַבָּה הוּא סוֹבֵל וּמִתְיַסֵּר, הָיָה שָׂמֵחַ.

וְהִנֵּה, צְרִיכִים לְהִתְבּוֹנֵן וּלְהַעֲמִיק עוֹד בַּדָּבָר. מִבֹּאָר אִם כֵּן, שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא חָשַׁשׁ פֶּן קִבֵּל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶת שְׂכָרוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה. וּבְכֵן, מִי הוּא זֶה שֶׁאוֹכֵל אֶת עוֹלָמוֹ פֹּה, וְנוֹתֵן לוֹ הקב"ה אֶת שְׂכָרוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה?

אוֹמֵר הַפָּסוּק בְּפָרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן (דְּבָרִים ז, י) 'וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ'. וּמְפָרֵשׁ רָשִׁ"י שָׁם: "בְּחַיָּיו מְשַׁלֵּם לוֹ גְּמוּלוֹ הַטּוֹב כְּדֵי לְהַאֲבִידוֹ מִן הָעוֹלָם הַבָּא". נוֹרָא נוֹרָאוֹת. אָדָם מַגִּיעַ לָעוֹלָם הַבָּא וּמְקַוֶּה לְקַבֵּל אֶת שְׂכָרוֹ הַטּוֹב עַל מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים שֶׁעָשָׂה, וּמְגַלֶּה שֶׁאֶת כָּל שְׂכָרוֹ כְּבָר נִצַּל וְקִבֵּל בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲשֶׁר כָּל תַּעֲנוּגָיו לֹא שָׁוִים מְאוּמָה בְּיַחַס לַתַּעֲנוּג הַנִּשְׁמָה רֶגַע אֶחָד בָּעוֹלָם הַבָּא. וּבְמִי נוֹהֵג כָּךְ הקב"ה? - "לְשׂוֹנְאָיו". כָּךְ אוֹמֵר הַפָּסוּק. וּמִזֶּה דָּאֲגוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי עֲקִיבָא! רַבִּי עֲקִיבָא חָשַׁשׁ שֶׁמָּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹכֵל אֶת זְכוּיוֹתָיו בָּעוֹלָם הַזֶּה, מִפְּנֵי שֶׁשָּׂמֵא גַּם הוּא בַּגָּדֵר הַזֶּה!

הֶחָפֵץ חַיִּים בְּסִפְרוֹ שֵׁם עוֹלָם ח"א (פֶּרֶק ו') מַרְעִישׁ עַל זֶה וְאוֹמֵר, יֵשׁ אֲנָשִׁים שֶׁבְּסִתָּר לִבָּם תָּמִיד מִסְתַּכְּלִים עַל אֲחֵרִים וְאוֹמְרִים, בּוֹא תִּרְאֶה אֶת פְּלוֹנִי, כַּמָּה רָשָׁע הוּא, עֲשָׂרָה גֵּיהִנֹּם בָּעוֹלָם הַזֶּה הָיָה מַגִּיעַ לוֹ, וְלַמְּרוֹת כָּל זֹאת הַרֵי הוּא עָשִׁיר. יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי דִּירוֹת אַחַת לַחֹרֶף וְאַחַת לַקַּיִץ, שְׁתֵּי מְכוֹנִיּוֹת אַחַת בְּשָׂרִית וְאַחַת חֲלָבִית... הַכֹּל יֵשׁ לוֹ. וַאֲנִי - לְהֶפֶךְ. אֲנִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל שָׁלֹשׁ תְּפִלּוֹת בַּיּוֹם, וְלִפְעָמִים גַּם אַרְבַּע תְּפִלּוֹת בְּאֹם שָׂכַחְתִּי יַעֲלֶה וְיָבוֹא. וְקוֹבֵעַ שִׁעוּרִים לַתּוֹרָה, לַמְּרוֹת זֹאת אֵין לִי כְּלוּם. הָיָה הֶחָפֵץ חַיִּים מַרְעִישׁ עַל הַהַרְגָּשָׁה הַזּוֹ, וְאוֹמֵר, אַל לְךָ לְהִסְתַּכֵּל עַל הָרָשָׁע שֶׁנְּהֶנָה כָּאן מֵהָעוֹלָם הַזֶּה וּלְקַנֵּא בּוֹ, כִּי הקב"ה מֵבִיא לוֹ אֶת זֶה כָּאן כְּדֵי לְאַבֵּד אֶת שְׂכָרוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. אַדְרַבָּה, תְּרַחֵם עָלָיו עַל שֶׁנְּהֶנָה מִזֶּה הָעוֹלָם הַשָּׁפֵל. אָמַר הֶחָפֵץ חַיִּים, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְשַׂר נִכְבָּד אֶחָד מֵהַיּוֹשְׁבִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, שֶׁנִּתְפַּס בּוֹגֵד וּמוֹרֵד בְּמַלְכּוֹ. בְּמֶשֶׁךְ תְּקוּפָה רָאוּ שֶׁשּׁוֹנְאֵי הַמֶּלֶךְ יוֹדְעִים אֶת כָּל הַתָּכְנִיּוֹת שֶׁל הַמֶּלֶךְ, וְהֵבִינוּ שֶׁיֵּשׁ מִישֶׁהוּ שֶׁמַּעֲבִיר לָהֶם אֶת סוֹדוֹת הַמַּלְכוּת. חָקְרוּ וּבָרְרוּ, וְגִלּוּ שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹךְ הָאַרְמוֹן מַלְשִׁין. דָּרְשׁוּ עוֹד וְעוֹד, עַד שֶׁמָּצְאוּ וְתָפְסוּ אֶת אוֹתוֹ הַשַּׂר, שֶׁהָיָה שׁוֹמֵעַ וְיוֹדֵעַ אֶת כָּל סוֹדוֹת הַמַּלְכוּת וּמַעֲבִיר אוֹתָם לְשׂוֹנְאֵי הַמֶּלֶךְ. עָשׂוּ לְאוֹתוֹ הַשַּׂר מִשְׁפָּט מָהִיר, וְיָצָא מִשְׁפָּטוֹ וְדִינוֹ לַהֲרִיגָה. נִמְלְכוּ וְהֶחְלִיטוּ, שֶׁלֹּא יַהַרְגוּ אוֹתוֹ בְּתְלִיָּה, שֶׁכֵּן בַּעֲבוּר מַעֲשֶׂה חָמוּר שֶׁכָּזֶה זֶה נֶחְשָׁב כְּמִיתַת נְשִׁיקָה. רָצוּ לְהָמִית אוֹתוֹ בְּמִיתָה מְשֻׁנָּה שֶׁיִּתְיַסֵּר בָּהּ בְּכָל רֶגַע וְרֶגַע. חָשְׁבוּ וְחָשְׁבוּ עַד שֶׁמָּצְאוּ מִיתָה אַכְזָרִית. מַהִי? הֶחְלִיטוּ שֶׁיִּקְחוּ אוֹתוֹ וְיָשִׂימוּ אוֹתוֹ בְּתוֹךְ כְּלוּב שֶׁל זְכוּכִית, וְשָׁם יָמוּת בָּרָעָב. כָּל אַנְשֵׁי הַמַּמְלָכָה יוּכְלוּ לָבוֹא וְלִרְאוֹת אוֹתוֹ מִבַּעַד לַזְּכוּכִית, וְיִרְאוּ מָה הוּא עָנְשׁוֹ שֶׁל בּוֹגֵד.

וְכָךְ הָיָה. "וַיָּרִימוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה", כָּל מִי שֶׁרוֹצֶה לָבוֹא וְלִרְאוֹת -הַכְּנִיסָה חָפְשִׁית. וּבְכֵן, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיָה הַשַּׂר עוֹד יָכוֹל לִסְבֹּל אֶת הָרָעָב, בַּשֵּׁנִי כְּבָר הָיָה לוֹ יוֹתֵר קָשֶׁה, בַּשְּׁלִישִׁי הָרָעָב כְּבָר מֵצִיק לוֹ בְּכָל רֶגַע וְרֶגַע וְהוּא מִסְתּוֹבֵב בִּכְלוּב כָּאֲרִי בְּסוֹגֵר, חָלוּשׁ בְּלֹא מַאֲכָל וּמַשְׁקֶה. וְכָךְ עָבְרוּ עוֹד יוֹם וְיוֹמַיִם, וְהִנֵּה בַּיּוֹם הָרְבִיעִי אוֹ הַחֲמִישִׁי בָּא אֶחָד הַכַּפְּרִיִּים מִכְּפַר מֶרְחָק, שֶׁגַּם הוּא שָׁמַע עַל הַשַּׂר הַבּוֹגֵד וּבָא לִרְאוֹת אֶת עָנְשׁוֹ.

הִתְקָרֵב הַכַּפְּרִי אֶל הַכְּלוּב, וּמָה הוּא רוֹאֶה? רוֹאֶה אֶת הַשַּׂר יוֹשֵׁב בַּכְּלוּב וְאוֹכֵל בָּשָׂר. הִתְחִיל אוֹמֵר הַכַּפְּרִי, אֵיזֶה שֶׁקֶר עָשׂוּ? הֲלֹא אָמְרוּ לִי תָּבוֹא וְתִרְאֶה אֶת הַשַּׂר

מְקַבֵּל אֶת עָנְשׁוֹ, וְטָרַחְתִּי וְהִגַּעְתִּי בְּמֻיָּחָד מֵהַכְּפָר בִּשְׁבִיל זֶה, וּלְבַסּוֹף אֲנִי רוֹאֶה כֵּיצַד הוּא יוֹשֵׁב שָׁם בְּשַׁלְוָה וְאוֹכֵל בָּשָׂר? אָמְרוּ לוֹ, שׁוֹטֶה! וְכִי אַתָּה יוֹדֵעַ אֵיזֶה בָּשָׂר הוּא אוֹכֵל? - אֶת בְּשָׂרוֹ שֶׁלּוֹ. מֵרֹב הָרָעָב שֶׁהָיָה לוֹ לְאוֹתוֹ הַשַּׂר לֹא יָכֹל עוֹד לְהַחְזִיק מַעֲמָד וְהֵחֵל לְתָלֹשׁ וְלֶאֱכֹל מִבְּשָׂרוֹ.

אוֹמֵר הֶחָפֵץ חַיִּים, זֶה בְּדִיּוּק הַמַּצָּב בְּמִי שֶׁאַתָּה רוֹאֶה אֶת פְּלוֹנִי שֶׁהוּא רָשָׁע גָּמוּר וְלַמְרוֹת זֹאת יֵשׁ לוֹ כָּל טוּב סֶלָה. נָכוֹן, הוּא אוֹכֵל בָּשָׂר, אֲבָל אֵיזֶה בָּשָׂר הוּא אוֹכֵל? - אֶת בְּשָׂרוֹ שֶׁלּוֹ. 'וּמְשַׁלֵּם לְשׂנְאָיו אֶל פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ'. הקב"ה מֵבִיא לוֹ אֶת שְׂכָרוֹ הַשַּׁיָּךְ לוֹ שֶׁעָשָׂה אֵיזוֹ מִצְוָה כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל אֶת זֶה כָּאן בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְנִמְצָא מַפְסִיד אֶת כָּל חֶלְקוֹ לָעוֹלָם הַבָּא.

הַתַּקָּנָה הַיְחִידָה - לְמוּד הַמּוּסָר

אוֹמֵר רַבִּי לֵיבּ זצ"ל, תִּסְמְרָנָה שַׂעֲרוֹת רֹאשׁ וְיִזְדַּעְזְעוּ וְיָמֵס לֵב מֵבִין בְּפַחַד פְּחָדִים מִכָּל זֶה מַהוּ חֵטְא וְעַד הֵיכָן מַגִּיעַ. אֲנַחְנוּ יוֹשְׁבִים שַׁאֲנַנִּים. אָדָם אוֹמֵר מָה חָסֵר לִי? אֲנִי לוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, עוֹשֶׂה חֲסָדִים וְנוֹתֵן צְדָקוֹת. אֲבָל כָּאן אֲנַחְנוּ רוֹאִים מִמָּה חָשְׁשׁוּ הַתַּנָּאִים הַקְּדוֹשִׁים, מִמָּה יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁהָיוּ הַמַּלְאָכִים מִתְחַמְּדִין לִרְאוֹתוֹ, הָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹאֵג, שֶׁמָּא נִכְשַׁל בְּחֵטְא אֶחָד, בְּמַחְשָׁבָה.

וְהַתַּקָּנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁלָּנוּ בַּדָּבָר הַזֶּה הִיא עֶצֶם הַיְדִיעָה הַמּוּחְשִׁית בַּדָּבָר הַזֶּה. כָּל בַּעֲלֵי הַמּוּסָר אָמְרוּ, חוֹלֶה שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהוּא חוֹלֶה יֵשׁ עוֹד סִכּוּיִים שֶׁיִּבָּרִיא, לָמָּה? - הוּא יָכוֹל לִדְאֹג לְעַצְמוֹ, הוּא יֵלֵךְ לְהַשִּׂיג רוֹפֵא טוֹב, וּרְפוּאָה טוֹבָה לְמַכָּתוֹ. אֲבָל חוֹלֶה שֶׁלֹּא יוֹדֵעַ בִּכְלָל שֶׁהוּא חוֹלֶה אוֹי וַאֲבוֹי לוֹ. הוּא אוֹמֵר מָה אֲנִי צָרִיךְ לָלֶכֶת לָרוֹפֵא, הֲרֵי אֲנִי בָּרִיא? וְאָז בְּיוֹם אֶחָד בָּהִיר מִתְגַּבֵּר עָלָיו הַחֹלִי וְנִמְצָא מֵת חָלִילָה. לָכֵן כְּשֶׁאָדָם יוֹדֵעַ אֶת הַמְּצִיאוּת שֶׁלּוֹ אֵיפֹה הוּא עוֹמֵד, הוּא יוֹדֵעַ מָה לַעֲשׂוֹת וּמָה לְבַקֵּשׁ, אֵיזֶה מָזוֹר לְחָלְיוֹ וְאֵיזֶה רְפוּאָה לַחֲטָאָיו.

לָכֵן אָסוּר לָאָדָם לָלֶכֶת בְּעֵינַיִם עֲצוּמוֹת, וְעָלָיו רֹאשִׁית כֹּל לְהַכִּיר אֶת עַצְמוֹ. הַפָּסוּק אוֹמֵר (יִרְמְיָה ב, לה) 'הִנְנִי נִשְׁפָּט אוֹתָךְ עַל אָמְרֵךְ לֹא חָטָאתִי'. זֶה יְסוֹד הַתּוֹכֵחָה שֶׁיִּרְמְיָהוּ הַנָּבִיא צוֹעֵק וּמוֹכִיחַ אֶת הַדּוֹר שֶׁלּוֹ, הַדּוֹר שֶׁל הַחָרְבָּן. 'אָמְרֵךְ לֹא חָטָאתִי'. מִפְּנֵי שֶׁאִם הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁחוֹטְאִים, אָז הָיְתָה תִּקְוָה שֶׁיִּחָפְשׂוּ רְפוּאָה וְתִהְיֶה תַּקָּנָה. אֲבָל מִי שֶׁחוֹשֵׁב שֶׁהַכֹּל בְּסֵדֶר, מָה חָסֵר לִי? אֲזַי מַכָּתוֹ אֲנוּשָׁה. וְאֵיךְ אָדָם מַכִּיר אֶת עַצְמוֹ? -בִּלְמוּד מוּסָר קָבוּעַ וּתְמִידִי, אֲשֶׁר פּוֹקֵחַ אֶת עֵינֵי הָאָדָם וּמַעֲמִיד אוֹתוֹ עַל מַצָּבוֹ.

הֶחָפֵץ חַיִּים הָיָה מַרְעִישׁ תָּמִיד וְאוֹמֵר, יֵשׁ אֲנָשִׁים שֶׁמּוּכָנִים לִשְׁמֹעַ הַכֹּל, אֲבָל דִּבְרֵי מוּסָר - לֹא. בְּעַצְמוֹ סִפֵּר, שֶׁפַּעַם הִגִּיעַ אֶחָד אֶל הֶחָפֵץ חַיִּים בְּוָרְשָׁה כְּדֵי לִקְנוֹת אֶת כָּל הַסְּפָרִים שֶׁל הֶחָפֵץ חַיִּים. וּבֶאֱמֶת אֶת כָּל הַסְּפָרִים הַמְּרֻבִּים שֶׁכָּתַב הֶחָפֵץ חַיִּים, קָרוֹב לִשְׁלֹשִׁים סְפָרִים, מִשְׁנָה בְּרוּרָה, אַהֲבַת חֶסֶד, תּוֹרַת הַבַּיִת וְעוֹד וְעוֹד, אֶת כֻּלָּם הוּא קָנָה, לְבַד מִסֵּפֶר אֶחָד. אֶת שְׁמִירַת הַלָּשׁוֹן, הִלְכוֹת לָשׁוֹן הָרַע, הוּא לֹא רָצָה לִקְנוֹת.

שָׁאַל אוֹתוֹ הֶחָפֵץ חַיִּים, לָמָּה לֹא תִּקְנֶה גַּם אֶת הַסֵּפֶר הַזֶּה שֶׁל שְׁמִירַת הַלָּשׁוֹן? הֲלֹא חִבַּרְתִּי אוֹתוֹ בְּדִיּוּק כְּמוֹ אֶת כָּל שְׁאַר הַסְּפָרִים? אָמַר לוֹ, תִּשְׁמַע כְּבוֹד הָרַב, אֲנִי סוֹחֵר, וְעִסְקַי הַפַּרְנָסָה שֶׁלִּי זֶה מִלָּשׁוֹן הָרַע. אַהֲבַת חֶסֶד? אֵין בְּעָיָה אֲנִי יָכוֹל לִפְתֹּחַ גְּמ"ח. אֲבָל לָשׁוֹן הָרַע? - בְּזֶה אֲנִי לֹא יָכוֹל לַעֲמֹד. לָכֵן יוֹתֵר טוֹב שֶׁלֹּא אָקַח אֶת הַסֵּפֶר, שֶׁאֶהְיֶה בִּכְלָל מָה שֶׁאָמְרוּ מוּטָב יִהְיוּ שׁוֹגְגִין וְאַל יִהְיוּ מְזִידִין.

יֵשׁ הַרְבֵּה כָּאֵלּוּ. לֹא רוֹצִים לִלְמֹד אֶת הַהֲלָכוֹת וְאוֹמְרִים עָדִיף לֹא לָדַעַת, נִהְיֶה שׁוֹגְגִים. הֶחָפֵץ חַיִּים (מִשְׁנָה בְּרוּרָה ס"ס תכ"ו בְּבֵאוּר הֲלָכָה) מֵבִיא עַל זֶה מָשָׁל מִפָּרְסָם. פַּעַם הָיָה אֶחָד שֶׁהָצְרַךְ לָלֶכֶת לְאֵיזֶה עִיר, וּבְטֶרֶם יְצִיאָתוֹ אָמְרוּ לוֹ, תִּזָּהֵר, תֵּדַע שֶׁהַדֶּרֶךְ שֶׁבָּהּ אַתָּה מִתְעַתֵּד לָלֶכֶת, הִיא דֶּרֶךְ מְסֻכֶּנֶת. יֵשׁ בּוֹרוֹת בַּדֶּרֶךְ, יֵשׁ חַיּוֹת רָעוֹת, וְיֵשׁ גַּם שׁוֹדְדִים בַּדֶּרֶךְ. אָמַר הָאִישׁ, אֲנִי לֹא מְפַחֵד מִכְּלוּם, יֵשׁ לִי עֲצָה אַחַת כְּנֶגֶד כֻּלָּם. מָה הָעֲצָה? - אֲנִי אֶסְגֹּר אֶת הָעֵינַיִם... וְלֹא אֶרְאֶה אֶת כָּל מָה שֶׁאַתֶּם מְדַבְּרִים עָלָיו.

אֶחָד כָּזֶה אֲנוּשָׁה מַכָּתוֹ. כֻּלָּם יָבוֹאוּ עָלָיו. גַּם יִפֹּל בְּבוֹרוֹת, גַּם תָּבוֹא עָלָיו חַיָּה רָעָה וְגַם יָבוֹאוּ הַשּׁוֹדְדִים. אוֹתוֹ הַדָּבָר, אָמַר הֶחָפֵץ חַיִּים, בְּמִי שֶׁאוֹמֵר 'אֲנִי סוֹגֵר אֶת הָעֵינַיִם, מוּטָב יִהְיוּ שׁוֹגְגִין וְאַל יִהְיוּ מְזִידִין, הַכֹּל יַעֲבֹר

בְּשָׁלוֹם'. אֵין דָּבָר כָּזֶה. אַתָּה צָרִיךְ לִרְאוֹת אֶת עַצְמְךָ אֵיפֹה אַתָּה אוֹחֵז, לַעֲשׂוֹת בְּכָל יוֹם וָיוֹם בְּדִיקָה וּבְחִינָה, לְפַחֵד חָלִילָה אוּלַי הַחֵטְא גּוֹרֵם, וְזֶה מֵבִיא אֶת כָּל הַצָּרוֹת.

זֶה מָה שֶׁלָּמַדְנוּ מֵהַפָּרָשָׁה הַזּוֹ. כַּמָּה צְרִיכִים אָנוּ לִירֵא וּלְפַחֵד מֵחֵטְא שֶׁבְּיָדֵינוּ. יֵשׁ הַרְבֵּה אֲנָשִׁים שְׁמְפַחֲדִים וְחוֹשְׁשִׁים מִכָּל מִינֵי דְּבָרִים. לִפְעָמִים מִדְּבָרִים אֲמִתִּיִּים, וְלִפְעָמִים מִדְּבָרִים בְּטֵלִים. כָּל אֶחָד יִרְאֶה בְּעַצְמוֹ, שֶׁיֵּשׁ דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁמַּפְחִידִים אוֹתוֹ, לָלֶכֶת בַּלַּיְלָה רְחוֹב אֶחָד בַּחֹשֶׁךְ הוּא מְפַחֵד [וְאָמְנָם בִּזְמַנֵּנוּ יֵשׁ לָזֶה בֵּית מֵחוֹשׁ.] אֲבָל הַדָּבָר הָאֲמִתִּי מִמֶּנּוּ יֵשׁ לִירָא וְלַחְשֹׁשׁ, הוּא הַחֵטְא, וַאֲפִלּוּ אִם הוּא רַק חֶטְא בְּמַחְשָׁבָה. קַל וָחֹמֶר אִם הוּא חֶטְא בְּמַעֲשֶׂה, וּבֵן בְּנוֹ שֶׁל קַל וָחֹמֶר אִם הוּא חֶטְא בְּמֵזִיד, מָה נֹאמַר וּמָה נְדַבֵּר.

לָכֵן אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (דַּף מד.), שֶׁכְּשֶׁהָיוּ אוֹמְרִים בַּמִּלְחָמָה (דְּבָרִים כ, ח) 'מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ' הַכַּוָּנָה הִיא לְמִי שֶׁיֵּשׁ עֲבֵרוֹת בְּיָדוֹ. מִזֶּה יֵשׁ לְהִתְיָרֵא. וַאֲפִלּוּ אִם הִיא רַק עֲבֵרָה דְּרַבָּנָן, כְּמוֹ שֶׁאוֹמֶרֶת שָׁם הַגְּמָרָא. וְכָךְ פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ אֶת הַפָּסוּק 'אַשְׁרֵי אָדָם מְפַחֵד תָּמִיד' (מִשְׁלֵי כ"ח, י"ד) וּפֵרְשׁוּ הַמַּלְבִּי"ם שָׁם, וְרוּחַ חַיִּים (אֲבוֹת פ"ב, מי"ב), שֶׁמְּפַחֵד מֵעֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדוֹ. מִזֶּה בִּלְבַד צָרִיךְ הָאָדָם לְפַחֵד.

וְזֶה הַתְּשׁוּבָה לָמָּה שֶׁהַרְבֵּה שׁוֹאֲלִים, הֲרֵי אֲנַחְנוּ מְשְׁתַּדְּלִים בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְעוֹשִׂים מִצְוֹות וְאַף עַל פִּי כֵן בַּסּוֹף לֹא מְקַבְּלִים כְּלוּם. אֲבָל אוּלַי בֶּאֱמֶת יֵשׁ לְךָ כְּלִי, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר, אֲבָל נִקַּבְתָּ אוֹתוֹ, וְכָל הַבְּרָכָה שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לָבוֹא לְךָ עַל הַתְּפִלּוֹת שֶׁלְּךָ, הַלִּמּוּד שֶׁלְּךָ, הַכֹּל הוֹלֵךְ וְיוֹצֵא דֶּרֶךְ הַנֶּקֶב הַזֶּה? אוּלַי יֵשׁ אֵיזֶה חֵטְא שֶׁאָדָם עָשָׂה וּפָגַם בַּכְּלִי, וְלָכֵן לַמְרוֹת שֶׁמַּשְׁפִּיעִים לוֹ בְּרָכָה מִן הַשָּׁמַיִם, הוּא מְאַבֵּד אֶת זֶה לְעַצְמוֹ בַּיָּדַיִם?

עַל הַגָּאוֹן מִוִּילְנָא זצ"ל סִפְּרוּ, שֶׁפַּעַם בְּיוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ, בְּעֵת שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד בַּתּוֹרָה בְּרֹב יְגִיעָה וְעָמָל כְּדַרְכּוֹ, נָגַע בְּטָעוּת בְּמָקְצָה. אָמְרוּ לוֹ הַתַּלְמִידִים שֶׁנָּגַע בַּמָּקְצָה, וְלֹא שֶׁהֵזִיז אוֹתוֹ אֶלָּא רַק נָגַע בּוֹ, וּבְשָׁגָגָה, תּוֹךְ כְּדֵי שִׁקְיֵדַת הַלִּמּוּד. מִיָּד כְּשֶׁהוֹדִיעוּ לוֹ אֶת זֶה, נָפַל מִתְעַלֵּף, מֵרֹב הַצַּעַר וְעָגְמַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁהָיְתָה לוֹ. וְלֹא שֶׁזֶּה אִסּוּר, הֲלֹא לֹא טִלְטֵל אֶת הַמָּקְצָה, וְגַם הָיָה שׁוֹגֵג, אֲבָל זֶה כְּבָר מִתְקָרֵב לָאִסּוּר, יֵשׁ כָּאן דְּרָרָא דְּאִיסּוּרָא, וְלָכֵן נָפַל מִתְעַלֵּף. אֲבוֹתֵינוּ וְרַבּוֹתֵינוּ יָדְעוּ מָה זֶה חֵטְא וְכַמָּה הוּא יָכוֹל לְקַלְקֵל, כְּמוֹ שֶׁרָאִינוּ כָּאן אֵצֶל יַעֲקֹב אָבִינוּ, רַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

הַגְּמָרָא אוֹמֶרֶת כֵּיוָן שֶׁעָשָׂה אָדָם עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶתֵּר. זוֹ הַסִּבָּה הָאֲמִתִּית לְכָךְ שֶׁאֲנַחְנוּ לֹא מִזְדַּעְזְעִים מֵחֵטְא. זֶה נַעֲשָׂה בְּעֵינֵינוּ כְּהֶתֵּר חָס וְחָלִילָה. וְהַפִּתְרוֹן בַּדָּבָר הַזֶּה הוּא אַךְ וְרַק עַל יְדֵי שְׁקִידָה בַּתּוֹרָה, שֶׁמְּקָרֶבֶת אֶת הָאָדָם לְהקב"ה וּמְקַדֶּשֶׁת אוֹתוֹ, וְזֶה יָבִיא אוֹתוֹ לִהְיוֹת יָרֵא וְחָרֵד מִן הָעֲבֵרוֹת. וּכְמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, לְמּוּד הַמּוּסָר הוּא רֹאשׁ וְרֹאשׁוֹן בְּסֵדֶר הַלִּמּוּד, וְעָלָיו אָסוּר לְוַתֵּר. (וְעַיֵּן מִשְׁנָה בְּרוּרָה סִימָן א' אוֹת י"ב וְסִימָן תר"ג אוֹת ב' וְעוֹד). כָּל יוֹם צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ לִמּוּד מוּסָר וַעֲרִיכַת הַמַּחְשָׁבוֹת לַעֲבוֹדַת ה' כְּמוֹ שֶׁכּוֹתֵב רַבֵּנוּ יוֹנָה זַ"ל בְּשַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה (ש"ב אוֹת א' וְאוֹת ט' וּש"ג אוֹת ט"ו וְעוֹד).

כּוֹחוֹ שֶׁל חֵטְא

וְגַם בְּהֶמְשֵׁךְ הַפָּרָשָׁה אֲנַחְנוּ רוֹאִים מַהוּ הַכֹּחַ שֶׁל חֵטְא אֶחָד, וּמָה הוּא יָכוֹל לְגָרֵם. אַחֵרֵי שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ עוֹבֵר אֶת כָּל הַפְּגִישָׁה שֶׁלּוֹ עִם עֵשָׂו, בָּאָה עָלָיו צָרָה אַחֶרֶת. וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ. כָּל הַפָּרָשָׁה הַזּוֹ אוֹמֶרֶת דָּרְשֵׁנִי, וְרַבּוֹתֵינוּ בְּמִדְרָשׁ רַבָּה הֶאֱרִיכוּ הַרְבֵּה לְבָאֵר בְּעִנְיָן זֶה.

אֵיךְ קוֹרֶה כַּדָּבָר הַזֶּה, שֶׁדִּינָהּ בַּת יַעֲקֹב יוֹצֵאת? רָשׁ"י מֵבִיא בְּשֵׁם רַבּוֹתֵינוּ שֶׁדִּקְדְּקוּ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פ, ה), לָמָּה כָּתוּב 'וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה', וְלֹא בַּת יַעֲקֹב? וַדַּאי הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת כָּתוּב בַּת יַעֲקֹב? אוֹמֵר רָשׁ"י, "אֶלָּא עַל שֵׁם יְצִיאָתָהּ נִקְרֵאת בַּת לֵאָה, שֶׁאַף הִיא יַצָּאנִית הָיְתָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ". חָזַ"ל (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פ"פ ס"א, וַתַּנְחוּמָא וַיִּשְׁלַח ס"ז) דָּרְשׁוּ עַל זֶה אֶת הַפָּסוּק בִּיחֶזְקֵאל (טז, מד) "הִנֵּה כָּל הַמֹּשֵׁל עָלַיִךְ יִמְשֹׁל לֵאמֹר כְּאִמָּה בִּתָּהּ". כְּמוֹ הָאֵם - כָּךְ גַּם הַבַּת.

כָּאן רוֹאִים דָּבָר נוֹרָא, כַּמָּה גָּדוֹל הוּא כּוֹחוֹ שֶׁל חֵטְא אֶחָד. אֵצֶל לֵאָה מָצְאנוּ אֶת הַנְּקֵדָּה הַזּוֹ שֶׁהִיא יָצְאָה. 'וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ'. בִּשְׁבִיל מָה הִיא יָצְאָה? לְעִוּוּן? חָלִילָה וְחָס. לְדַבֵּר מִצְוָה הִיא יָצְאָה. הָאוֹר הַחַיִּים הַקָּדוֹשׁ אוֹמֵר בַּפָּרָשָׁה הַקְּדוֹשָׁה (ל, טז), לָמָּה יָצְאָה לֵאָה לִקְרַאת יַעֲקֹב? - כִּי אִם הָיָה יַעֲקֹב בָּא מִקֹּדֶם אֵצֶל רָחֵל וְאַחַר כָּךְ הָיָה יוֹצֵא מֵאָהֳלָהּ שֶׁל רָחֵל וּבָא אֶל לֵאָה, הָיָה הַצַּעַר שֶׁל רָחֵל כִּפְלַיִם. כְּדֵי לַחְסֹךְ לְרָחֵל אֶת הָעֶגְמַת נֶפֶשׁ וְאֶת הַצַּעַר הַזֶּה רָצְתָה לֵאָה שֶׁיַּעֲקֹב יָבוֹא מִלְּכַתְּחִלָּה אֵלֶיהָ.

וּבַמִּדְרָשׁ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה עב, ה), "אָמַר רַבִּי אָבָּהוּ צָפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתָהּ אֶלָּא לְשֵׁם שָׁמַיִם לְהַעֲמִיד שְׁבָטִים". אִם כֵּן רוֹאִים שֶׁהַכֹּל הָיָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, כְּדֵי לְהַעֲמִיד שְׁבָטִים וּכְדֵי שֶׁלֹּא לְצַעֵר יוֹתֵר אֶת רָחֵל, וְהֲרֵי לָכֵן אוֹמֵר הַפָּסוּק, 'וַיִּשְׁמַע ה' אֶל לֵאָה וַתַּלֶד בֵּן חֲמִישִׁי לְיַעֲקֹב', הַקב"ה סִיֵּעַ אֶת לֵאָה בַּדָּבָר הַזֶּה שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ יִשָּׂשכָר. אִם כֵּן מָה הַכַּוָּנָה בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ שֶׁיְּצִיאָתָהּ שֶׁל לֵאָה גָּרְמָה לְדִינָה מָה שֶׁקָּרָה?

אוֹמֵר רַבִּי לֵיבּ חַסְמָן זצ"ל (פִּרְקֵי מַחֲשָׁבוֹת עַמּוּד לג), הֲרֵי שֶׁלְּמֵדִים מִכָּאן דָּבָר נוֹרָא, שֶׁעִם כָּל זֶה שֶׁהָיְתָה כַּוָּנָתָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ כָּאן אֵיזוֹ נְקֻדָּה שֶׁל חִסָּרוֹן וְחֵטְא בְּמִדָּה הֲכִי קְטַנָּה בְּמָה שֶׁיָּצְאָה, הֲלֹא כָּל כְּבוֹדָהּ בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה, וְחִסָּרוֹן זֶה גָּרַם שֶׁיִּמָּסֵר גַּם הוּא אֵצֶל דִּינָה וְגָרַם הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה שֶׁדִּינָה יָצְאָה גַּם הִיא לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ.

אֲנַחְנוּ לֹא תּוֹפְסִים כָּכָה מַעֲשֶׂה. אוֹמְרִים: עוֹשִׂים מַשֶּׁהוּ, מָה כְּבָר יוֹצֵא מִזֶּה. אֲבָל אַתָּה לֹא יָכוֹל לָדַעַת מָה יֵצֵא מִכָּל מַעֲשֶׂה, הֲכִי קָטָן. אֵיךְ זֶה מַשְׁפִּיעַ עָלֶיךָ, וְאֵיךְ זֶה מַשְׁפִּיעַ עַל הֶמְשֵׁךְ הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים.

אָדָם צָרִיךְ לִרְאוֹת וְלִהְיוֹת צוֹפֶה לֹא רַק עַל עַצְמוֹ אֶלָּא גַּם עַל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים. רַבּוֹתֵינוּ תָּמִיד עִקֵּר מְגַמָּתָם הָיְתָה עַל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים, מָה יִהְיֶה הָלְאָה.

כָּתוּב שֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ כְּשֶׁהִגִּיעַ לָעֲיִי הִתְפַּלֵּל. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בִּגְמָרָא בְּסַנְהֶדְרִין (דַּף מד:), שֶׁאִלְמָלֵי תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, חֲלִילָה וְחָס לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִשּׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שָׂרִיד וּפָלִיט. שֶׁכְּשֶׁנִּכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָעַי נֶחֱלוּ מַפָּלָה גְּדוֹלָה וְנֶהֱרַג שָׁם יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה שֶׁהָיָה שָׁקוּל כְּנֶגֶד רַבָּה שֶׁל סַנְהֶדְרִין, בִּגְלַל חֶטְאוֹ שֶׁל עָכָן שֶׁעָשָׂה מָה שֶׁעָשָׂה. וְאִם לֹא הָיָה אַבְרָהָם אָבִינוּ מַקְדִּים תְּפִלָּה, חֲלִילָה לֹא הָיָה נִשְׁאַר אַף אֶחָד, כָּל יִשְׂרָאֵל הָיוּ נֶאֱבָדִים שָׁם.

וּמִי שֶׁיַּעֲשֶׂה חֶשְׁבּוֹן, מֵאַבְרָהָם אָבִינוּ וְעַד יְהוֹשֻׁעַ כַּמָּה שָׁנִים הָיוּ? - קָרוֹב לְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְכִי מִישֶׁהוּ מֵאִתָּנוּ מִתְפַּלֵּל עַל הַנֶּכֶד שֶׁלּוֹ? וְעַל נֶכֶד הַנֶּכֶד? הַלְוַאי וְנִתְפַּלֵּל עַל עַצְמֵנוּ כְּמוֹ שֶׁצָּרִיךְ. אֲבָל כָּאן רוֹאִים מָה יָכוֹל לָצֵאת מִתְּפִלָּה אַחַת שֶׁל אָדָם, חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְאַחַר מִכֵּן, וְעַל מָה הָיְתָה מְגַמָּתוֹ וְכַוָּנָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ דּוֹרוֹת רַבִּים קֹדֶם. וְכָךְ גַּם כָּל פְּעֻלָּה שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה, חֶסֶד אֶחָד שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה, מִי יוֹדֵעַ מָה זֶה יָכוֹל לִגְרֹם לַדּוֹרוֹת הַבָּאִים.

זְהִירוּת בַּעֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹות

וְכָאן אֵצֶל לֵאָה אֲנַחְנוּ צְרִיכִים לְהִתְעוֹרֵר, בְּמָה שֶׁאָמַר רַבִּי יִשְׂרָאֵל מִסָּלַנְט זצ"ל, שֶׁיֵּשׁ מְשָׁג שֶׁל שׂוֹחַד שֶׁל מִצְוָה. אָדָם אוֹמֵר, כֵּיוָן שֶׁעַכְשָׁו אֲנִי עוֹסֵק בַּמִּצְוָה, אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מָה שֶׁאֲנִי רוֹצֶה. הוּא סָבוּר שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִצְוָה אָז הִתְּרוּ לוֹ כָּל הָרְצוּעוֹת וְעוֹשֶׂה כָּל מָה שֶׁלִּבּוֹ חָפֵץ. וְזוֹ טָעוּת גְּדוֹלָה. אַתָּה עוֹשֶׂה מִצְוָה - תַּעֲשֶׂה, אֲבָל תִּזָּהֵר שֶׁבַּדֶּרֶךְ לַמִּצְוָה שֶׁלְּךָ לֹא תַּעֲשֶׂה גַּם עֲבֵרָה... תִּזָּהֵר כְּשֶׁאַתָּה מְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה שֶׁלֹּא יִגָּרֵם וְלֹא יִהְיֶה צַעַר לַאֲחֵרִים. וְלֹא - הַמִּצְוָה הַזּוֹ נִפְסֶדֶת. הִיא לֹא שָׁוָה הַרְבֵּה.

זֶה דָּבָר מָצוּי שֶׁצָּרִיךְ לָדַעַת. יֵשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁמְּקַיְּמִים מִצְוָה אֲבָל הַשֵּׁנִי יָכוֹל לִסְבֹּל. לְדֻגְמָא אִם יְשֵׁנִים בַּחֲדֶר אֶחָד כַּמָּה אֲנָשִׁים, וְאֶחָד רוֹצֶה לָקוּם בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר לִלְמֹד. זֶה דָּבָר גָּדוֹל לָקוּם מֻקְדָּם וְלִלְמֹד כַּמָּה שָׁעוֹת קֹדֶם הַתְּפִלָּה, וּבִפְרָט שֶׁאֵין הַרְבֵּה תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל בַּשָּׁעוֹת הָאֵלּוּ, שֶׁכֵּן רֹב הָעוֹלָם יְשֵׁנִים, וְהוּא נוֹטֵל שְׂכַר כֻּלָּם. אֲבָל כְּשֶׁהוּא קָם, הוּא מֵעִיר אֶת כֻּלָּם. דָּבָר רִאשׁוֹן מַדְלִיק אֶת הָאוֹר, הֲרֵי הוּא לֹא יָכוֹל לִרְאוֹת בַּחֹשֶׁךְ. אַחַר כָּךְ כְּשֶׁעוֹשֶׂה נְטִילַת יָדַיִם, יָכוֹל לְהַתִּיז עַל כֻּלָּם גַּם כֵּן. וְזֶה חִסָּרוֹן. אַתָּה רוֹצֶה לִלְמֹד בַּבֹּקֶר טוֹב, אֲבָל לָמָּה חֲבֵרְךָ צָרִיךְ לִסְבֹּל מִזֶּה?

וְסִפֵּר שֶׁפַּעַם רָאָה אֶחָד מַגִּיעַ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמַע שֶׁהַחַזָּן כְּבָר מַגִּיעַ לַקְּדֻשָּׁה, רָץ מַהֵר לְהִצְטָרֵף וְלוֹמַר 'קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ', וְתוֹךְ כְּדֵי רִיצָתוֹ רָמַס אֶת זֶה וְדָרַס אֶת הַהוּא, וְעַל אַחֵר הִפִּיל גַּם כִּסֵּא. נָכוֹן, קְדֻשָּׁה הִיא מִצְוָה גְּדוֹלָה, אֲבָל לָמָּה חֲבֵרְךָ צָרִיךְ לִסְבֹּל? יוֹתֵר טוֹב כְּבָר הָיָה שֶׁתַּעֲמֹד בַּחוּץ וְאַל תֹּאמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ. וְכָךְ הֵבִיא רַבִּי יִשְׂרָאֵל עוֹד דֻּגְמָאוֹת כָּהֵנָּה וְכָהֵנָּה, אֵיךְ אֲנָשִׁים יְכוֹלִים לְהַפְסִיד אֶת כָּל זְכוּת הַמִּצְוָה שֶׁלָּהֶם כַּאֲשֶׁר הִיא בָּאָה עַל חֶשְׁבּוֹן אֲחֵרִים.

גַּם בְּסֵפֶר פֶּלֶא יוֹעֵץ (עֵרֶךְ רֹאשׁ הַשָּׁנָה) מַזְהִיר עַל אֵלּוּ שֶׁקָּמִים מֻקְדָּם לְבַקֵּשׁ סְלִיחוֹת בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר, אֲבָל הוּא לֹא מִסְתַּפֵּק שֶׁהוּא קָם מֻקְדָּם, אֶלָּא עוֹמֵד וּמַעִיר אֶת כֻּלָּם גַּם כֵּן. מַעִיר אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁתָּכִין לוֹ כּוֹס קָפֶה שֶׁבְּלִי זֶה לֹא יָכוֹל לָלֶכֶת, וְאֶת הַמְּשָׁרֶתֶת שֶׁתַּדְלִיק אֶת הַפָּנָס, וְעוֹד וְעוֹד, וְנִמְצָא זֶה מוֹסִיף עוֹד עָוֹן בִּשְׁבִיל הַסְּלִיחוֹת שֶׁלּוֹ. אַתָּה רוֹצֶה לְקַיֵּם מִצְוָה, טוֹב מְאֹד. אֲבָל אִם חֲבֵרְךָ נִפְסָד מִזֶּה זֶה כְּבָר לֹא מִצְוָה. וְהַרְבֵּה פְּעָמִים אָדָם נוֹפֵל בָּזֶה. הוּא מַרְגִּישׁ, הֲרֵי אֲנִי עוֹשֶׂה מִצְוָה, לֹא בִּשְׁבִילִי אֶלָּא בִּשְׁבִיל הקב"ה, אָז הִתְּרוּ הָרְצוּעוֹת. וְלֹא הִיא.

יֵשׁ אֶחָד שֶׁעוֹשֶׂה שִׂמְחַת שֶׁבַע בְּרָכוֹת לָחָתָן אֶצְלוֹ בַּבַּיִת, וּמַאֲרִיךְ בִּסְעוּדָה עַד שְׁתַּיִם בַּלַּיְלָה, וְרוֹקְדִים בְּבֵיתוֹ כָּל הַמְּסֻבִּים, וְכָל הַשְּׁכֵנִים רוֹקְדִים גַּם כֵּן אִתּוֹ בְּיַחַד. הֵם רוֹצִים לִישֵׁן, אֲבָל מָה יַּעֲשׂוּ, יֵשׁ תִּזְמֹרֶת. וְכִי מִי הִתִּיר אֶת הַדָּבָר? בִּשְׁבִיל שִׂמְחַת חֲתַן וְכַלָּה מֻתָּר לַעֲבֹר עֲבֵרוֹת? לְצַעֵר אֶת הַבְּרִיּוֹת? צָרִיךְ שְׁאֵלַת חָכָם עַד מָתַי מֻתָּר.

סִפְּרוּ עַל גָּדוֹל אֶחָד שֶׁהָיָה גָּר בְּחוּץ לָאָרֶץ בְּעִיר מֻרְחָק. פַּעַם הָיוּ עָרֵי מֻרְחָאוֹת, שֶׁבָּהֶם הָיוּ מַיִם מִינֶרָלִיִּים וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ, בְּדוֹמֶה לְחַמֵּי טְבֶרְיָה, וְהָיוּ חוֹלִים וַאֲנָשִׁים חֲלוּשִׁים בָּאִים לְשָׁם כְּדֵי לְהַבְרִיא אֶת גּוּפָם. וַיְהִי הַיּוֹם וְאָמְרוּ לְרַב הָעִיר, שֶׁהַשָּׁבוּעַ הִגִּיעַ לְאוֹתָהּ הָעִיר רַב גָּדוֹל בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁמִּפְאַת חָלְיוֹ הִגִּיעַ לָנוּחַ בְּעִיר הַמֻּרְחָק, לִשְׁתּוֹת אֶת הַמַּיִם וּלְהַבְרִיא אֶת גּוּפוֹ. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע כָּךְ הָרַב, אָמַר לָהֶם, מִיּוֹם זֶה עַד שֶׁהָרַב עוֹזֵב אֶת הָעִיר אֲנִי לֹא מַרְשֶׁה לְהַדְלִיק נֵר בַּלַּיְלָה בְּתוֹךְ בֵּיתִי אַחֲרֵי הַשָּׁעָה שֵׁבַע אוֹ שְׁמוֹנֶה בָּעֶרֶב. כָּל זְמַן שֶׁהָרַב הַזֶּה נִמְצָא כָּאן בָּעִיר, בִּרְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה בַּבַּיִת חֹשֶׁךְ מֻחְלָט בַּלֵּילוֹת. הִתְפַּלְאוּ מְאֹד וְשָׁאֲלוּ אוֹתוֹ לָמָּה? אָמַר: אֵין זֶה מְשַׁנֶּה. כָּךְ אֲנִי רוֹצֶה שֶׁתִּנָּהֲגוּ עַד שֶׁיִּסַּע.

וְכָךְ הָיָה, הָרַב הָיָה שָׁם שָׁבוּעַ וּשְׁבוּעַיִם, וּבְמֶשֶׁךְ זְמַן זֶה לֹא דָּלַק נֵר בְּבֵיתוֹ שֶׁל הָרַב. אַחֲרֵי שֶׁנָּסַע אוֹתוֹ רַב, אָמַר לִבְנֵי בֵּיתוֹ, עַכְשָׁו אַתֶּם יְכוֹלִים לְהַדְלִיק אֶת הַנֵּרוֹת בַּלַּיְלָה עַד מָתַי שֶׁאַתֶּם רוֹצִים.

שָׁאֲלוּ אוֹתוֹ מָה פֵּשֶׁר הַהַנְהָגָה הַזּוֹ? בָּא רַב לָעִיר וְאַתָּה מְכַבֶּה אֶת הַנֵּרוֹת? - אָמַר לָהֶם, בּוֹאוּ וְשִׁמְעוּ טַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר. אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁאַחַת הַשָּׁעוֹת שֶׁצְּרִיכִים הַחוֹלִים לָבוֹא אֶל הַמֶּרְחָץ זֶה בָּעֶרֶב, וּבְאוֹתָהּ הַשָּׁעָה הָיָה אָמוּר הָרַב הַזֶּה לַעֲבֹר עַל יַד בֵּיתִי, וְכֵיוָן שֶׁיִּרְאֶה שֶׁיֵּשׁ לִי אוֹר דּוֹלֵק בַּבַּיִת וַאֲנִי יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד, יִהְיֶה לוֹ צַעַר בַּלֵּב. יִתְחַמֵּץ לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ וְיֹאמַר, אֲנִי הָלַכְתִּי לַמֶּרְחָץ, אֲנִי גּוֹלָה מֵעִירִי וּמִתְבַּטֵּל מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, וְהִנֵּה כָּאן יוֹשֵׁב רַב הַמָּקוֹם וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, מָה עִם תּוֹרָתִי שֶׁלִּי?! כָּךְ הָיָה מִצְטַעֵר הָרַב הַזֶּה בְּכָל עֶרֶב מֵחָדָשׁ. לָכֵן הוֹרֵיתִי שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק נֵר בַּבַּיִת, וְכֵיוָן שֶׁיִּרְאֶה שֶׁחָשׁוּךְ פֹּה, יִהְיֶה רָגוּעַ. לֹא יִתְעוֹרֵר בְּלִבּוֹ תְּחוּשַׁת הַהַחְמָצָה וְהַכְּאֵב לָמָּה כָּאן לוֹמְדִים תּוֹרָה וְהוּא אֵינוֹ יָכוֹל. זֶה הָיָה הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁלּוֹ.

זֶה מָה שֶּׁאֲנַחְנוּ לוֹמְדִים מִלֵּאָה אִמֵּנוּ. וַדַּאי, הִיא הִתְכַּוְּנָה לְשֵׁם שָׁמַיִם וְהָיָה כָּאן מְצִוָּה, אֲבָל הָיָה כָּאן גַּם חִסָּרוֹן כָּל דְּהוּ. וְכָאן אֲנַחְנוּ רוֹאִים מַהוּ כֹּחוֹ שֶׁל חֵטְא, שֶׁל חִסָּרוֹן דַּק מִן הַדַּק, וְכַמָּה הֶפְסֵד הוּא גּוֹרֵם. הֲרֵי בָּעֲטִיוֹ הִתְגַּלְגֵּל כָּל הַסִּפּוּר עִם דִּינָה, וּבָא כָּל הַצַּעַר הַזֶּה לְיַעֲקֹב, וּמֵחֲמַת זֶה קָרָה מָה שֶׁקָּרָה עִם שִׁמְעוֹן וְלֵוִי "כְּלֵי חָמָס מִכְרוֹתֵיהֶם בְּסֹדָם אַל תָּבֹא נַפְשִׁי בִּקְהָלָם אַל תֵּחַד כְּבֹדִי" (בְּרֵאשִׁית מט, ז), וְגַם רָחֵל בִּגְלַל זֶה לֹא נִקְבְּרָה לְיַד יַעֲקֹב כְּמוֹ שֶׁהֵבִיא רַשִׁ"י בַּפָּרָשָׁה שֶׁעָבְרָה מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה עב, ג).

וּמַמָּה נִגְרַם כָּל זֶה? מִמִּצְוָה, אֲבָל כָּזוֹ שֶׁהָיָה בָּהּ חִסָּרוֹן. בִּשְׁבִיל חוּט הַשָּׁעָרָה. כַּמָּה עָלֵינוּ לִפְקֹחַ עֵינַיִם עַל יְדֵי לִמּוּד הַמּוּסָר כְּדֵי לְהָבִיר אֶת עַצְמֵנוּ, וְכַמָּה מוּטָל עָלֵינוּ לְהִתְחַזֵּק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁמְּקַדֵּשׁ אֶת הָאָדָם וּמַרְחִיק אוֹתוֹ מֵהַחֲטָאִים. וַאֲפִלּוּ בְּמִצְוֹת עַצְמָם, כַּמָּה מוּטָל עָלֵינוּ

לְדַקְדֵּק שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל עַל פִּי כָּל גִּדְרֵי הַהֲלָכָה, בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא יִפְגְּעוּ וְלֹא יִגְרֵם שׁוּם נֶזֶק וְצַעַר לַזּוּלַת, כְּמוֹ שֶׁרָאִינוּ.

וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ

וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר. וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף יְרֵכוֹ וַתֵּקַע כַּף יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ. כָּל כָּךְ יֵשׁ לָנוּ לִלְמֹד מֵאֲבוֹתֵינוּ, דַּרְכֵי מוּסָר וּבִינָה. בְּהִתְבּוֹנְנוּת בְּדַרְכֵיהֶם אָנוּ יְכוֹלִים לִלְמֹד וּלְהַשְׂכִּיל הַרְבֵּה מְאוֹד.

'וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ'. כָּאן אֲנַחְנוּ רוֹאִים עֵצָה נֶגֶד הַיֵּצֶר הָרַע. לְעוֹלָם אַל תִּשָּׁאֵר לְבַד. פְּעָמִים רַבּוֹת אָדָם נוֹפֵל בְּחֵטְא, כִּי הוּא לְבַדּוֹ. כְּשֶׁאָדָם נִמְצָא בַּחֲבוּרָה, זֶה כְּבָר שׁוֹמֵר עָלָיו.

הוּא לֹא יָכוֹל לְדַבֵּר כָּל מָה שֶׁהוּא רוֹצֶה, לַעֲשׂוֹת כָּל מָה שֶׁהוּא רוֹצֶה. וְגַם, בַּחֲבוּרָה יֵשׁ קְדֻשָּׁה. אֲבָל כְּשֶׁאָדָם נִמְצָא לְבַד, הַיֵּצֶר הָרַע בָּא לְהַצִּיעַ לוֹ לִלְמֹד אִתּוֹ חַבְרוּתָא... זֶה מָה שֶׁהָיָה גַּם כָּאן, כֵּיוָן שֶׁ'וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ' - 'וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ', הוּא כְּבָר בָּא לְהִלָּחֵם בּוֹ.

הַאַלְשִׁיךְ הַקָּדוֹשׁ מַאֲרִיךְ בָּזֶה בַּפָּרָשָׁה הַבָּאָה, עַל הַפָּסוּק 'וַתֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ בַּבַּיִת וַתִּתְפְּסֵהוּ בְּבִגְדּוֹ' (בְּרֵאשִׁית ט"ל, י'), וּמַרְאָה שֶׁהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת הָיָה כֵּן, שֶׁהַיֵּצֶר הָרַע מָצָא מָקוֹם לְהִתְגַּדֵּר בּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה הָאָדָם נִמְצָא לְבַדּוֹ, בְּלֹא חֶבְרַת אֲנָשִׁים. וְכִלְשׁוֹנוֹ "בְּמָקוֹם שֶׁאֵין אֲנָשִׁים מְשִׁתַּדֵּל הַיֵּצֶר הָרַע לִהְיוֹת אִישׁ בְּכָל מַאֲמַצֵּי כּוֹחוֹ וְקָשֶׁה מְאֹד לְפָרֵשׁ".

יֵשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁתָּמִיד רוֹצִים לִהְיוֹת לְבַד. אוֹמְרִים שֶׁרוֹצִים שֶׁקֶט, שֶׁלֹּא יַפְרִיעוּ לָהֶם. אָמַר אָדָם גָּדוֹל, מָה הֵם עוֹשִׂים? מְגָרְשִׁים אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים מֵהַבַּיִת, תֵּלְכוּ תֵּלְכוּ, אֲנִי רוֹצֶה לִהְיוֹת לְבַד, אַל תַּפְרִיעוּ לִי. אַחַר כָּךְ סוֹגֵר אֶת הַדֶּלֶת עִם הַמַּפְתֵּחַ פַּעַם אַחַת וּפַעַם שְׁנִיָּה, וְגַם סוֹגֵר אֶת הַתְּרִיס שֶׁאַף אֶחָד לֹא יַפְרִיעַ. אֲבָל מִישֶׁהוּ אֶחָד הוּא שָׁכַח לְגָרֵשׁ. אֶת מִי? - אֶת הַיֵּצֶר הָרַע. הוּא נִשְׁאַר לָשֶׁבֶת שָׁם בְּיַחַד אִתּוֹ. וְלָכֵן צָרִיךְ זְהִירוּת בָּזֶה. וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ - מִיָּד - וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ.

מִי שֶׁדָּבוּק בָּהּ' לֹא יֵאָרַע לוֹ כָּל נֶזֶק

וּבַמֶּה הָיָה הַמַּאֲבָק? - עָלֵינוּ לְהִתְבּוֹנֵן בַּמַּאֲבָק שֶׁל יַעֲקֹב וְהַמַּלְאָךְ, לָמָּה בַּעֲלוֹת הַשַּׁחַר הִצְלִיחַ הַמַּלְאָךְ לִפְגֹּעַ בְּיַעֲקֹב, וּמָה הָיְתָה מַהוּת פְּגִיעָתוֹ. יֵשׁ לָנוּ נָקְבָּא מִנָּהּ בָּזֶה, בְּמָה עָלֵינוּ לְהִתְחַזֵּק.

רַבִּי עוֹבַדְיָה סְפוֹרְנוֹ הַקָּדוֹשׁ, אוֹמֵר דָּבָר נוֹרָא, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ - לְרֹב דְּבֵקוּתוֹ תָּמִיד בָּאֵל יִתְבָּרַךְ בְּמַחְשָׁבָה וּבְדִבּוּר". יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּחִיר שָׁבָאָבוֹת לֹא הִסִּיחַ דַּעַת מֵה' יִתְבָּרַךְ, וְתָמִיד הָיָה דָּבוּק בּוֹ בְּמַחְשָׁבָה וּבְדִבּוּר. לָכֵן לֹא יָכוֹל הָיָה הַמַּלְאָךְ לְיַעֲקֹב. הָרַמְבָּ"ם בְּסוֹף סֵפֶר מוֹרֵה נְבוֹכִים (ח"ג, פנ"א) כּוֹתֵב יְסוֹד גָּדוֹל, שֶׁלְּפִי רִבּוּי הַדְּבֵקוּת בָּהּ' יִתְבָּרַךְ, וּכְכָל שֶׁהָאָדָם מַרְבֶּה יוֹתֵר וְיוֹתֵר לְהִדָּבֵק בָּהּ' יִתְבָּרַךְ וְלֹא מַפְסִיק אֶת הַקֶּשֶׁר עִם הקב"ה בְּמַחְשָׁבָה בְּדִבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה, כָּךְ מָבְטָח לוֹ שֶׁבְּאוֹתוֹ הַזְּמַן שֶׁהוּא דָּבוּק בָּהּ' לֹא יֵאָרַע לוֹ שׁוּם דָּבָר רַע. וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בָּהּ' - חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם. וּלְהֶפֶךְ חָלִילָה, אִם אָדָם מֵסִיר אֶת הַדְּבֵקוּת שֶׁלּוֹ בָּהּ' יִתְבָּרַךְ וּמִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, אָז יָכוֹל לְהִפָּגַע וּלְהִנָּזֵק. (וּרְאֵה בְּסֵפֶר בְּרִית יַעֲקֹב סִימָן ב' אוֹת ג' דַּף ל"ג).

וְכָךְ רוֹאִים בַּגְּמָרָא (שַׁבָּת ל: וּבָבָא מְצִיעָא פו. וְעוֹד) בְּכַמָּה עֲבֵדוֹת שֶׁבְּעֵת שֶׁהִגִּיעַ זְמַן אַחַד הַחֲכָמִים לְהִפָּטֵר מִן הָעוֹלָם, וּבָא הַמַּלְאָךְ לִטֹּל אֶת נִשְׁמָתוֹ, לֹא יָכֹל לוֹ. מַדּוּעַ? - כִּי הָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה. וּמָה יֵשׁ אִם עוֹסֵק בַּתּוֹרָה? - אֶלָּא שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָדָם עוֹסֵק בַּתּוֹרָה הוּא מְחֻבָּר לְהקב"ה שֶׁהֲרֵי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְאוֹרָיְתָא חַד, וּמִכָּיוָן שֶׁהָיָה הֶחָכָם עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וְאָחוּז וְדָבוּק בָּהּ' יִתְבָּרַךְ, לֹא הָיָה הַמַּלְאָךְ יָכוֹל לִטֹּל אֶת נִשְׁמָתוֹ. וְהָיָה צָרִיךְ לְחַבֵּל תַּחְבּוּלוֹת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה שׁוֹבֵר אֶת הָעִין בְּסָמוּךְ אֵלָיו וְאָז לְרֶגַע אֶחָד פָּסַק הֶחָכָם מִמִּשְׁנָתוֹ, וּבְאוֹתוֹ הָרֶגַע יָכֹל לוֹ הַמַּלְאָךְ.

חוֹבָתֵנוּ לִשְׁמֹר עַל הַהִנְהָנָה בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל סַבָּא

אוֹמֵר הַסְּפוֹרְנוֹ, כָּךְ הָיָה הַמַּלְאָךְ מִתְקוֹטֵט עִם יַעֲקֹב וְלֹא יָכוֹל לוֹ, לְרֹב דְּבֵקוּתוֹ בָּהּ' יִתְבָּרַךְ. אֲבָל כְּבָר מַגִּיעַ עֲלוֹת הַשַּׁחַר, עֵת בִּיאַת הַגּוֹאֵל, וְאָז הַמַּלְאָךְ פָּגַע בּוֹ. הֵיכָן? בְּכַף יֶרֶךְ יַעֲקֹב. "הוֹדִיעוֹ הַחֵטְא הָעָתִיד בְּמַדְרֵיכֵי עַמּוֹ וּבְדַאֲגָתוֹ בָּזֶה פָּסַק הַדְּבֵקוּת וַתֵּקַע כַּף יֶרֶךְ יַעֲקֹב". שָׁרוֹ שֶׁל עֵשָׂו,

הַשָּׁטָן, רָצָה לְהַפְסִיק אֶת דִּבֵּקוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לְרֶגַע כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִפְגֹּעַ בּוֹ, וְאָמַר לוֹ, בּוֹא וַאֲגַלֶּה לְךָ מָה עָתִיד לִהְיוֹת עִם יִשְׂרָאֵל בַּדּוֹר הָאַחֲרוֹן, לִפְנֵי עֲלוֹת הַשַּׁחַר, עֵת הַגְּאֻלָּה.

"הוֹדִיעוֹ הַחֵטְא הֶעָתִיד בְּמַדְרִיכֵי עַמּוֹ", אֵיזֶה קִלְקוּל שֶׁיִּהְיֶה בַּמַּנְהִיגִים שֶׁיַּעַמְדוּ לְיִשְׂרָאֵל בַּדּוֹר הַזֶּה. וּכְשֶׁשָּׁמַע יַעֲקֹב אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, בְּדַאֲגָתוֹ פָּסְקָה מִמֶּנּוּ לְרֶגַע הַדְּבֵקוּת, וְאָז יָכֹל לוֹ הַמַּלְאָךְ 'וַתֵּקַע כַּף יֶרֶךְ יַעֲקֹב'.

בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת בָּבָא קַמָּא (דַּף נב.) כָּתוּב: דָּרַשׁ הַהוּא גָּלִילָאָה עֲלֵה דְּרַב חַסְדָּא, כְּשֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַב חִסְדָּא דָּרַשׁ אֶת הַדְּרָשָׁה הַבָּאָה, כַּד רָגִיז רָעָיָא עַל עָנָא עָבֵד לְנִגְדָּא סַמָּתָא.

הֲרֵי תָּמִיד בְּרֹאשׁ הָעֵדֶר הוֹלֵךְ אַיִל שֶׁפַּעֲמוֹן תָּלוּי לוֹ בְּצַוָּארוֹ, וְהוּא מַנְהִיג אֶת הָעֵדֶר כֻּלּוֹ, וּלְהֵיכָן שֶׁהוּא הוֹלֵךְ כָּל הָעֵדֶר הוֹלֵךְ אַחֲרָיו.

וְאִם הָרוֹעֶה כּוֹעֵס עַל הָעֵדֶר, הֲרֵי הוּא תּוֹפֵס אֶת הָאַיִל הָרֹאשִׁי, הַמַּנְהִיג הַזֶּה, וּמְנַקֵּר לוֹ אֶת עֵינָיו. וְהָאַיִל הַזֶּה, לַמְרוֹת שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהוּא לֹא רוֹאֶה, הוּא לֹא מְגַלֶּה אֶת זֶה. הוּא מַמְשִׁיךְ לְהַנְהִיג אֶת הָעֵדֶר כְּמִימִים יָמִימָה, וְהוֹלֵךְ לְאָן שֶׁהוֹלֵךְ וְנוֹפֵל בְּבוֹרוֹת וּפְחָתִים וְכָל הָעֵדֶר נוֹפֵל אַחֲרָיו.

זֶה הַמָּשָׁל, וְהַנִּמְשָׁל אוֹמֵר רָשִׁ"י שָׁם - "כָּךְ כְּשֶׁהַמָּקוֹם נִפְרָע מִשּׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל מְמַנֶּה לָהֶן פַּרְנָסִים שֶׁאֵינָן מֵהוּגָנִין". וְזוֹ הִיא נְבוּאָה לְדוֹרֵנוּ. "הַחֵטְא הֶעָתִיד בְּמַדְרִיכֵי עַמּוֹ". וְהֲרֵי בֶּאֱמֶת זֶה כָּךְ לְדַאֲבוֹנֵנוּ הָרַב.

עַל זֶה דָּאַג יַעֲקֹב אָבִינוּ, וְאִם אֲנַחְנוּ חָלִילָה נִגְרָרִים אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, אַחֲרֵי הַפַּרְנָסִים שֶׁאֵינָן מְהֻגָּנִין, הַדְּבֵקוּת מַפְסִיקָה. לָכֶם צְרִיכִים אָנוּ לְהִתְחַזֵּק, צְרִיכִים לָלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ הַסְּלוּלָה לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ וּבְדֶרֶךְ שֶׁקִּבַּלְנוּ מֵרַבּוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים דַּיְקָא, בְּדֶרֶךְ שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹות, זֶה בִּלְבַד מָה שֶׁיּוֹשִׁיעַ אוֹתָנוּ וְלֹא דְּבָרִים אֲחֵרִים.

זוֹ תְּקוּפָה שֶׁל מְצִיאוּת שֶׁל מִדַּת הַדִּין תִּפְגַּע בְּהֶבֶל פֶּה שֶׁאֵין בּוֹ חֵטְא, בְּעוֹלָלִים רַכִּים. וְכֵיוָן שֶׁקּוֹרֶה דָּבָר כָּזֶה אִי אֶפְשָׁר לְהִתְאַנַּח שְׁתֵּי אֲנָחוֹת וּלְהַמְשִׁיךְ הָלְאָה. צְרִיכִים לְהִתְעוֹרֵר, כָּל אֶחָד וְאֶחָד צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אֶצְלוֹ בֶּדֶק בַּיִת, וּכְמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, כַּמָּה עָלֵינוּ לְהִשָּׁמֵר מִכָּל חֵטְא וְעָוֹן. כַּמָּה כָּל חֵטְא יָכוֹל לְהַשְׁפִּיעַ. וּבִפְרָט צְרִיכִים לְהִתְחַזֵּק בַּתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, לְהוֹסִיף תּוֹרָה עוֹד וְעוֹד כַּמָּה שֶׁיָּכוֹל בְּאֵיכוּת וּבַכַּמּוּת, 'מַרְבֶּה תּוֹרָה מַרְבֶּה חַיִּים', זוֹ הַבְּרָכָה הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר שֶׁיְּכוֹלָה לִהְיוֹת.

זֶה הַחִזּוּק הַנִּדְרָשׁ אֵצֶל גְּבָרִים, וְאֵצֶל נָשִׁים - הַצְּנִיעוּת. לְדַאֲבוֹנֵנוּ הָרַב יֵשׁ הַרְבֵּה פְּרָצוֹת בָּזֶה, וּמְאֹד מְשַׁפְּעִים בָּזֶה מֵהָרְחוֹב בְּהַשְׁפָּעָה קִלּוֹקֶלֶת וְהוֹרֶסֶת. הֲרֵי רָאִינוּ אֵיךְ שֶׁהקב"ה יְחֵד שְׁמוֹ עַל יִצְחָק אָבִינוּ רַק כְּשֶׁהָיָה כָּלוּא בַּבַּיִת, אֲבָל מִי שֶׁבָּרְחוֹב הקב"ה לֹא מְיַחֵד שְׁמוֹ עָלָיו. כָּל זְמַן שֶׁהַמַּנְהִיגִים מַנְהִיגִים אֶת הָעָם בְּדֶרֶךְ תּוֹרָה וְיִרְאָה, אָז כְּלַל יִשְׂרָאֵל אַף שֶׁסָּבַל וְהִתְעַנָּה תָּמִיד, מִכָּל מָקוֹם הַסְּפִינָה הָלְכָה הָלְאָה, בִּקְדֻשָּׁה וְטַהֲרָה. אֲבָל לְדַאֲבוֹנֵנוּ כְּשֶׁהִתְחַלְּפוּ הַמַּנְהִיגִים, אָנוּ רוֹאִים אֶת כָּל הַקִּלְקוּלִים שֶׁיֵּשׁ. זֶהוּ "הוֹדִיעוֹ הַחֵטְא הֶעָתִיד בְּמַדְרִיכֵי עַמּוֹ", עַל זֶה דָּאַג יַעֲקֹב, וְעַל זֶה פָּסְקָה הַדְּבֵקוּת 'וַתֵּקַע כַּף יֶרֶךְ יַעֲקֹב'.

כָּל אֶחָד צָרִיךְ לִרְאוֹת לְהַנְהִיג אֶת הַבַּיִת עַל בִּרְכֵּי תּוֹרָה. לִהְיוֹת "מַדְרִיכֵי עַמּוֹ" בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, כְּמוֹ שֶׁצָּרִיךְ. לִדְאֹג עַל חִנּוּךְ הַבָּנִים. וְיֵשׁ הַרְבֵּה דְּרָכִים, פַּעַם חֹם וְאַהֲבָה, וּמַתָּן בַּסֵּתֶר מוֹעִיל. וּפַעַם גְּעָרָה מוֹעִילָה. וְעַל הַכֹּל - הַתְּפִלָּה עֲלֵיהֶם.

תַּמְכִּין דְּאוֹרָיְתָא

וְהִנֵּה, לֹא כָּתוּב שֶׁהַמַּלְאָךְ נָקַע לוֹ אֶת הַיָּד, אוֹ נָתַן לוֹ סְטִירָה. אֶלָּא הַיֶּרֶךְ הִיא שֶׁזֹּה מִמְּקוֹמָהּ. 'וַתֵּקַע', נֶעֱקְרָה מִמְּקוֹמָהּ, מֵעַיִן מָה שֶׁמְּזֻכָּר בִּגְמָרָא (חֻלִּין מב:) "בּוֹקָא דְּאַטְמָא דְּשָׁף מִדּוּכְתֵּיהּ", יָצָא מִמְּקוֹמוֹ. וְלָמָּה דַּוְקָא הַיֶּרֶךְ? - כֵּיוָן שֶׁהַיֶּרֶךְ הוּא הַמַּעֲמִיד שֶׁל כָּל הַגּוּף. כָּל הַגּוּף כֻּלּוֹ הֲרֵי נִשְׁעָן עַל הָרַגְלַיִם.

אוֹמֵר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ח"א דקע"א ע"א), בְּזֶה הָיְתָה הַפְּגִיעָה שֶׁל הַמַּלְאָךְ בְּיַעֲקֹב, בְּאֵלּוּ שֶׁהֵם מַעֲמִידֵי הַתּוֹרָה וּמַעֲמִידֵי הַקִּיּוּם שֶׁל כְּלַל יִשְׂרָאֵל, אֵלּוּ הַתַּמְכִּין דְּאוֹרָיְתָא. יֵשׁ אֲנָשִׁים שֶׁהֵם טְרוּדִים עַל הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה, וְאוֹמְרִים: 'אֲנִי בַּעַל אִשָּׁה וּבָנִים וְלָכֵן אֲנִי פָּטוּר מִלִּתְמֹךְ

בְּעוֹסְקֵי תּוֹרָה כֵּיוָן שֶׁאֲנִי חַיָּב לְפַרְנֵס אֶת הַמִּשְׁפָּחָה שֶׁלִּי'. וְזֶה הֶבֶל הֲבָלִים, נָכוֹן שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לְפַרְנֵס אוֹתָם, אֲבָל לִהְיוֹת תַּמְכִּין אַתָּה גַּם יָכוֹל לִהְיוֹת וְאַדְרַבָּה, יִהְיֶה לוֹ בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל, כָּפֶל כִּפְלַיִם בִּרְוָחָנִיוּת וְגַשְׁמִיּוּת.

יֵשׁ סִפּוּר עַל רַבִּי חַיִּים מִוולוֹזִי'ן זצ"ל שֶׁפַּעַם הָיָה בְּעִירוֹ כַּפְרִי אֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ אַהֲבָה עֲצוּמָה לַיְשִׁיבָה, וְכָל מַה שֶׁהָיָה יָכוֹל לַעֲזֹר וּלְסַיֵּעַ לַיְשִׁיבָה הָיָה עוֹשֶׂה בְּכָל לִבּוֹ. אַחַר שֶׁנִּפְטַר, חָלַם רַבִּי חַיִּים אֵיךְ בָּא הַכַּפְרִי אֶצְלוֹ בַּחֲלוֹם. וּבַחֲלוֹמוֹ, שָׁאַל אוֹתוֹ רַבִּי חַיִּים, הִנֵּה יֵשׁ לָנוּ כָּאן סָפֵק בְּהִלְכוֹת שַׁעַטְנֵז, וְאַתָּה נִמְצָא בַּשָּׁמַיִם, אֱמֹר לִי נָא אֵיךְ נוֹקְטִים בַּסָּפֵק הַזֶּה בַּשָּׁמַיִם. אֵיךְ הַהַכְרָעָה. וְהִנֵּה אוֹתוֹ כַּפְרִי, פָּתַח וְהִתְחִיל לָדוּן בְּשַׂקְלָא וְטַרְיָא הַפְלֵא וָפֶלָא, הִתְחִיל לוֹמַר אֶת כָּל הַשִּׁיטוֹת שֶׁבַּגְּמָרָא, וּלְסַדֵּר כָּל הַשִּׁיטוֹת שֶׁבַּמְּפָרְשִׁים, וְאֵיךְ הַהַכְרָעָה לְדִינָא, וְרַבִּי חַיִּים שׁוֹמֵעַ וּמִתְפַּלֵּא.

לְאַחַר שֶׁגָּמַר הַכַּפְרִי לוֹמַר אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַנִּפְלָאִים, אָמַר לוֹ רַבִּי חַיִּים, לֹא יָדַעְתִּי שֶׁכָּל כָּךְ הָיִיתָ גָּדוֹל בַּתּוֹרָה, וְאוּלַי לֹא חָלַקְנוּ לְךָ כָּבוֹד הַמַּגִּיעַ לְךָ. אָמַר לוֹ הַכַּפְרִי, לֹא וָלֹא, בֶּאֱמֶת כַּפְרִי פָּשׁוּט הָיִיתִי וְצוּרַת אוֹת לֹא יָדַעְתִּי, וְכָל מָה שֶׁאַתָּה רוֹאֶה עַכְשָׁו זֶה בָּא לִי מִכֹּחַ הָעֲזָרָה שֶׁהָיִיתִי עוֹזֵר בַּיְשִׁיבָה. כָּל הַתּוֹרָה שֶׁלָּמְדוּ כָּאן בַּיְשִׁיבָה בִּזְכוּת הָעֲזָרָה שֶׁלִּי, נִזְקַף לְזִכּוּתִי וְלִמְּדוּ אוֹתִי אֶת כָּל הַחָכְמָה הַזּוֹ.

וְעַכְשָׁו אֲנַחְנוּ נִמְצָאִים רֶגַע לִפְנֵי "עֲלוֹת הַשַּׁחַר". הַיְרוּשַׁלְמִי בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת מְסַפֵּר (פ"א, ה"א), שְׁשָׁנֵי חֲכָמִים הָלְכוּ בַּדֶּרֶךְ יַחַד בַּלַּיְלָה וְהִגִּיעוּ לְבִקְעַת אַרְבֵּל, שֶׁהוּא מָקוֹם עַל יַד טְבֶרְיָה וּבָהּ עָתִיד לָבוֹא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ תְּחִלָּה כְּיָדוּעַ, וְהָלְכוּ בְּחֹשֶׁךְ מְחֻלָּט וַאֲפֵלָה, בִּזְמַן שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ עוֹד לֹא בָּקְעָה וְהַכּוֹכָבִים כְּבָר אָסְפוּ נָגְהָם, וּלְפֶתַע הִפְצִיעַ הַשַּׁחַר. רָאוּ אֶת קַרְנֵי הַשֶּׁמֶשׁ מְבַצְבְּצִים וְעוֹלִים. אָמַר אֶחָד הַחֲכָמִים לַחֲבֵרוֹ "כָּךְ הִיא גְּאֻלָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל".

עַכְשָׁו אֲנַחְנוּ נִמְצָאִים בִּתְקוּפָה חֲשׁוּכָה, "הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה אֶרֶץ", וּבְמָה עָלֵינוּ לְהִתְחַזֵּק בִּזְמַן זֶה?

'מַעֲשֵׂי אָבוֹת סִימָן לַבָּנִים'. כָּאן אֲנַחְנוּ רוֹאִים אֵיךְ הַמַּלְאָךְ נִלְחַם עִם יַעֲקֹב בַּעֲלוֹת הַשַּׁחַר עַל הַדָּבָר הַזֶּה, שֶׁל ה"תַּמְכִּין דְּאוֹרָיְתָא". וּכְמוֹ שֶׁהָיָה אָז, אֲנַחְנוּ רוֹאִים אֵיךְ הַיֵּצֶר הָרַע תּוֹפֵס חָזָק בַּדָּבָר הַזֶּה, שֶׁכֵּן לְכָל דָּבָר יֵשׁ מִתְנַגְּדִים וְתוֹרְמִים. לְכוּ וּתְרָאוּ שְׁלָטִים בָּרְחוֹבוֹת, פְּלוֹנִי תָּרַם גִּנָּה זוֹ וְאַלְמוֹנִי תָּרַם מָקוֹם זֶה, וְיֵשׁ הַרְבֵּה תּוֹרְמִים לַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, לָכֵן בְּכָל שָׁנָה מַחְלִיפִים אֶת הַשְּׁלָטִים הַלָּלוּ... אֲבָל דְּבָרִים שֶׁהֵם בַּעֲלֵי עֵרֶךְ בִּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת, דְּבָרִים נִצְחִיִּים וּקְבוּעִים, כַּמָּה צָרִיךְ לְכַתֵּת רַגְלַיִם עַד שֶׁמּוֹצְאִים מִישֶׁהוּ שֶׁמּוּכָן לְהוֹזִיל מֵהוֹנוֹ לִכְבוֹד שָׁמַיִם. אָדָם צָרִיךְ לִלְמֹד לְעַנְיָנָיו הָרוּחָנִיִּים מֵאֵלּוּ הַגַּשְׁמִיִּים לְכָל הַפָּחוֹת. הֲרֵי בְּקִנְיָנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה אָדָם אַף פַּעַם לֹא מִסְתַּפֵּק בְּמָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְתָמִיד הוּא מוֹסִיף עוֹד כָּהֲנָה וְכָהֲנָה. אָדָם יֵשׁ לוֹ בַּבַּיִת שָׁלְחָן וְאוֹמֵר, הַשָּׁלְחָן הַזֶּה כְּבָר יָשָׁן, הֲרֵי קָנִיתִי אוֹתוֹ כְּבָר לִפְנֵי שָׁנָה... צָרִיךְ לִקְנוֹת חָדָשׁ. וְכָהֲנָה וְכָהֲנָה. אִם בַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁלְּךָ אַתָּה כָּל הַזְּמַן מְחַפֵּשׂ אֵיךְ לְהוֹסִיף, אָז גַּם בַּדְּבָרִים הָרוּחָנִיִּים תְּחַפֵּשׂ אֵיךְ לִהְיוֹת מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ. אַל לוֹ לָאָדָם לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל חַסְכָנוּת

וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ בְּעִנְיָנִים הַנּוֹגְעִים לִכְבוֹד שָׁמַיִם. אֵלּוּ לֹא חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל חִסָּכוֹן, אֶלָּא שֶׁל קַמְצָנוּת.

אִם רוֹצִים לַחְסֹךְ יֵשׁ מְקוֹמוֹת אֲחֵרִים שֶׁאָדָם יָכוֹל לַחְסֹךְ בָּהֶם. אֲבָל בְּ"תַּמְכִּין דְּאוֹרָיְתָא"? - בְּמָה שֶׁנּוֹגֵעַ לָאָדָם לְחַיֵּי הַנֶּצַח, בְּזֶה לַחְסֹךְ? חָלִילָה וְחָס. וְאַדְרַבָּה, מִי שֶׁמּוֹסִיף יוֹסִיפוּ לוֹ וְיַרְוִיחַ בִּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת לְלֹא סָפֵק.

תַּשְׁאִיר אֶת הָעֲבוֹדָה לְבוֹרֵא עוֹלָם

וְרָאִיתִי בְּסֵפֶר (דְּרָשָׁה לְיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַח) שֶׁכָּתַב 'וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם' רַבּוֹתֵינוּ בְּמִדְרָשׁ הֵבִיאוּ כָּאן אֶת הַפָּסוּק בְּמִשְׁלֵי: "מַחֲזִיק בְּאָזְנֵי כֶלֶב עֹבֵר מִתְעַבֵּר עַל רִיב לֹא לוֹ", מָשָׁל לְרֹאשׁ הַשּׁוֹדְדִים שֶׁהָיָה יָשֵׁן בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים. עָבַר אָדָם אֶחָד וְהֵעִיר אוֹתוֹ מִשְּׁנָתוֹ, וְאָמַר לוֹ: קוּם בְּרַח לְךָ, שֶׁאָדָם רַע נִמְצָא פֹּה. קָם הַשּׁוֹדֵד וְהֵחֵל לְהַכּוֹתוֹ. שָׁאַל הָאִישׁ: הִתְעוֹרֵר הָאִישׁ הָרַע? אָמַר לוֹ: לֹא הִתְעוֹרֵר מֵעַצְמוֹ, אֶלָּא אַתָּה הֵעַרְתָּ אוֹתוֹ.

כָּךְ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב: לְדַרְכּוֹ הָיָה מְהַלֵּךְ עֵשָׂו, וְאַתָּה מְשַׁלֵּחַ אֲצָלוֹ אֲנָשִׁים וְאוֹמֵר לוֹ: כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב וכו'.

וְהִקְשָׁה רַבֵּנוּ יְחֶזְקֵאל לֻוִינְשְׁטֵיְן זצ"ל בְּסִפְרוֹ אוֹר יְחֶזְקֵאל: חֲכָמֵינוּ ז"ל מְדַמִּים כָּאן אֶת יַעֲקֹב לְאִישׁ שֶׁהִכְנִיס עַצְמוֹ לְרִיב שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ לוֹ, וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לִתְמֹהַּ, שֶׁהֲרֵי מַדּוּעַ הָיָה רִיב גָּדוֹל וּמְמֻשָּׁךְ בֵּין יַעֲקֹב לְעֵשָׂו שֶׁבִּגְלָלוֹ נֶאֱלַץ יַעֲקֹב לִבְרֹחַ מִבֵּית אָבִיו לְחָרָן, וְגַם עַתָּה אַחֲרֵי עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה עֲדַיִן לֹא חָלְפָה הַסַּכָּנָה, וְאִם כֵּן, טִבְעֵי הַדָּבָר שֶׁבְּשׁוּבוֹ שֶׁל יַעֲקֹב מֵחָרָן, יִשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים אֶל עֵשָׂו כְּדֵי לִמְצֹא חֵן בְּעֵינָיו, וּמַדּוּעַ הִמְשִׁילוּ חָז"ל אֶת יַעֲקֹב לָאָדָם שֶׁהֵעִיר אֶת הַלִּסְטִים מִשְּׁנָתוֹ? וְכִי עֵשָׂו יָשֵׁן הוּא, הֲרֵי הָיָה מְחַכֶּה לְהַכְחִיד אֶת יַעֲקֹב, וּמַדּוּעַ נֶחְשַׁב יַעֲקֹב לְמִתְעַבֵּר עַל רִיב לֹא לוֹ?

אֶלָּא בֵּאֵר, שֶׁמִּכָּאן נִלְמַד עַד הֵיכָן מַגָּעַת תְּבִיעַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵאֶת הָאָדָם בְּעִנְיַן מִדַּת הַבִּטָּחוֹן, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן עוֹמֵד עֵשָׂו בְּשִׂנְאָתוֹ וּרְצוֹנוֹ לְהַכְחִיד אֶת יַעֲקֹב, מִכָּל מָקוֹם כָּל זְמַן שֶׁהָצָרָה עֲדַיִן לֹא בָּאָה, אֵין צָרִיךְ לִטָּרַח וּלְבַקֵּשׁ עֵצוֹת לְהִנָּצֵל מֵהָצָרָה, אֶלָּא צָרִיךְ לִבְטֹחַ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאִם אֵינוֹ עוֹשֶׂה כֵּן, הֲרֵי זֶה נֶחְשָׁב בְּגֶדֶר 'רִיב לֹא לוֹ'.

מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ הַמְּזֻכָּרִים לְעֵיל מִבֹּאֶר, שֶׁאִם לֹא הָיָה יַעֲקֹב שׁוֹלֵחַ מַלְאָכִים אֶל עֵשָׂו, וְכִבְיָכוֹל לֹא הָיָה מַחְזִיק בְּאָזְנֵי הַכֶּלֶב, הֲרֵי שֶׁלֹּא הָיָה מִתְעוֹרֵר הַכֶּלֶב שֶׁהוּא עֵשָׂו הָרָשָׁע, וְיָכוֹל הָיָה לַעֲבֹר לְיָדוֹ וּלְהִמָּלֵט מִמֶּנּוּ לְלֹא שׁוּם פֶּגַע, וּכְמוֹ הַמָּשָׁל עִם הַשּׁוֹדֵד שֶׁיָּשַׁן. אֲבָל בְּזֶה שֶׁהֵעִיר אוֹתוֹ מִשֶּׁנָּתוֹ, הֲרֵי שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ גָּרַם לְכָל הַצָּרוֹת שֶׁבָּאוּ עָלָיו.

וּמֵעַתָּה, יִתָּכֵן שֶׁאַף בְּנוֹגֵעַ אֵלֵינוּ, אִם יִחְיֶה אָדָם בְּשַׁלְוָה, וְלֹא יְחַפֵּשׂ עֵצוֹת וְסִבּוֹת כְּדֵי לְנַהֵל אֶת חַיָּיו יוֹתֵר טוֹב מִמָּה שֶׁהֵם כָּעֵת, אֲזַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַנְחֵהוּ בְּדַרְכּוֹ טוֹבָה וּנְכוֹנָה לְלֹא כָּל בְּעָיָה. וְרַק מֵאַחַר שֶׁאֵין הָאָדָם בּוֹטֵחַ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֶּאֱמֶת, וּמְחַפֵּשׂ דְּרָכִים וְאוֹפָנִים לְהֵיטִיב עִם עַצְמוֹ, אֲזַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְנַהֵג עִמּוֹ בְּאוֹתָהּ מִדָּה, וְרַק עַל יְדֵי סִבּוֹת וְאֶמְצָעִים שׁוֹנִים, מַגִּיעַ הָאָדָם לְמָה שֶׁהָיָה יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְלֹא כָּל אוֹתָם אֶמְצָעִים.

וְכֵן רוֹאִים אָנוּ שֶׁכַּאֲשֶׁר הָיָה צָרִיךְ יַעֲקֹב לְהִפָּגֵשׁ עִם עֵשָׂו, הָלַךְ וְהֶחְבִּיא אֶת דִּינָה בַּתֵּבָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאֶה אוֹתָהּ אָחִיו וְיַחְמֹד אוֹתָהּ, וּבִגְלַל הִשְׁתַּדְּלוּת זֹאת נֶעֱנַשׁ, וְנֶאֱנְסָה דִּינָה עַל יְדֵי שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר הָעָרֵל. וְאִם הָיָה מַשְׁאִיר אֶת דִּינָה בְּחוּץ, וְסוֹמֵךְ עַל הַשְׁגָּחַת ה', יִתָּכֵן שֶׁלֹּא הָיָה עֵשָׂו נוֹגֵעַ בָּהּ כְּלָל, וְגַם אִם הָיָה חוֹשֵׁק בָּהּ, הָיְתָה נִשֵּׂאת לְאָחִיו וּמַחֲזִירָה אוֹתוֹ בִּתְשׁוּבָה, וְלֹא הָיְתָה נִטְמֵאת עַל יְדֵי אִישׁ עָרֵל בְּהַשְׁפָּלָה וּבְזָיוֹן כּוֹאֵב.

וְעוֹד יֵשׁ לְהוֹסִיף שֶׁאִם כְּבָר שָׁם יַעֲקֹב אֶת דִּינָה בַּתֵּבָה, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת הִשְׁתַּדְּלוּת כָּל שֶׁהִיא לְהַצִּילָהּ מֵעֵשָׂו, לֹא הָיָה צָרִיךְ לִנְעֹל אֶת הַתֵּבָה אֶלָּא הָיָה צָרִיךְ לִסְגֹּר לְלֹא מַנְעוּל, וּבְכָךְ הָיָה יוֹצֵא יְדֵי חוֹבַת הַהִשְׁתַּדְּלוּת. אֲבָל בִּנְעִילָה שָׁנָעַל אֶת בִּתּוֹ, עָשָׂה הִשְׁתַּדְּלוּת יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהָיָה צָרִיךְ, וְלָכֵן פָּגְעָה בּוֹ מִדַּת הַדִּין, וְנֶאֱנְסָה עַל יְדֵי שְׁכֶם.

יֶשְׁנָה מַעֲשִׂיָּה יְדוּעָה שֶׁנָּתַן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְעִנְיָנֵנוּ. אִם אֶחָד הִגִּיעַ לְעִיר אַחַת, וּפָנָה בְּלֵיל שַׁבָּת לְגַבַּאי בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁיְּסַדֵּר לוֹ מָקוֹם לִסְעֹד סְעוּדָה טוֹבָה. אָמַר לוֹ הַגַּבַּאי, שֶׁיֵּשׁ לוֹ דַּוְקָא יְהוּדִי עָשִׁיר מֻפְלָג וּבַעַל אֶמְצָעִים שֶׁנּוֹתֵן לִסְעֹד אֶצְלוֹ, אַךְ הַצָּרָה הִיא שֶׁאוֹתוֹ עָשִׁיר מִנְהָגוֹ לְהַאֲרִיךְ בִּשְׁאֵלוֹת וְדִבּוּרִים, וְכָךְ הוּא לֹא נוֹתֵן לָאוֹרֵחַ לֶאֱכֹל בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַסְּעוּדָה...

אָמַר לוֹ הָאִישׁ: תֵּן לִי לֶאֱכֹל אֶצְלוֹ, אֲנִי כְּבָר אֶסְתַּדֵּר אִתּוֹ. כֵּיוָן שֶׁלָּגְמוּ מְעַיִן הַקְּדוּשׁ וְטָעֲמוּ מְעַט חַלָּה, פָּנָה אֵלָיו הֶעָשִׁיר בְּשִׂבְעוּת רָצוֹן וּשְׁאָלוֹ: מֵאַיִן אַתָּה? עָנָה לוֹ הָאִישׁ: מֵעִיר פְּלוֹנִית! שָׁאַל הֶעָשִׁיר: שָׁמָּא אַתָּה מַכִּיר אֶת פְּלוֹנִי מֵרָאשֵׁי הַקָּהָל שָׁם? הֵשִׁיב הָאִישׁ: אָכֵן הִכַּרְתִּי אוֹתוֹ, אֲבָל הוּא מֵת...

אוֹי!! קָרָא הֶעָשִׁיר בִּבְהָלָה, וְקָרָא מִיָּד לְאִשְׁתּוֹ לְסַפֵּר לָהּ אֶת הָאָסוֹן. בֵּינְתַיִם יָשַׁב הָאִישׁ עַל הַשֻּׁלְחָן וְאָכַל מֵהַמַּטְעַמִּים שֶׁהָיוּ מֻנָּחִים שָׁם.

לְאַחַר מִכֵּן שָׁאַל הָעָשִׁיר: הַאִם יָדוּעַ לְךָ מָה שְׁלוֹם קְרוֹב מִשְׁפַּחְתִּי פְּלוֹנִי שֶׁמִּתְגּוֹרֵר בְּאוֹתָהּ הָעִיר? הֵשִׁיב הָאוֹרֵחַ: אַף הוּא מֵת... שׁוּב קָרָא הֶעָשִׁיר לְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵיהֶם בָּכוּ עַל הַבְּשׂוֹרָה, וּבֵינְתַיִם אָכַל הָאִישׁ הָאוֹרֵחַ אֶת הַמָּנָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁהֻגְּשָׁה לְשֻׁלְחָן.

שׁוּב שָׁאַל הֶעָשִׁיר: מָה שְׁלוֹם הָרַב הֶחָשׁוּב שֶׁלָּכֶם? הֵשִׁיב הָאִישׁ: גַּם בֵּן מֵת... וְהִמְשִׁיךְ לֶאֱכֹל אֶת סְעֻדָּתוֹ.

לְאַחַר שֶׁנִּגְמְרָה כָּל הַסְּעוּדָה, שָׁאַל הֶעָשִׁיר: הַאִם כָּלָם מֵתִים אֲצְלְכֶם? הֵשִׁיב הָאוֹרֵחַ: אָכֵן כֵּן, כְּשֶׁאֲנִי אוֹכֵל, כָּל הָעוֹלָם מֵת...

סִפּוּר זֶה מְלַמְּדֵנוּ, שֶׁאָדָם בַּעַל אֱמוּנָה, לֹא מְעַנְיֵן אוֹתוֹ מָה הָיָה, וְכֵיצַד יִסְתַּדֵּר עִם אוֹיְבָיו וּמַטְרִידָיו, כִּי בִּשְׁבִילוֹ כֻּלָּם כְּמוֹ מֵתִים, וְכָל כֻּלּוֹ שָׁקוּעַ בָּה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד, וְאֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ, וּבְכָךְ זוֹכֶה הוּא לֵהָנוֹת מֵהַחַיִּים, בּוֹ בִּזְמַן שֶׁאֲחֵרִים דּוֹאֲגִים וּמְצַטַעֲרִים מָה יִהְיֶה בָּעָתִיד, וְכֵיצַד יִסְתַּדְּרוּ עִם כָּל מִינֵי אֲנָשִׁים.

אִם יַעֲקֹב אָבִינוּ הָיָה חוֹשֵׁב בְּלִבּוֹ כְּאִלּוּ מֵת עֵשָׂו אָחִיו וְאֵין לוֹ מִמָּה לַחְשֹׁשׁ מִפָּנָיו, וְהָיָה שָׁם כָּל מַחְשַׁבְתּוֹ וּמִבְטָחוֹ בָּה' יִתְבָּרַךְ, אֲזַי לֹא הָיָה לוֹ צָרִיךְ לְשַׁלֵּחַ לְאָחִיו מַתָּנוֹת, אֶלָּא הָיָה מַמְשִׁיךְ בְּדַרְכּוֹ, וּבוֹרֵא עוֹלָם הָיָה עוֹזְרוֹ לְהִנָּצֵל מֵאָחִיו. אֲבָל מֵאַחַר שֶׁלֹּא נָהַג כָּךְ, לְפִיכָךְ בָּאוּ עָלָיו אוֹתָן צָרוֹת.

אִם נִתְחַזֵּק בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ, בִּשְׁקִידַת הַתּוֹרָה וּבְלִמּוּד הַמּוּסָר, בְּהִתְבּוֹנְנוּת וּבְהִתְחַנְּכוּת לְרִחוּק מֵחֵטְא, לְהִדָּבֵק בָּה' יִתְבָּרַךְ, וּמִנֶּגֶד לְהַרְבּוֹת כְּבוֹד שָׁמַיִם, לְהַרְבּוֹת בְּ"תַּמְכִין דְּאוֹרָיְתָא", אֵין סָפֵק שֶׁזֶּה יְקָרֵב אֶת הַגְּאֻלָּה, שֶׁנִּזְכֶּה לָהּ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ.

וִיהִי רָצוֹן שֶׁנִּזְכֶּה לְהִתְחַזֵּק בֶּאֱמוּנָה וּבְטָחוֹן בהשי"ת בַּתּוֹרָה וּבְיִרְאָה בְּחֶסֶד וְנִזְכֶּה לִגְאֻלַּת יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

סִימָן רסז - דִּינֵי הַתְּפִלָּה בְּעֶרֶב שַׁבָּת ג

אֶפְשָׁר לְהַקְדִּים תְּפִלַּת עַרְבִית וְלִסְעֹד מִבְּעוֹד יוֹם א. מַקְדִּימִין לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית מֻקְדָּם יוֹתֵר מִבֵּימוֹת הַחֹל, וּמִזְמַן פְּלַג הַמִּנְחָה [שָׁעָה וְחֲמֵשׁ בְּשָׁעוֹת זְמַנִּיּוֹת קֹדֶם צֵאת הַכּוֹכָבִים] יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית וּלְקַבֵּל שַׁבָּת, וְלֶאֱכֹל מִיָּד. [וּלְכַתְּחִלָּה נָכוֹן שֶׁבְּאֶפֶן כָּזֶה יִתְפַּלֵּל מִנְחָה מֻקְדָּם, קֹדֶם פְּלַג הַמִּנְחָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תַּרְתֵּי דְסָתְרֵי, לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה וְעַרְבִית בִּזְמַן פְּלַג הַמִּנְחָה. וְאָמְנָם בִּמְקוֹם צֹרֶךְ אֶפְשָׁר לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה וְעַרְבִית שְׁתֵּיהֶן בִּזְמַן פְּלַג הַמִּנְחָה, אַךְ שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם צֹרֶךְ אֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּיוֹם אֶחָד]. וְטוֹב וְנָכוֹן שֶׁיֹּאכַל עוֹד כְּבֵיצָה פַּת אַחַר שֶׁיַּגִּיעַ זְמַן צֵאת הַכּוֹכָבִים, שֶׁהוּא כְּרֶבַע שָׁעָה אַחַר הַשְּׁקִיעָה, אוֹ לְכָל הַפָּחוֹת טוֹב שֶׁיֹּאכַל עוֹד כַּזַּיִת פַּת אַחַר שֶׁיַּגִּיעַ זְמַן צֵאת הַכּוֹכָבִים (יְלִקּוּט יוֹסֵף שַׁבָּת א ב עַמּוּד תסו).

וּבַהֲעָרָה (שָׁם) הִנֵּה בְּעִקַּר דִּין זֶה שֶׁיָּכוֹל אָדָם לְקַבֵּל שַׁבָּת מִבְּעוֹד יוֹם [אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה], נִלְמַד בִּגְמָרָא רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ט.), אֵין לִי אֶלָּא יוֹם הַכִּפּוּרִים, שַׁבָּתוֹת מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּשְׁבְּתוּ". יָמִים טוֹבִים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "שַׁבַּתְכֶם", הָא כֵּיצַד, כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁבוּת מוֹסִיפִין מֵחוֹל עַל הַקֹּדֶשׁ. וְעַיֵּן בַּגְּמָרָא יוֹמָא (פא.) לְעִנְיַן תּוֹסֶפֶת בְּיוֹהכ"פ, וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פָּרָשַׁת אֱמֹר). ע"ש. וְכֵן אִיתָא בִּמְכִילְתָּא (יִתְרוֹ פ"ז), מִדִּכְתִיב זָכוֹר וְשָׁמוֹר, זָכוֹר מִלְּפָנָיו וְשָׁמוֹר מִלְּאַחֲרָיו, מִכָּאן אָמְרוּ מוֹסִיפִין מֵחוֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, מָשָׁל לְזֵאב שֶׁהוּא טוֹרֵף מִלְּפָנָיו וּמִלְּאַחֲרָיו. וּבַגְּמָרָא פְּסָחִים (קה:) אָמְרוּ, עָיְילֵי יוֹמָא כָּל כַּמָּה דְּמִקְדְּמִינָן לֵהּ עָדִיף וּמְחַבְּבִינָן לֵהּ. וְעַיֵּן בַּטּוּר (סִימָן רסז), ובב"ח שָׁם כָּתַב ע"ד הַטּוּר, שֶׁלָּכֵן מַקְדִּימִין לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית, כְּדֵי לְהַקְדִּים קַבָּלַת שַׁבָּת לְכָל יִשְׂרָאֵל בְּיַחַד בְּשָׁעָה אַחַת. שֶׁאִם יִתְפַּלְּלוּ תְּפִלַּת עַרְבִית בְּעוֹנָתָהּ כְּשְׁאַר הַיָּמִים, נִמְצֵאת קַבָּלַת שַׁבָּת מְסוּרָה בִּידֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי רְצוֹנוֹ, וּמִן הָרָאוּי שֶׁהַצִּבּוּר יְקַבְּלוּ אֶת הַשַּׁבָּת יַחַד וּבְשָׁעָה אַחַת.

וּבַגְּמָרָא (שַׁבָּת קיח:) אָמְרוּ, א"ר יוֹסֵי יְהֵא חֶלְקִי עִם מַכְנִיסֵי שַׁבָּת בְּטִבֶּרְיָה וּמְמוֹצִיאֵי שַׁבָּת בְּצִפּוֹרִי. וּפֵרֵשׁ רָשִׁ"י, מִפְּנֵי שֶׁטִּבֶּרְיָה עֲמָקָה, וּמָחְשֶׁכֶת מִבְּעוֹד יוֹם, וְסִבּוּרִים שֶׁחֲשֵׁכָה. וּמְמוֹצִיאֵי שַׁבָּת בְּצִפּוֹרִי, שֶׁיּוֹשֶׁבֶת בְּרֹאשׁ הָהָר וּבְעוֹד שֶׁהַחַמָּה שׁוֹקַעַת נִרְאֵית שָׁם אוֹר גָּדוֹל וּמְאַחֲרִים לָצֵאת. וּבְחִדּוּשֵׁי אַגָּדוֹת לְהַמַּהַרְשָׁ"א שָׁם כָּתַב, שָׁרַבִּי יוֹסֵי עִקַּר דִּירָתוֹ הָיָה בְּצִפּוֹרִי וְלֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְזֵרֵז אֲחֵרִים שֶׁיִּהְיוּ מְאֻחָרִים לָצֵאת מִן הַשַּׁבָּת. ע"ש. וְעַיֵּן בְּגִלְיוֹן הַשָּׁ"ס שָׁם, וּבִתְשׁוּבַת מָהָרְ"י בֶּן מִיגָאשׁ (סִימָן מה). וְדוֹ"ק.

[וּמָה שֶּׁאָנוּ מְקַבְּלִים שַׁבָּת מֻקְדָּם, הוּא מִשּׁוּם מִצְוַת תּוֹסֶפֶת, שֶׁדַּעַת הָרַבֵּה מֵהָרִאשׁוֹנִים שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה, וְכֵן דַּעַת הַתּוֹסָפוֹת (בְּרָכוֹת כז.), הָרִי"ף, הָרֹא"שׁ, הָרַמְבָּ"ן, הר"ן, הָאוֹר זָרוּעַ, הָרָא"ה, וְעוֹד. וְאַף לְהַחוֹלְקִים, [עַיֵּן תּוֹס' בר"ה שָׁם, וּרְאֵה לְהַלָּן], צָרִיךְ לְפָרֵשׁ מִמְּלָאכָה סְמוּךְ לַשְּׁקִיעָה, וְלֹא לְהִתְעַכֵּב, דא"א לְצַמְצֵם, וּבְנָקֵל יָכוֹל לָבוֹא לִידֵי חִלּוּל שַׁבָּת ח"ו, וכמ"ש בָּעָרוּךְ הַשֻּׁלְחָן (סִי' רסא ס"ב), דְּהָא מָכְרָח לְהַפְסִיק מִמְּלָאכָה קֹדֶם הַשְּׁקִיעָה מְעַט, דא"א לְצַמְצֵם. וּבָזֶה מְקַבֵּל גַּם תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת, שֶׁאֵין שִׁעוּר לְתוֹסֶפֶת שַׁבָּת. ובמק"א כָּתַב בָּזֶה].

וּבַגְּמָרָא בְּרָכוֹת (כז:) אָמַר שְׁמוּאֵל, מִתְפַּלֵּל אָדָם שֶׁל שַׁבָּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְאוֹמֵר קְדֻשָּׁה עַל הַכּוֹס, וְכֵן הֲלָכָה. וְכָתַב הָרָא"ה בְּסֵפֶר פְּקֻדַּת הַלְוִיִּם שָׁם, שאע"פ שֶׁמְּצוַת קִדּוּשׁ בְּלֵיל שַׁבָּת הִיא מֵה"ת הוֹאִיל וְלָמַדְנוּ בגמ' יוֹמָא (פא:) מִקְרָאֵי שֶׁמְּצָוָה מה"ת לְהוֹסִיף מֵחוֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, לְפִיכָךְ רַשַּׁאי אָדָם לְקַדֵּשׁ מבעו"י, כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שַׁבָּת. ע"ש. וכ"כ בְּחִדּוּשֵׁי רַבִּי אַבְרָהָם אַלְשְׁבִילִי אָבִיו שֶׁל הָרִיטְבָ"א, בַּבְּרָכוֹת שָׁם.

גַּם הָרַשְׁבָּ"א בְּחִדּוּשָׁיו לִבְרָכוֹת הֵבִיא שִׁיטַת רַבֵּנוּ הַאי גָּאוֹן שֶׁסּוֹבֵר, שֶׁרַשַּׁאי אָדָם לוֹמַר קִדּוּשׁ הַיּוֹם קֹדֶם שֶׁתֶּחְשַׁךְ, וּבְקִדּוּשׁ זֶה מִתְּר לֶאֱכֹל סְעוּדַת שַׁבָּת. וְשָׁכֵן כָּתַב

הָרָאָבְ"ד. וְשׁוּב הֵבִיא שִׁיטַת קְצָת מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁכָּתְבוּ, שֶׁאֵין לוֹמַר הַקִּדּוּשׁ אֶלָּא עַד הָעֶרֶב, וְכָתַב, שֶׁאֵין לְדִבְרֵיהֶם טַעַם, וְלָכֵן הִסְכִּים לַהֲלָכָה כִּסְבָרָא רִאשׁוֹנָה. ע"ש.

וְנִרְאֶה שֶׁדַּעַת גְּאוֹנִים אֵלֶּה, שֶׁאֵין דִּין תּוֹסֶפֶת מֵחוֹל עַל הַקֹּדֶשׁ בְּשַׁבָּת אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב כֵּן הַמָּרְדְּכִי (סוֹף פֶּרֶק ב' דִּמְגִילָה). וּבַמַּגִּיד מִשְׁנֶה (פֶּרֶק א' מֵהִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר הֲלָכָה ו) כָּתַב, שֶׁלְּדַעַת הָרַמְבָּ"ם אֵין דִּין תּוֹסֶפֶת מֵחוֹל עַל הַקֹּדֶשׁ בְּשַׁבָּת מִפְּאָכוֹת דְּבַר תּוֹרָה.

וּמָרָן הב"י (סִימָן רסא) כָּתַב, שֶׁאֵין כַּוָּנַת הַמַּגִּיד מִשְׁנֶה בְּדַעַת הָרַמְבָּ"ם שעכ"פ יֵשׁ דִּין תּוֹסֶפֶת מִדְּרַבָּנָן, שֶׁהֲרֵי הָרַמְבָּ"ם הִשְׁמִיט דִּין תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת מִכֹּל וָכֹל, אֶלָּא דס"ל לְהָרַמְבָּ"ם שֶׁאֵין דִּין תּוֹסֶפֶת לְשַׁבָּת כְּלָל. וְחוֹלֵק הוּא בָּזֶה עַל דִּבְרֵי הָרִי"ף וְהָרֹא"ש שֶׁסּוֹבְרִים שֶׁיֵּשׁ דִּין תּוֹסֶפֶת לְשַׁבָּת. ע"כ.

ולפ"ז נִיחָא דַּעַת הַגְּאוֹנִים שֶׁהֶחְמִירוּ שֶׁלֹּא לְקַדֵּשׁ אֶלָּא בַּלַּיְלָה, שֶׁמִּכְּיָון שֶׁהַקִּדּוּשׁ הוּא מִן הַתּוֹרָה, וְהַתּוֹסֶפֶת עכ"פ אֵינָהּ מִן הַתּוֹרָה, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַדֵּשׁ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ.

וְאָמְנָם הָרַדְבָּ"ז בְּלִשְׁוֹנוֹת הָרַמְבָּ"ם (סִימָן קיג) כָּתַב, שֶׁהָרַמְבָּ"ם מוֹדֶה לְהָרִי"ף וּשְׁאַר הַפּוֹסְקִים שֶׁיֵּשׁ דִּין תּוֹסֶפֶת לְשַׁבָּת. וְכֵן הִסְכִּים עִמּוֹ בְּשׁוּ"ת זֶרַע אֱמֶת ח"א (סִימָן לג), וְשֶׁלֹּא כְּדִבְרֵי הב"י. מ"מ יֵשׁ לוֹמַר שֶׁאֵין דִּין הַתּוֹסֶפֶת מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן. אֲבָל הָרָא"ה וְהָרַשְׁבָּ"א סוֹבְרִים שֶׁהַתּוֹסֶפֶת הִיא מִן הַתּוֹרָה, וּכְדַעַת הַתּוֹס' בַּבְּרָכוֹת (כז.). וְכֵן כָּתַב בְּשׁוּ"ת מהר"ח או"ז (סִימָן קפה), וְלָכֵן כָּתְבוּ שֶׁרַשַּׁאי לְקַדֵּשׁ מִבְּעוֹד יוֹם. וְהֵינוּ אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה, שֶׁהוּא שָׁעָה וָרֶבַע קֹדֶם צֵאת הַכּוֹכָבִים, וְאַף תְּפִלַּת עַרְבִית אֵין לְהִתְפַּלֵּל קֹדֶם פְּלַג הַמִּנְחָה, כַּמְבֹאָר בש"ע (סִימָן רלג). ע"ש. וְעַיֵּן בְּמִקְרָאֵי קֹדֶשׁ להגרצ"פ פְּרַנְק זצ"ל (יָמִים נוֹרָאִים יוֹם הַכִּפּוּרִים סִימָן לח) מש"כ בָּזֶה.

וּבֶאֱמֶת, אַף אִי נִימָא דִּלְהָרַמְבָּ"ם לֵיכָא חִיּוּב תּוֹסֶפֶת כְּלָל, מ"מ לְעִנְיַן קִדּוּשׁ, שַׁפִּיר מֵהֲנֵי לְקַדֵּשׁ מִבְּעוֹד יוֹם, וְהוּא דִּין מְיֻחָד בְּהִלְכוֹת קִדּוּשׁ שַׁבָּת, שֶׁמִּצְוַת זְכִירָה לְאָמְרוֹ בֵּין בִּקְנִיסָתוֹ בֵּין בִּיצִיאָתוֹ אַף סָמוּךְ לְזְמַן זֶה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבָּ"ם (בְּפֶרֶק כט מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת הֲלָכָה יא), שֶׁיֵּשׁ לוֹ לָאָדָם לְקַדֵּשׁ עַל הַכּוֹס עֶרֶב שַׁבָּת מִבְּעוֹד יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִכְנְסָה הַשַּׁבָּת, וְכֵן מַבְדִּיל עַל הַכּוֹס אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הוּא שַׁבָּת, שֶׁמִּצְוַת זְכִירָה לְאָמְרָהּ בֵּין בִּשְׁעַת כְּנִיסָתוֹ וִיצִיאָתוֹ, בֵּין קֹדֶם לְשָׁעָה זוֹ בְּמַעַט.

וְהֵבִיא דְּבָרָיו הַכְּלְבּוֹ (סִימָן נח) שֶׁיֵּשׁ לוֹ לָאָדָם לְקַדֵּשׁ מִבְּעוֹד יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ הַיּוֹם, וְכֵן מַבְדִּיל מִבְּעוֹד יוֹם וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא הַיּוֹם, שֶׁמִּצְוַת זְכִירָה לְאָמְרוֹ בֵּין בִּכְנִיסָתוֹ בֵּין בִּיצִיאָתוֹ בֵּין קֹדֶם לְשָׁעָה בְּמַעַט. ע"כ.

וּבָעָרוּךְ הַשֻּׁלְחָן (סִימָן רסז אוֹת ה') כָּתַב, דְּכָל אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה כְּשֶׁקִּבֵּל עָלָיו תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת הָוֵי כְּלַיְלָה גָּמוּר, וְלֹא מְבַעְיָא לרוה"פ דְּתוֹסֶפֶת שַׁבָּת הָוֵי דְּאוֹרָיְתָא, אֶלָּא אָפִי' לְהָרַמְבָּ"ם דְּלֹא ס"ל דִּין תּוֹסֶפֶת, מ"מ כֵּיוָן שֶׁמְּקַבֵּל עָלָיו תּוֹסֶפֶת הָוֵי כְּלַיְלָה מַמָּשׁ לְעִנְיָן שֶׁיּוֹצֵא בְּקִדּוּשׁ שָׁעָה מבעו"י עַל חִיּוּבוֹ בַּלַּיְלָה, כֵּיוָן שֶׁמִּיָּד בָּא לִידֵי חִיּוּב, לָכֵן יָכוֹל לְהַמְשִׁיכוֹ גַּם מִקֹּדֶם בְּתוֹסֶפֶת קְדֻשָּׁה, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה נָתְנָה לוֹ רְשׁוּת וְכוּ'. ע"ש.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּכַוָּנַת הָרַמְבָּ"ם דְּיֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לַעֲשׂוֹת כֵּן, אַךְ אֵין בִּדְבַר חִיּוּב. וְכֵיוָן דְּאֵין קִדּוּשׁ אֶלָּא בְּמָקוֹם סְעוּדָה, מִסְתַּבֵּר דְּמֵאַחַר וְיֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְקַדֵּשׁ מִבְּעוֹד יוֹם, יֵשׁ לוֹ גַּם רְשׁוּת לִסְעֹד מִבְּעוֹד יוֹם, וּמְקַיֵּם בָּזֶה מִצְוַת סְעוּדַת שַׁבָּת. וּרְאֵה לְהַלָּן.

אֶלָּא שֶׁבְּדַעַת הָרַמְבָּ"ם אֶפְשָׁר דְּלֹא נֶאֱסַר בִּמְלָאכָה בִּמְלָאכָה מבעו"י, דְּהָא הָרַמְבָּ"ם כָּתַב, שֶׁמִּצְוָה לְהַזְכִּיר שַׁבָּת בֵּין בִּכְנִיסָתוֹ בֵּין בִּיצִיאָתוֹ קֹדֶם בְּמַעַט, וּלְכְאוֹרָה הוּא מִצְוָה לְהַזְכִּיר אֶת הַשַּׁבָּת בִּכְנִיסָתוֹ, אֲבָל אַכַּתִּי אֵינוֹ עִנְיָן לִקְדֻשַּׁת שַׁבָּת שֶׁיִּהְיֶה אָסוּר בִּמְלָאכָה מִבְּעוֹד יוֹם. וּמִצְוַת זְכִירַת הַשַּׁבָּת אֵינָהּ קְשׁוּרָה לְאִסּוּר מְלָאכָה, כְּשֵׁם שֶׁהַבְדָּלָה אֵינָהּ קְשׁוּרָה לִמְלָאכָה, שֶׁהֲרֵי אִם מַבְדִּיל מִבְּעוֹד יוֹם, בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מֻתָּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת קֹדֶם שֶׁיָּצְאָה הַשַּׁבָּת בְּפֹעַל, וּמָה בְּכָךְ שֶׁהִבְדִּיל אִם עֲדַיִן שַׁבָּת. וְעַל כָּרְחֵךְ שֶׁמִּצְוָה לְהַזְכִּיר אֶת הַשַּׁבָּת בִּיצִיאָתוֹ קֹדֶם מֹעַט, הִיא מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ שֶׁאֵינָהּ קְשׁוּרָה לְאִסּוּרֵי שַׁבָּת.

וּרְאֵה שֶׁכֵּן כָּתַב בְּקִבָּץ שְׁעוּרִים ח"ב (סִימָן ל'), וז"ל: דְּהָא פָּשׁוּט דְּכָל הַמִּצְוֹות שֶׁקִּבּוּעַ לָהֶן זְמַן אֵינוֹ יוֹצֵא אִם עָשָׂאן קֹדֶם זְמַנָּן, וּמַאי שְׁנָא מִצְוַת קִדּוּשׁ מִכָּל הַמִּצְוֹות שֶׁזְּמַנָּן קָבוּעַ, וְאַף דְּבָרַמְבָּ"ם (בְּפֶרֶק כט מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת) כָּתַב, דְּמִצְוַת זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ אֵינָהּ דָּוְקָא בְּשַׁבָּת, אֶלָּא סָמוּךְ לְכְנִיסָתוֹ בְּמַעַט, וְסָמוּךְ לִיצִיאָתוֹ, וּמֵהַאי טַעֲמָא יוֹצֵא גַּם בְּהַבְדָּלָה מִבְּעוֹד יוֹם, אַף דְּהַבְדָּלָה גַּם כֵּן דְּאוֹרָיְתָא לְדַעַת הָרַמְבָּ"ם. אֲבָל הַמָּרְדְּכִי ע"כ לֹא ס"ל כְּהָרַמְבָּ"ם וכו'. ע"ש. וּמוּכָח דְּלָמַד בְּדַעַת הָרַמְבָּ"ם דְּלֹא כערוה"ש, אֶלָּא אע"פ שֶׁאֵין מִצְוַת תּוֹסֶפֶת בִּשַּׁבָּת, וְלֹא חָל עָלָיו שַׁבָּת מִבְּעוֹד יוֹם כְּלָל, אעפ"כ יָכוֹל לְקַדֵּשׁ מִבְּעוֹד יוֹם, הֵיוֹת וּמִצְוַת קִדּוּשׁ וְהַבְדָּלָה עִקָּרָהּ סָמוּךְ לְכְנִיסַת וְיִצִיאַת הַשַּׁבָּת, בֵּין בְּכְנִיסָתוֹ וְיִצִיאָתוֹ מַמָּשׁ, בֵּין קֹדֶם לְשָׁעָה זוֹ בְּמַעַט, כִּלְשׁוֹן הָרַמְבָּ"ם. וְכֵן הִדְגִּישׁ זֹאת הָרַמְבָּ"ם, שֶׁיֵּשׁ לוֹ לָאָדָם לְקַדֵּשׁ אע"פ שֶׁלֹּא נִכְנְסָה הַשַּׁבָּת, וְלֹא כָּתַב כֵּיוָן שֶׁבַּקִּדּוּשׁ מַכְנִיס אֶת הַשַּׁבָּת, אֶלָּא כָּתַב בֵּין קֹדֶם לְשָׁעָה זוֹ בְּמַעַט, דְּהַיְנוּ שֶׁאָפְשִׁי' קֹדֶם כְּנִיסַת הַשַּׁבָּת יֶשְׁנָהּ מִצְוַת זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, וְאָפְשִׁי' שֶׁלֹּא קִבֵּל עַל עַצְמוֹ תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת.

וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה כָּתַב גַּם הַגָּאוֹן הַנִּצִּי"ב בְּסִפְרוֹ מְרוֹמֵי שָׂדֶה (פְּסָחִים צט:) וז"ל: ומ"מ לְדַעַת הָרַמְבָּ"ם שֶׁאֵין תּוֹסֶפֶת לְשַׁבָּת, ומ"מ קַיְמָא לָן דְּמְקַדֵּשׁ מִבְּעוֹד יוֹם. ע"כ. וְלֹא כָּתַב דְּמַיְרֵי כְּשֶׁקִּבֵּל עָלָיו שַׁבָּת מִבְּעוֹד יוֹם.

וּבְעִקָּר דִּין תּוֹסֶפֶת רְאֵה מָה שֶׁחָקַר בָּזֶה בְּשוּ"ת פְּרַח שׁוֹשַׁנָּה (סִימָן מח) בְּשֵׁם הָאַדְמוֹ"ר מִקְּלוֹזִינְבּוּרְג זצ"ל, אִם הוּא קְדֻשָּׁה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וּכְשֶׁהִגִּיעַ שַׁבַּת קֹדֶשׁ נִכְנָסָת קְדֻשָּׁה מְיֻחֶדֶת וְעִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם, אוֹ שֶׁהוּא הַקְדָּמַת קְדֻשַּׁת שַׁבָּת, וּכְשֶׁמַּגִּיעָה שַׁבָּת אֵין כָּל תּוֹסֶפֶת קְדֻשָּׁה. ע"ש. וְעַיֵּן בְּשוּ"ת חָכָם צְבִי (סִימָן יא) מָה שֶׁכָּתַב לָדוּן אִם יֵשׁ אִסּוּרֵי שְׁבוּת בִּזְמַן תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת, וְהוּא לְכְאוֹרָה תַּלְיָא בַּחֲקִירָה הַנַּ"ל. וְעַ"ע בט"ז (סִימָן רסג סק"ג), ובשו"ע הגר"ז (בקו"א), ודו"ק. וּרְאֵה עוֹד בְּעִנְיַן תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת בְּמָה שֶׁכָּתַב בס"ד בילקו"י עַל הִלְכוֹת אֲבֵלוּת (ח"ז מהדו"ק עַמּוּד רנא, וּבְמַהֲדוּרַת תשס"ד עַמּוּד תרסב).

וְהִנֵּה הַמָּרְדְּכִי (סוֹף פֶּרֶק ב' דְּמְגִילָּה) כָּתַב, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁתּוֹסֶפֶת שַׁבָּת מִדְּרַבָּנָן, כֵּיוָן שֶׁיָּבוֹא לִידֵי זְמַן חִיּוּב מִן הַתּוֹרָה בַּלַּיְלָה, שֶׁפִּיר יוֹצֵא י"ח, כְּדִין סוּמָא שֶׁמּוֹצִיא אֶת בְּנֵי בֵיתוֹ י"ח קִדּוּשׁ בְּלֵיל שַׁבָּת, אע"פ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב רַק מִדְּרַבָּנָן, כֵּיוָן שֶׁאִלּוּ יִתְפַּקַּח יִהְיֶה חַיָּב מה"ת וְכוּ'. ע"ש.

אַךְ המג"א (סִימָן רסז) תַּמָּה עָלָיו מִדִּין קָטָן (בְּרָכוֹת כ:) שאע"פ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חִיּוּב דְּרַבָּנָן וְיָבֹא לִידֵי גְּדֻלּוּת וְחִיּוּב דְּאוֹרָיְתָא, אֵינוֹ מוֹצִיא י"ח בְּבִרְכַת הַמָּזוֹן אֶת הַגָּדוֹל שֶׁשָּׁבַע. [וְעַיֵּן בְּחַיֵּי אָדָם כְּלָל ו'].

בְּרָם לֹא קַשְׁיָא מִידִי, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּשוּ"ת יַבִּיעַ אֹמֶר ח"ג (חאו"ח סִימָן כז), שֶׁהַמָּרְדְּכִי ס"ל כְּהָרַמְבָּ"ן וְהָרִיטְבָּ"א וְסִיעָתָם, שֶׁקָּטָן פָּטוּר לְגַמְרֵי מִקִּיּוּם הַמִּצְוֹת, וְחִיּוּב חִנּוּךְ מָטָל עַל הָאָב מִדְּרַבָּנָן. מ"מ הֵרֵי בְּתוֹסָפוֹת בְּרָכוֹת (מח.) וּבְבַעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת שָׁם, מוּכָח דס"ל שֶׁחִיּוּב דְּרַבָּנָן אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא אַף אִם יוֹכַל לָבוֹא לִידֵי חִיּוּב מה"ת. וְכֵן הֵעִיר בְּשוּ"ת בֵּית הַלֵּוִי (סִי' כז דַּף לח סע"ד). וְשָׁם הוֹסִיף, שֶׁהַמָּרְדְּכִי ס"ל שֶׁזֶּה שֶׁאָמְרוּ כָּל שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב בַּדָּבָר אֵינוֹ מוֹצִיא אֲחֵרִים י"ח, הוּא רַק מִדְּרַבָּנָן, וכמ"ש בְּשוּ"ת שַׁאֲגַת אַרְיֵה (סִי' ו). ע"ש. וְכִדְמוּכָח נָמֵי בַּיָּם שֶׁל שְׁלֹמֹה שֶׁהוּבָא בְּמָגֵ"א (סִי' קצט סק"ז). וְעַיֵּן בְּחֵי' הָרַשְׁבָּ"א שָׁם. אֲבָל לְהָרַמְבָּ"ן בַּמִּלְחָמוֹת (בְּרָכוֹת כ:) דְּהָוֵי מה"ת, וְכ"כ המג"א שָׁם, איה"נ שָׁגַם בכה"ג דְּהַמָּרְדְּכִי, אֵינוֹ יוֹצֵא י"ח.

וז"ל מָרָן הש"ע (סִימָן רסז ס"ב): מַקְדִּימִין לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית יוֹתֵר מִבֵּימוֹת הַחֹל, וּבְפַלַּג הַמִּנְחָה יָכוֹל לְהַדְלִיק וּלְקַבֵּל שַׁבָּת בִּתְפִלַּת עַרְבִית, וְלָאֲכֹל מִיָּד. ע"כ.

וְכָתַב שָׁם המג"א, שֶׁיָּכוֹל אַף לְסַיֵּם סְעֻדָּתוֹ מִבְּעוֹד יוֹם. וְהַיְנוּ טַעֲמָא, שֶׁמֵּאַחַר וְקִבֵּל עָלָיו תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת נֶחְשָׁב כְּשַׁבָּת לְעִנְיָן זֶה שֶׁיָּכוֹל לְקַדֵּשׁ וְלָאֲכֹל מִיָּד. וְכֵן כָּתַב הט"ז (סוֹף סִימָן רצא), שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבְּסֵפֶר חֲסִידִים (סִימָן רסט) כָּתַב, שֶׁבְּלֵיל שַׁבָּת צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה גְּמַר הַסְּעוּדָה בַּלַּיְלָה, וְכֵן נָהַג הרש"ל שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל סְעוּדַת שַׁבָּת קֹדֶם הַלַּיְלָה, מ"מ לִי נִרְאֶה כֵּיוָן שֶׁאָנוּ תּוֹפְסִים לַהֲלָכָה כִּסְבָרַת הָאוֹמְרִים שֶׁדִּין תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת מִן הַתּוֹרָה, שַׁפִּיר יָצָא יְדֵי חוֹבַת סְעוּדַת שַׁבָּת אָפִי' גְּמַר קֹדֶם הַלַּיְלָה. ע"כ.

וְכֵן מָצִינוּ בְּאוֹ"ז (הִלְכוֹת ער"ש סִי' יד) שכ', שֶׁמְּתָר לֶאֱכֹל מִבְּעוֹד יוֹם מִשּׁוּם תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת. ע"ש.

וְכִדְבָרָיו כָּתַב בְּשוּ"ת תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן (סִי' א) שֶׁבִּימֵי הַקַּדְמוֹנִים הָיוּ מִתְפַּלְּלִים בְּעֶרֶב שַׁבָּת בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, וְהָיָה רַב הָעִיר שֶׁהָיָה מֵהָרַבָּנִים הַגְּדוֹלִים יוֹצֵא יַחַד עִם טוֹבֵי הַקָּהָל לְטַיֵּל אַחַר סְעוּדַת שַׁבָּת עַל שְׂפַת הַנָּהָר דּוּנָאי, וְהָיוּ חוֹזְרִים לְבָתֵּיהֶם קֹדֶם הַלַּיְלָה. ע"כ.

וְכֵן כָּתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת פְּסָחִים (צט:) שֶׁדַּוְקָא בְּלֵיל פֶּסַח יֵשׁ לְהַקְפִּיד שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, שֶׁנֶּאֱמַר וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת, וְכֵן שָׁנִינוּ בַּתּוֹסְפְתָּא, פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר מִצְוָתָן מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ, אֲבָל סְעוּדַת שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב רַשַּׁאי לֶאֱכֹל מִבְּעוֹד יוֹם.

וּבְבֵית יוֹסֵף (סִימָן רסז) הֵבִיא כֵּן בְּשֵׁם רַבֵּנוּ יְרֻחָם בח"א, שֶׁכָּתַב, וְאִם תֹּאמַר, אַף עַל גַּב שֶׁיָּכוֹל לֶאֱכֹל מִיָּד וְנָפִיק יְדֵי סְעוּדַת שַׁבָּת, מ"מ אִיכָּא לְמֵיסָר לֶאֱכֹל קֹדֶם שֶׁיִּקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, כִּדְאַמְרִינַן בְּרֵישׁ בְּרָכוֹת (ד:) לֹא יֹאמַר אֵלֶּךְ לְבֵיתִי אוֹכַל קִמְעָא וְאֶשְׁתֶּה קִמְעָא וְאַחַר כָּךְ אֶקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמֵּאַחַר וְאִיכָּא רַבָּוָתָא דְּפַסְקֵי דְּמִפְלָג הַמִּנְחָה וְאֵילָךְ הֲוֵי זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע, וּכְדַכְתַב הָרֹא"שׁ בְּרֵישׁ בְּרָכוֹת, אַף עַל גַּב דְּמִשּׁוּם דְּאִיכָּא מָאן דס"ל דְּלֹא הֲוֵי זְמַנָּהּ עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים, חוֹזֵר לִקְרוֹתָהּ מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ, מִכָּל מָקוֹם לֹא מִקְרֵי אֹכֶל קֹדֶם קְרִיאַת שְׁמַע. ע"ש. וע"ע בְּשוּ"ת יְהוּדָה יַעֲלֶה אָסָאד (חאו"ח סִי' פא).

אוּלָם הַבַּיִת חָדָשׁ (סִימָן תעב) הֵבִיא בְּשֵׁם מָהָרַ"ל מִפְּרָאג, שֶׁדַּוְקָא קִדּוּשׁ יָכוֹל לְקַדֵּשׁ מִבְּעוֹד יוֹם, אֲבָל סְעוּדַת לֵיל שַׁבָּת אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהּ אֶלָּא בַּלַּיְלָה, וְהִסְכִּים עִמּוֹ הַבַּיִת חָדָשׁ. וְכֵן הִסְכִּים הפר"ח שָׁם וְדִקְדֵּק כֵּן מִלְּשׁוֹן הָרַשְׁבָּ"א.

גַּם בְּסֵפֶר תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת (סִימָן רסז) כָּתַב, שֶׁמִּכְּיוָן שֶׁחִיּוּב שָׁלוֹשׁ סְעוּדוֹת לָמַדְנוּ מֵהַפָּסוּק אִכְלוּהוּ הַיּוֹם, כִּי שַׁבָּת הַיּוֹם לַה', הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה, ג' פְּעָמִים הַיּוֹם לג' סְעוּדוֹת שַׁבָּת, כַּמְבֹאָר בְּשַׁבָּת (קיח.), לְפִיכָךְ צָרִיךְ לֶאֱכֹל כָּל הַסְּעוּדוֹת בְּעִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם, וְלֹא בִּזְמַן תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת. וּשכ"כ הא"ר. וכ"פ בְּשוּ"ת פְּעֻלַּת צַדִּיק ח"ב (סִימָן צ).

וְהַגָּאוֹן רַבִּי יִצְחָק בְּלָאזָער בְּשוּ"ת פְּרִי יִצְחָק (סִימָן ט) הֶעֱלָה בְּדַעַת הָרִי"ף, וּבַעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת, שֶׁאֵין לְקַדֵּשׁ מִבְּעוֹד יוֹם, אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ אֹנֶס בַּדָּבָר, כְּגוֹן שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ יַיִן בַּלַּיְלָה, אֲבָל כְּשֶׁאֵין לוֹ שׁוּם אֹנֶס אֵין לְהַתִּיר לְקַדֵּשׁ אֶלָּא בַּלַּיְלָה. וּרְאֵה עוֹד בְּשוּ"ת בֵּית הַלֵּוִי (סִי' כז).

גַּם בַּמִּשְׁנָה בְּרוּרָה (שָׁם סק"ה) פָּסַק, שֶׁלְּכַתְּחִלָּה נָכוֹן לָחוּשׁ לְדִבְרֵי הַחוֹלְקִים. ע"ש.

וְעַל כֵּן לְכַתְּחִלָּה טוֹב וְנָכוֹן לַחְזֹר וְלֶאֱכֹל כַּזַּיִת אַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים. וּרְאֵה בד"ז בְּשוּ"ת יַבִּיעַ אֹמֶר ח"ג (סִימָן כז אות ט). ומ"מ בִּשְׁעַת הַצֹּרֶךְ וּכְגוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ יְלָדִים קְטַנִּים, יָכוֹל לְהַקְדִּים לְהִתְפַּלֵּל וְלִסְעֹד מִפְּלַג הַמִּנְחָה, וְיוֹצֵא בָּזֶה י"ח סְעוּדַת שַׁבָּת. וְכֵן הוֹרָה מָרָן זיע"א, עִם הַנְהָגַת שְׁעוֹן קַיִץ ע"י הַשִּׁלְטוֹנוֹת.

אִי עָבְדִינַן תַּרְתֵּי דְּסָתְרֵי בְּיוֹם אֶחָד

וְהִנֵּה הַמִּתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם מִנְחָה גַּם אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה, לְכַתְּחִלָּה אֵין לוֹ לְהִתְפַּלֵּל לְמָחֳרַת עַרְבִית מִבְּעוֹד יוֹם, וכ"ש שֶׁבְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁהִתְפַּלֵּל מִנְחָה אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה, לְכַתְּחִלָּה נָכוֹן שֶׁלֹּא יִתְפַּלֵּל עַרְבִית בְּפְלַג הַמִּנְחָה, דְּאֵיךְ יַעֲשֶׂה תַּרְתֵּי דְּסָתְרֵי. וְלָכֵן אִם מִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִבְּעוֹד יוֹם, [וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע לְאַחַר מִכֵּן כְּשֶׁגִּיעַ זְמַנָּהּ בְּצֵאת הַכּוֹכָבִים] נָכוֹן שֶׁלְּעוֹלָם לֹא יִתְפַּלֵּל מִנְחָה אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה. וּרְאֵה לְהַלָּן הַמִּנְהָג.

וְהֵן אֱמֶת שֶׁהַמְּאִירִי (פֶּרֶק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר) כָּתַב לְהַקְפִּיד בָּזֶה דַּוְקָא בְּיוֹם אֶחָד, דְּבָזֶה אֵין רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה וְגַם עַרְבִית קֹדֶם צֵאת הַכּוֹכָבִים. אֲבָל מִיּוֹם לְיוֹם אֵין לָחוּשׁ כְּלָל, וְאֵין כָּאן מִשּׁוּם תַּרְתֵּי דְּסָתְרֵי, דִּבְדִרַבָּנַן לֹא חָיְשִׁינַן לָזֶה, וְהֲרֵי זֶה כִּשְׁנֵי שִׁבִּילִין אֶחָד טָהוֹר טָמֵא, וְהָלְכוּ ב' בְּנֵי אָדָם וּבָאוּ לִשְׁאֹל בָּזֶה אַחַר זֶה, שֶׁמְּטַהֲרִין לְכָל אֶחָד. ע"ש. וְהוּא הַדִּין לְאָדָם אֶחָד מְטַהֲרִינַן בָּזֶה אַחַר זֶה, וּכְדִתְנַן בְּפֶרֶק ה' דְּטַהֲרוֹת מ"ג, בֵּב' שִׁבִּילִין הָלַךְ בְּאֶחָד מֵהֶן וְעָשָׂה טְהָרוֹת, טְהוֹרוֹת, הַזֶּה וְשָׁנָה וְטָבַל וְהָלַךְ בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת, טְהוֹרוֹת. וכ"פ בְּסֵפֶר שַׁעַר שְׁלֹמֹה (סִימָן ב), דְּהַיְנוּ דַּוְקָא בְּיוֹם אֶחָד. ע"ש.

וְהָרֹא"שׁ (פ"ק דִּבְרָכוֹת) כָּתַב, וְאָמְרִי' לְקָמָן (כז.) דְּעָבַד כְּמָר עָבַד וּדְעָבַד כְּמָר עָבַד, וְאַמְרִינַן נָמִי לְקָמָן (שָׁם) רַב צָלֵי שֶׁל שַׁבָּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אַלְמָא חָשִׁיב לַיְלָה לְעִנְיַן תְּפִלַּת הָעֶרֶב, וְהוּא הַדִּין לְעִנְיַן ק"ש וכו', וּמִיהוּ קָצַת קָשֶׁה דִּלְעִנְיַן תְּפִלַּת הַמִּנְחָה עָבְדִינַן כְּרַבָּנַן, וּמִתְפַּלְּלִין פְּעָמִים תְּפִלַּת הַמִּנְחָה אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה, וּלְעִנְיַן ק"ש חַשְׁבִי' לֵהּ לַיְלָה כְּמוֹ ר' יְהוּדָה, וְהָוֵי כְּמוֹ שְׁדָרָה וְהַגְלְגֹּלֶת תְּרֵי קוּלֵי דְּסַתְרֵי אַהֲדָדֵי (עֵרוּבִין ז.). וְהָא דְּאָמְרִי' לְקָמָן דְּעָבַד כְּמָר עָבַד וּדְעָבַד כְּמָר עָבַד, ה"פ לֹא אַפְסִיק הִלְכְתָא לֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא כְּרַבָּנַן, מִי שֶׁיִּרְצֶה [לַעֲשׂוֹת] (יַעֲשֶׂה) הַכֹּל כְּרַבִּי יְהוּדָה, אוֹ הַכֹּל כְּרַבָּנַן, וְלֹא שֶׁיִּתְפֹּס קְלָא שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וי"ל דִּלְעִנְיַן תְּפִלָּה הֵקֵלּוּ. ע"ש עוֹד שֶׁהֵבִיא תְּשׁוּבַת רַב הַאי גָּאוֹן, לְעִנְיַן צִבּוּר שֶׁמִּתְפַּלְּלִין עַרְבִית וְקוֹרִין שְׁמַע קֹדֶם צֵאת הַכּוֹכָבִים, וְלֹא מַצִּי אִינִישׁ לְעַכְּבִינְהוּ. אֵיזֶהוּ עָדִיף לְאַצְלוּיֵי בַּהֲדֵיהוּ וְלִשְׁבֹּק קְרִיאַת שְׁמַע עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים. אוֹ לְעִכּוּבֵי עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים וּלְצָלוּיֵי בְּיָחִיד לְסִמְכֵּהּ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה. וְהֵשִׁיב, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין כֵּן, מִתְפַּלְּלִין שֶׁל עַרְבִית וְאח"כ קוֹרִין אֶת שְׁמַע בִּזְמַנָּהּ, וְלֹא אִכְפַּת לְהוּ לְמִסְמְכֵהּ גְּאֻלָּה לִתְפִלַּת עַרְבִית. ע"כ.

וּכְבָר עָמְדוּ עַל זֶה הָאַחֲרוֹנִים, דְּהִרֹא"שׁ הוֹכִיחַ דְּלֹא עָבְדִינַן תַּרְתֵּי דְּסַתְרֵי מִשְּׁדָרָה וְגִלְגֹּלֶת, וְאִלּוּ הַמְּאִירִי הוֹכִיחַ דְּלֹא אִכְפַּת לָן בְּתַרְתֵּי דְּסַתְרֵי מִשְּׁנֵי שְׁבִילִין, וּבְקִהְלוֹת יַעֲקֹב (בְּרָכוֹת סִימָן א') בֵּאֵר, שֶׁדַּעַת הָרֹא"שׁ נִרְאֶה דְּהָא דְּאָמְרִינַן דְּעָבַד כְּמָר עָבַד וְכוֹ' לָאו מִדִּין בְּשֶׁל סוֹפְרִים הַלְּךְ אַחַר הַמֵּיקֵל, אֶלָּא דְּכָאן אָמְרוּ חָז"ל הֲלָכָה מְיֻחֶדֶת שֶׁיָּכוֹל לִסְמֹךְ עַל הוֹרָאָה דְּמֵר וְהוֹרָאָה דְּמֵר בְּתוֹר הַכְרָעָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּדִאוֹרַיְתָא יָכוֹל הַתַּלְמִיד לִסְמֹךְ עַל רַבּוֹ הַמֻּבְהָק. וּמִשּׁוּם הֶכִי הָרֹא"שׁ מְדַמֶּה דִּין זֶה לְדִין שְׁדָרָה וְגִלְגֹּלֶת, וְלֹא לְדִין שְׁנֵי שְׁבִילִין שֶׁהַסָּפֵק הִתִּירָה הַתּוֹרָה. וּרְאָיָה לָזֶה ממ"ש בְּסֵפֶר הָעִטּוּר (עֶשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת סוֹף מַאֲמָר ט') בְּשֵׁם רַב נַחְשׁוֹן גָּאוֹן, דִּבְשִׁשָּׁה מְקוֹמוֹת אָמְרוּ בְּשַׁ"ס שׁוּדָּא דְּדַיָּנֵי [הַיְנוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁיִּרְצֶה], וְקַחֲשִׁיב הַהִיא דִּבְרָכוֹת דְּעָבַד כְּמָר עָבַד וּדְעָבַד כְּמָר עָבַד, הֵרֵי לְהֶדְיָא שֶׁהוּא מֵעֵין פְּסַק דִּין, דְּאִי מִטַּעַם סָפֵק דְּרַבָּנַן אֵינוֹ עִנְיָן כְּלָל לְדִין שׁוּדָּא דְּדַיָּנֵי. [וְיֵשׁ לְהוֹסִיף דְּהַיְנוּ מִפְּנֵי שֶׁתְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת, לָכֵן שָׁרֵי לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה].

וכיו"ב בְּאֵר בְּשׁוּ"ת אֶרֶץ צְבִי פְּרוּמָר (סִימָן נד דַּף ס). דְּלִכְאוֹרָה הֵיאַךְ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא, הַשְׁתָּא דְּלֹא אִתְּמַר הִלְכְתָא לֹא כְּמָר וְלֹא כְּמַר, דְּעָבַד כְּמַר עָבַד, וּדְעָבַד כְּמָר עָבַד. וְהוּא מִשּׁוּם סְפֵקָא דְּרַבָּנַן לְקֻלָּא, הָא אִם יִתְפַּלֵּל מִנְחָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, יִהְיוּ כָּל בִּרְכוֹתָיו בְּרָכָה לְבַטָּלָה, וְהֵיאַךְ הִתִּירוּ לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה מִסָּפֵק, הָא קַיְמָא לָן סָפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל. וצ"ל, שֶׁמִּצַּד סְפֵיקָא דְּרַבָּנַן לְקֻלָּא חָשִׁיב כְּמִקָּיֵם מִצַּוֹת תְּפִלָּה בְּוַדַּאי, וְלֵיכָּא בְּהָכִי מִשּׁוּם אִסּוּר לֹא תַּשָּׂא. וְכַוָּנָתוֹ בְּמָה שֶׁאָמְרוּ לְעִנְיַן תְּפִלַּת עַרְבִית אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה, שֶׁהוּא כְּדַעַת רַבִּי יְהוּדָה, וְלֹא אַיְרֵי לְעִנְיַן תְּפִלַּת מִנְחָה, דְּבָזֶה הָא קַיְמָא לָן יָחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים, וּלְדַעַת חֲכָמִים זְמַן תְּפִלַּת מִנְחָה עַד הָעֶרֶב, וְלֹא הָצְרְכוּ בַּגְּמָרָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ, אֶלָּא שֶׁיָּכוֹל גַּם כֵּן לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה כְּרַבִּי יְהוּדָה. ע"ש. [קָטַע זֶה מִשּׁוּ"ת יְחַוֶּה דַּעַת חֵלֶק ה' סִימָן כב, וְחֵלֶק ו' סוֹף סִימָן לא].

וּמָה שֶׁכָּתַב בִּקְהִלּוֹת יַעֲקֹב שָׁם לְעִנְיַן הַסְּבָּה בְּכָל הַד' כּוֹסוֹת, וְכֵן לְעִנְיַן עֲיָרוֹת הַמְסֻפָּקוֹת אִם מָקְפוֹת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אוֹ לֹא, שֶׁיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁצְּרִיכִים לְהַחְמִיר בִּשְׁנֵיהֶם, [וְאֵינוֹ רַק מִמִּדַּת חֲסִידוּת], רְאֵה בְּבֵאוּר דִּין זֶה בס"ד בילקו"י מוֹעֲדִים (עַמּוּד שמב הָעָרָה ח). וּבְאֹרֶךְ בְּשֻׁלְחַן הַמַּעֲרֶכֶת חֵלֶק ב' (עַמּוּד נז). ע"ש.

וּמִכָּל מָקוֹם מִמָּה שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר אֹהֶל מוֹעֵד (שַׁעַר הַתְּפִלָּה דֶּרֶךְ ב' נָתִיב ב) בְּשֵׁם בַּעַל הַהַשְׁלָמָה, מַשְׁמָע דִּלְעוֹלָם אֵין לַעֲשׂוֹת לְכַתְּחִלָּה תַּרְתֵּי דְּסַתְרֵי, שֶׁאִם הִתְפַּלֵּל יוֹם אֶחָד מִנְחָה מִפְּלַג הַמִּנְחָה, לְעוֹלָם לֹא יִתְפַּלֵּל עַרְבִית בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. שֶׁכָּתַב, שֶׁעַכְשָׁו שֶׁנָּהֲגוּ ע"י הַדְּחָק שֶׁעוֹשִׂים פְּעָמִים כְּרַבִּי יְהוּדָה וּפְעָמִים כְּרַבָּנַן, שַׁפִּיר דָּמֵי, דְּלֹא גָּרַע מֵהַשְׁכִּים לָצֵאת לַדֶּרֶךְ שֶׁמַּקְדִּים וְקוֹרֵא. עכ"ל. וּמִלְּשׁוֹן פְּעָמִים כְּרַבִּי יְהוּדָה וכו' מַשְׁמַע דְּיוֹם אֶחָד עוֹשֶׂה כָּךְ, וְיוֹם אַחֵר עוֹשֶׂה אַחֶרֶת. וּמ"מ כָּתַב שֶׁנָּהֲגוּ כֵּן ע"י הַדְּחָק, וּמַשְׁמַע שֶׁכָּל שֶׁלֹּא ע"י הַדְּחָק אֵין לַעֲשׂוֹת כֵּן.

וּמָרָן בב"י (אוֹרַח חַיִּים סִי' רלג) כָּתַב בְּזֶה"ל: וְעַכְשָׁו נָהֲגוּ הָעוֹלָם לְהָקֵל בְּכָךְ, וְאַף עַל פִּי שֶׁמִּתְפַּלְּלִים תְּפִלַּת מִנְחָה אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה, לֹא נִמְנְעוּ מִלְּהִתְפַּלֵּל עַרְבִית גַּם כֵּן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. וְאַף עַל גַּב דְּהָווּ תְּרֵי קוּלֵי דְּסָתְרָן אַהֲדָדֵי,

אֲפִלּוּ שֶׁסּוֹמְכִים עַל מָה שֶׁכָּתַב הָרֹא"שׁ בְּרֵישׁ בְּרָכוֹת (סִי' א) לְדַעַת רַבֵּנוּ תָּם וכו', דִּלְעִנְיָן תְּפִלָּה הֵקֵלּוּ. וְכֵן כָּתַב גַּם הָרַשְׁבָּ"א (ב. ד"ה וּלְעִנְיָן). וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִרְאוּ דִּבְרֵי רַבֵּנוּ תָּם לְהָרֹא"שׁ, וּבְסוֹף דְּבָרָיו עַל מָה שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ הַאי, שֶׁטּוֹב לְהִתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר תְּפִלַּת עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, מִמָּה שֶׁיִּתְפַּלֵּל בְּיָחִיד וְיִסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, כָּתַב, מִיהוּ נִרְאֶה דְּהַנּוֹהֵג כָּךְ צָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת הַמִּנְחָה מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, כֵּיוָן דְּחָשִׁיב לַהּ לַיְלָה לְעִנְיַן תְּפִלַּת הָעֶרֶב. מ"מ הָעוֹלָם סוֹמְכִים עַל דַּעַת רַבֵּנוּ תָּם. ע"כ.

הֲרֵי שֶׁסִּיֵּם בְּמִנְהַג הָעוֹלָם שֶׁמִּקִּלִּין בְּדָבָר. וְכֵן מִבֹּאָר בש"ע (או"ח סִי' רלג): דְּאָסִיקְנָא, דְּעָבַד כְּמַר עָבַד, וּדְעָבַד כְּמַר, עָבַד. וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה לְעוֹלָם כְּחַד מִנַּיְהוּ, שֶׁאִם עוֹשֶׂה כְּרַבָּנָן וּמִתְפַּלֵּל מִנְחָה עַד הַלַּיְלָה, שׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, וְאִם עוֹשֶׂה כְּרִ' יְהוּדָה וּמִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, צָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. וְעַכְשָׁו שָׁנָהֲגוּ לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת מִנְחָה עַד הַלַּיְלָה, אֵין לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית קֹדֶם שְׁקִיעַת הַחַמָּה, וְאִם בְּדִיעֲבַד הִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, יָצָא. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק, יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה. הג"ה, וּלְדִידַן בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ שֶׁנּוֹהֲגִין לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה, אֵין לוֹ לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה אַחַר כָּךְ. וּבְדִיעֲבַד אוֹ בִּשְׁעַת הַדְּחָק, יָצָא אִם מִתְפַּלֵּל מִנְחָה עַד הַלַּיְלָה, דְּהַיְנוּ עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֹהֶל מוֹעֵד וְרַשְׁבָּ"א). ע"כ.

הֲרֵי שֶׁגַּם בש"ע מָרָן סִיֵּם דְּבִשְׁעַת הַדְּחָק יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה. וְאַף שֶׁהָרַמ"א כָּתַב שֶׁהוּא רַק בְּדִיעֲבַד, מ"מ בְּכָל דְּכְתָא שְׁעַת הַדְּחָק כְּדִיעֲבַד דָּמִי.

וְעוֹד מִבֹּאָר מִדִּבְרֵי מָרָן בב"י ובש"ע הנ"ל, דִּבְשְׁעַת הַדְּחָק יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל גַּם מִנְחָה וְגַם עַרְבִית אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה. וְהַיְנוּ אֲפִלּוּ בְּיוֹם אֶחָד. שֶׁהֲרֵי מָרָן שָׁם כָּתַב בַּתְּחִלָּה, וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה לְעוֹלָם כְּחַד מִנַּיְהוּ, שֶׁאִם עוֹשֶׂה כְּרַבָּנָן וּמִתְפַּלֵּל מִנְחָה עַד הַלַּיְלָה, שׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, וְאִם עוֹשֶׂה כְּרַבִּי יְהוּדָה וּמִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה צָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. ע"כ. וְהַיְנוּ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה תַּרְתֵּי דְּסַתְרֵי, שֶׁיּוֹם אֶחָד יִתְפַּלֵּל מִנְחָה מִפְּלַג הַמִּנְחָה, וּלְמָחֳרָתוֹ יִתְפַּלֵּל בְּשָׁעָה זוֹ עַרְבִית. וכ"ש שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה תַּרְתֵּי דְּסַתְרֵי בְּיוֹם אֶחָד. וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר מָרָן מַמְשִׁיךְ וְכוֹתֵב, וּבְדִיעֲבַד אִם הִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה יָצָא, כַּוָּנָתוֹ עַל מָה שֶׁכָּתַב קֹדֶם לָכֵן בֵּין אִם יוֹם אֶחָד הִתְפַּלֵּל מִנְחָה מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמָחֳרָתוֹ הִתְפַּלֵּל בְּשָׁעָה זוֹ עַרְבִית, בֵּין אִם עָשָׂה כֵּן בְּיוֹם אֶחָד, דְּלֹא פָּלִיג לָן מָרָן בָּהָכִי, וּמִמֵּילָא, גַּם מָה שֶׁסִּיֵּם וּבִשְׁעַת הַדְּחָק יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה, כַּוָּנָתוֹ גַּם כֵּן אֲפִלּוּ בְּיוֹם אֶחָד, דְּלֹא פָּלִיג לָן מָרָן בָּהָכִי. וְזוֹ הַהֶבְנָה הַפְּשׁוּטָה בְּדִבְרֵי מָרָן הַשֻּׁ"ע. [תֵּדַע, שבב"י (סִימָן רלג) כָּתַב, דְּעַכְשָׁיו נָהֲגוּ הָעוֹלָם לְהָקֵל בְּכָךְ וכו' דִּלְעִנְיַן תְּפִלָּה יֵשׁ לוֹמַר דְּהֵקִילוּ].

אֶלָּא שבמשנ"ב לֹא הֵבִין כָּךְ, שֶׁכָּתַב, רְצוֹנוֹ לוֹמַר דְּאַף אִם דַּרְכּוֹ תָּמִיד לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה, מ"מ יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית בַּזְּמַן הַזֶּה, ומ"מ אֵין לְהָקֵל רַק אִם עכ"פ הִתְפַּלֵּל מִנְחָה קֹדֶם פְּלַג הַמִּנְחָה, אֲבָל אִם אוֹתוֹ יוֹם גּוּפָא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה אָסוּר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית קֹדֶם הַלַּיְלָה דְּהָוֵי תַּרְתֵּי דְּסַתְרֵי בְּאוֹתוֹ יוֹם גּוּפָא. ע"כ.

וְהִנֵּה מִלְּבַד שֶׁמִּנְהָגֵינוּ לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה וְעַרְבִית בָּזֶה אַחַר זֶה קֹדֶם הַשְׁקִיעָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַטְרִיחַ הַצִּבּוּר לָבוֹא שׁוּב לביהכ"נ לְעַרְבִית, גַּם בַּמִּשְׁנָ"ב שָׁם (ס"ק יא) סַיֵּם, דכ"ז אִם הִתְפַּלֵּל יְחִידִי, אֲבָל צִבּוּר שֶׁהִתְפַּלֵּל מִנְחָה, כְּשֶׁיֵּלְכוּ לְבֵיתָם יִהְיֶה טוֹרֵחַ לְקַבְּצָם שֵׁנִית לִתְפִלַּת עֶרֶב, וְתִתְבַּטֵּל תְּפִלַּת צִבּוּר לְגַמְרֵי, הֵקֵלּוּ הָאַחֲרוֹנִים לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית סָמוּךְ לְמִנְחָה. [מג"א וּמָגֵן גִּבּוֹרִים].

וְכֵן כָּתַב בַּבֶּן אִישׁ חַי (פָּרָשַׁת וַיַּקְהֵל אוֹת ז) דְּעַכְשָׁו נָהֲגוּ לְהָקֵל בְּכָךְ, וְעַבְדֵי תְּרֵי קוּלֵי דְּסַתְרֵי אַהֲדָדֵי לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה וְעַרְבִית בְּיַחַד אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה, וְיֵשׁ לָהֶם ע"מ שֶׁיִּסְמוֹכוּ. מִיהוּ לֹא נָהֲגוּ לְהָקֵל בְּכָךְ אֶלָּא בְּצִבּוּר, אֲבָל יָחִיד הַמִּתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת תְּרֵי קוּלֵי דְּסַתְרֵי, שֶׁאִם מִתְפַּלֵּל מִנְחָה אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה, לְכַתְּחִלָּה לֹא יִתְפַּלֵּל עַרְבִית עַד צאה"כ.

לָכֵן בִּשְׁעַת הַצָּרָךְ שַׁפִּיר דָּמֵי לְהִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר מִנְחָה אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה, וּמִיָּד לְאַחַר מִכֵּן לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית, דְּבִמְקוֹם צָרָךְ [אוֹ טִירְחָא דְּצִבּוּרָא] סָמְכִינַן עַל הַסּוֹבְרִים דְּעַבְדִּינַן תַּרְתֵּי דְּסַתְרֵי אָפְּי' בְּיוֹם אֶחָד, אַחַר דְּתִפְלַּת מִנְחָה מִדְּרַבָּנַן. וּבְפָרָט בְּאִשָּׁה אֵין לְדַקְדֵּק עָלֶיהָ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת תַּרְתֵּי דְּסַתְרֵי, דְּכֵיוָן דְּטִרּוּדָה בְּעִסְקֵי הַבַּיִת חָשִׁיב לְדִידָהּ שְׁעַת הַדְּחָק וְיכוֹלָה לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה וְעַרְבִית בְּיַחַד אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה, אִם יְזַדְּמֵן לָהּ כָּךְ. וְאַף שֶׁהַרְבֵּה שָׁנִים אֵינָן רְגִילוֹת לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית, וְגַם מִבְּנוֹת אַשְׁכְּנַז כָּתְבוּ כַּמָּה אַחֲרוֹנִים דְּכֵיוָן שֶׁעַרְבִית רְשׁוּת לֹא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם תְּפִלַּת עַרְבִית, עכ"ז הֲרֵי רָשָׁאוֹת לְהִתְפַּלֵּל ג' תְּפִלּוֹת, דְּתְּפִלָּה רַחֲמֵי נִנְהוּ, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן יְכוֹלוֹת לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה וְעַרְבִית אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה. [רְאֵה בא"ח שָׁם. וכה"ח אוֹת ט]. וּרְאֵה בילקו"י עַל הִלְכוֹת בְּרָכוֹת (סִימָן רלה הֶעָרָה א').

וְהִנֵּה המג"א (סק"ה) פֵּרֵשׁ דִּבְרֵי מָרָן, בְּמָה שֶׁכָּתַב וּדְעָבַד כְּמַר עָבַד וכו', וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה לְעוֹלָם כְּחַד מִנַּיְהוּ, דְּהַיְנוּ, שֶׁלֹּא יִנְהֹג פַּעַם כָּךְ וּפַעַם כָּךְ, ומכ"ש שֶׁלֹּא יִתְפַּלֵּל בְּיוֹם א' מִנְחָה אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה, וְעַרְבִית קֹדֶם צאה"כ. ע"כ. וכ"מ בהרא"ש (רֵישׁ בְּרָכוֹת). וְאָמְנָם מָרָן הש"ע סִיֵּם, וְעַכְשָׁו שֶׁנָּהֲגוּ וכו' וּבְשִׁעַת הַדְּחָק יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה, וְכָתַב שָׁם המג"א (סק"ז), וְעַכְשָׁו נוֹהֲגִין לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה וּמַעֲרִיב סְמוּכִין זֶה לָזֶה, כִּי סוֹבְרִין כָּרַבָּנָן, וּמָה שֶּׁמִּתְפַּלְּלִין עַרְבִית קֹדֶם הַלַּיְלָה, הַיְנוּ מִפְּנֵי הַדְּחַק שֶׁטּוֹרֵחַ הוּא לָאֶסֹּף הַצִּבּוּר שֵׁנִית. וכ"ה בַּטּוּר סִי' רל"ה. אֲבָל יָחִיד שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל בביה"כ יִמְתִּין עַד הַלַּיְלָה, ועמ"ש סִימָן צ' ס"ט. ע"כ. וּמַשְׁמַע דְּאָפְּי' שֶׁהִתְפַּלְּלוּ מִנְחָה אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה, בִּשְׁעַת הַדְּחָק שַׁפִּיר דָּמֵי לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִבְּעוֹד יוֹם.

וְעַיֵּן בכה"ח (אוֹת ט) שֶׁאַחַר שֶׁהֵבִיא דִּבְרֵי המג"א הנז', הֵבִיא מ"ש הַמְּאִירִי הַנ"ל, דְּדַוְקָא בְּיוֹם אֶחָד לֹא עָבְדִינַן תַּרְתֵּי דְּסָתְרֵי, אֲבָל מִיּוֹם לְיוֹם עָבְדִינַן שַׁפִּיר. דְּבִדְרַבָּנַן לֹא חָיְשִׁינַן כְּלָל. ע"ש. וְכֵן מִבֹּאָר בְּסֵפֶר שַׁעַר שְׁלֹמֹה הַנַּ"ל, דְּהַיְנוּ דַּוְקָא בְּיוֹם אֶחָד. ע"ש. אוּלָם לְדִינָא כְּשֶׁהוּא שְׁעַת הַדְּחָק וּבְצִבּוּר, עָבְדִינַן תַּרְתֵּי דְּסָתְרֵי אַף בְּיוֹם אֶחָד, וּדְלֹא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בִּזְכִרוֹנוֹת אֵלְיָהוּ דִּבְרֵי הַשַּׁעַר שְׁלֹמֹה לַהֲלָכָה. דְּזֶה דַּעַת הַמְּרַדְּכִי. וְלֹא קַיְמָא לָן כְּוָתֵהּ. שו"ר בְּסֵפֶר שְׁאֵרִית יַעֲקֹב ח"ב (דַּף מז ע"א) שֶׁהִשִּׁיג עַל הָרַב שַׁעַר שְׁלֹמֹה דְּזוֹהִי דַּעַת הַמְּאִירִי, אֲבָל כָּל הַפּוֹסְקִים וּמָרָן חוֹלְקִים עַל זֶה. ע"ש.

אִם צָרִיךְ לְהַקְדִּים עַרְבִית בְּלֵיל שַׁבָּת - גַּם כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל מִנְחָה אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה

וְגַם בְּעֶרֶב שַׁבָּת יְכוֹלִים לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה, וּלְהַקְדִּים לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִבְּעוֹד יוֹם, כְּמוֹ שֶׁמְּבֹאָר בש"ע הַנַּ"ל (סִימָן רסז ס"ב) מַקְדִּימִין לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית יוֹתֵר מִבֵּימוֹת הַחֹל, וּבְפָלַג הַמִּנְחָה יָכוֹל לְהַדְלִיק וּלְקַבֵּל שַׁבָּת בִּתְפִלַּת עַרְבִית וְלֶאֱכֹל מִיָּד. ע"כ. וְאִם הַדִּין כֵּן בְּשִׁאַר יְמוֹת הַחֹל כ"ש בְּשַׁבָּת שֶׁיֵּשׁ מִצְוַת תּוֹסֶפֶת, שֶׁמַּקְדִּים קְדֻשַּׁת שַׁבָּת מִבְּעוֹד יוֹם. וְכֵן פֵּרֵשׁ בְּמַאֲמַר מָרְדְּכַי כָּאן.

וְהִנֵּה זַ"ל הָרַמְבָּ"ם (הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם פֶּרֶק ג' הֲלָכָה ז'): וְיֵשׁ לוֹ לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית שֶׁל לֵילֵי שַׁבָּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת קֹדֶם שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה, וְכֵן יִתְפַּלֵּל עַרְבִית שֶׁל מוֹצַ"שׁ בְּשַׁבָּת, לְפִי שֶׁתְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת אֵין מְדַקְדְּקִין בִּזְמַנָּהּ, וּבִלְבַד שֶׁיִּקְרָא ק"ש בִּזְמַנָּהּ אַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים. וְכָתַב הָרָאָבָ"ד, אֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן אֶלָּא לְצָרְךָ שָׁעָה, וְהַלֹּא צָרִיךְ לְסַמֵּךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה. ע"כ.

וּמִלְּשׁוֹן הָרַמְבָּ"ם "יֵשׁ לוֹ לְהִתְפַּלֵּל וכו'" לְכְאוֹרָה מַשְׁמַע דְּיֵשׁ לָנוּ רְשׁוּת לִנְהֹג כֵּן לְכַתְּחִלָּה לְהַקְדִּים תְּפִלַּת עַרְבִית שֶׁל שַׁבָּת, וְכֵן מוֹרֶה לְכְאוֹרָה לְשׁוֹן הש"ע "מַקְדִּימִין וכו'". וְגַם מִטַּעְמוֹ שֶׁל הָרַמְבָּ"ם דִּתְפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת, מַשְׁמַע לְכְאוֹרָה דְּאָפְּי' בְּיוֹם אֶחָד עָבְדִינַן תַּרְתֵּי דְּסָתְרֵי. אֶלָּא שֶׁהָרַמְבָּ"ם שָׁם כָּתַב כֵּן גַּם לְגַבֵּי עַרְבִית שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת, "שֶׁיִּתְפַּלֵּל בְּשַׁבָּת, לְפִי שֶׁתְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת אֵין מְדַקְדְּקִין בִּזְמַנָּהּ". וּבְוַדַּאי דְּזֶה אֵינוֹ לְכַתְּחִלָּה שֶׁיִּתְפַּלֵּל עַרְבִית שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בְּשַׁבָּת, אֶלָּא בִּמְקוֹם צָרְךָ יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְכָךְ. וּכְמוֹ שֶׁכָּתְבוּ גַּם הַתּוֹסָפוֹת (בְּרָכוֹת כז:) דְּהָכָא מָיְרֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ צָרְךָ מִצְוָה לַעֲשׂוֹת בְּמוֹצַ"שׁ, כְּגוֹן לָלֶכֶת לָמוּל תִּינוֹק, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ יַיִן לְהַבְדָּלָה אִם לֹא יַקְדִּים, דְּוַדַּאי צָרִיךְ לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ דְּאוֹרָיְתָא, אֲבָל בְּחִנָּם לֹא. ע"כ. וכ"כ בַּהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִיּוֹת (הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם

פ"ג) דְּרַב צָלֵי שֶׁל שַׁבָּת בער"ש, וְכֵן רַבִּי יֹאשִׁיָּה וְכֵן ר' יִשְׁמָעֵאל בְּר' יוֹסִי וְר' אֶלְעָזָר בר' יוֹסִי. ע"ש. וּבְתוֹס' ר"י שֶׁלֹּא הָיוּ עוֹשִׂים בְּחִנָּם, אֶלָּא כְּשֶׁהָיָה לָהֶן טִרְדָּא שֶׁל מִצְוָה לְעֵת עֶרֶב. ע"כ. וא"כ ה"ה לְעִנְיַן עַרְבִית שֶׁל לֵיל שַׁבָּת.

וּבֶאֱמֶת שָׁבַכְסָף מִשְׁנֶה שָׁם כָּתַב: כְּלוֹמַר, כְּבָר אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהֵינוּ אִם לֹא יִתְפַּלֵּל מִנְחָה מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְעֵיל בְּפֶרֶק זֶה, וְלָאו דַּוְקָא שֶׁל שַׁבָּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אוֹ שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בְּשַׁבָּת, דְּהוּא הַדִּין בְּכָל יוֹם, אֶלָּא שֶׁרַבֵּנוּ הֶעְתִּיק לְשׁוֹן הַגְּמָרָא דְּגַרְסִינַן בְּתִפְלַת הַשַּׁחַר (כו:) אָמַר ר"ח בַּר אָבִין, רַב צָלֵי שֶׁל שַׁבָּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְרַבִּי יֹאשִׁיָּה צָלֵי שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בְּשַׁבָּת. וְכָתַב ה"ר מָנוֹחַ, וְדַוְקָא מִפְּנֵי הַדַּחַק אוֹ צָרָךְ שָׁעָה, וְהֵינוּ שֶׁסָּמְכָה הָרַב לְהַהִיא דְּלְעֵיל דְּמֵירֵי בִּשְׁעַת הַדְּחָק. עכ"ל. וְסוֹבֵר רַבֵּנוּ שֶׁהַטַּעַם שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹם מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית, לְפִי שֶׁתְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת אֵין מְדַקְדְּקִין בְּזְמַנָּהּ. וּמָה שֶׁכָּתַב הָרַאֲבָ"ד ז"ל אֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּךְ אֶלָּא לְצָרָךְ שָׁעָה וְהַלֹּא צָרִיךְ לִסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה. עכ"ל. אֵין כָּאן הַשָּׁגָה שֶׁרַבֵּנוּ בְּהַאי פִּרְקָא לֹא נָחִית אֶלָּא לְפָרוּשֵׁי בְּאֵיזֶה זְמַן מִתְפַּלֵּל אָדָם תְּפִלַּת הָעֶרֶב, וְיוֹצֵא בָּהּ, וְלֹא נָחִית לְפָרוּשֵׁי דִּינֵי סְמִיכַת גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה. עכ"ד הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה.

וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה כָּתַב הָרַמְבָּ"ם (פ"ד מהל' אישות ה"א): וְיֵשׁ לָאִישׁ לְקַדֵּשׁ נָשִׁים רַבּוֹת כְּאַחַת, וְכוּ'. ע"כ. וְזֶה וַדַּאי שֶׁאֵין זֶה חוֹבָה אֶלָּא כְּשֶׁרוֹצֶה לְקַדֵּשׁ. וְהָכִי נָמֵי הָכָא.

וּלְפִי זֶה גַּם הָרַמְבָּ"ם מוֹדֶה שֹׁא"צ לַעֲשׂוֹת כֵּן לְכַתְּחִלָּה, דְּהָא הוּא תַּרְתֵּי דְּסָתְרֵי בְּיוֹם אֶחָד, אֶלָּא פֵּרוּשׁ דִּבְרֵי הָרַמְבָּ"ם דְּרַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְכָל שֶׁיֵּשׁ צָרָךְ, יַקְדִּים לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית. וְזוֹ גַּם כַּוָּנַת מָרָן הַשֻּׁ"ע. וְעַיֵּן בְּמשנ"ב (סִימָן רסז ס"ק ג) שֶׁדַּיֵּק מִדִּבְרֵי המג"א דְּאָפְשִׁי' הַנּוֹהֲגִין לְהִתְפַּלֵּל מַעֲרִיב בִּזְמַנָּהּ מָתָרִים לְהִתְפַּלֵּל בְּלֵיל שַׁבָּת מבע"י, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה מִפְּלַג הַמִּנְחָה וָאֵילָךְ, דְּכֵיוָן דְּמִצְוָתָהּ לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, וּכְבָר קִבֵּל שַׁבָּת עָלָיו, יָכוֹל לִסְמֹךְ עַל דַּעַת הַסּוֹבְרִים דְּהָוֵי כְּלֵילָה לְעִנְיַן תְּפִלָּה. אַךְ הַנּוֹהֵג כֵּן יְזָהֵר עכ"פ בע"ש לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה קֹדֶם פְּלַג הַמִּנְחָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תַּרְתֵּי דְּסָתְרֵי אַהֲדָדֵי. ונ"ל שֶׁאֵין לִסְמֹךְ ע"ז רַק כְּשֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל מַעֲרִיב עכ"פ בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת, וּבִשְׁעַת הַדְּחָק, אֲבָל לֹא כְּשֶׁהוּא עֲדַיִן וַדַּאי יוֹם, וּקְרִיאַת שְׁמַע יַחְזֹר וְיִקְרָא כְּשֶׁהוּא וַדַּאי לַיְלָה. וְעַיֵּן בְּבֵאוּר הֲלָכָה.

הֶעָרָה עַל מִי שֶׁחָלַק עַל רַבֵּנוּ מָנוֹחַ וְהַכֶּסֶף מִשְׁנֶה

וּמִכָּאן יֵשׁ לְהָעִיר עַל מָה שֶׁכָּתַב מְחַבֵּר אֶחָד לְהָעִיר עַל דִּבְרֵי המשנ"ב כָּאן, בְּמָה שֶׁסִּיֵּם, ונ"ל שֶׁאֵין לִסְמֹךְ עַל זֶה רַק כְּשֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל מַעֲרִיב עכ"פ בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת, וּבִשְׁעַת הַדְּחָק, אֲבָל לֹא כְּשֶׁהוּא עֲדַיִן וַדַּאי יוֹם, וּקְרִיאַת שְׁמַע יַחְזֹר וְיִקְרָא כְּשֶׁהוּא וַדַּאי לַיְלָה. וְעַיֵּן בבה"ל. ע"כ. וּמִדִּבְרֵי הָרַמְבָּ"ם וּמָרָן הש"ע מְבֹאָר דְּהוּא אַף לְכַתְּחִלָּה דְּכֵיוָן שֶׁעַרְבִית רְשׁוּת אֵין מְדַקְדְּקִין בִּזְמַנָּהּ. וּלְפ"ז צ"ב מָה שֶׁכָּתַב בְּבֵאוּר הֲלָכָה שָׁם, שֶׁכָּל הָאַחֲרוֹנִים לֹא הִזְכִּירוּ קָלָא זוֹ, וְטַעְמָם כֵּיוָן דְּאָנָן נְהִיגִין בִּשְׁאַר יְמוֹת הַחֹל לְהִתְפַּלֵּל בִּזְמַנָּהּ כְּדִין, מִשּׁוּם שֶׁאֵין לְקָלָא זוֹ מָקוֹר מִן הַשָּׁ"ס, אֵיךְ נִסְמֹךְ עַל קָלָא זוֹ בְּשַׁבָּת. ע"כ. וּלְהָאֲמוּר הַדְּבָרִים מְבֹאָרִים בָּרַמְבָּ"ם. [רְאֵה מְנוּחַת אַהֲבָה ח"א עַמּוּד קטז].

אוּלָם לְפִי הָאֲמוּר אֵין כָּאן כָּל הֶעָרָה עַל דִּבְרֵי המשנ"ב, וּדְבָרָיו בָּרוּר מִלֵּלוּ, שֶׁהָרַמְבָּ"ם לֹא דִּבֵּר עַל מִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּפִלַּג הַמִּנְחָה, וּבְאוֹתוֹ יוֹם מַקְדִּים לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִבְּעוֹד יוֹם. וּמָאן יֵמַר לָן דְּאֵירֵי בְּעוֹשָׂה תַּרְתֵּי דְּסָתְרֵי בְּיוֹם אֶחָד. וּבֶאֱמֶת שהמשנ"ב הֵבִין בְּדִבְרֵי הָרַמְבָּ"ם כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ בכס"מ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְלָכֵן לֹא הֵקֵל בָּזֶה לְכַתְּחִלָּה כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל מִנְחָה וְעַרְבִית שְׁנֵיהֶם בְּיוֹם אֶחָד מִפְּלַג הַמִּנְחָה, דְּהָוֵי כְּתָרְתֵי דְּסָתְרֵי.

ואחה"מ הוּא תָּמוּהַּ, דְּאַחַר שֶׁהַמְחַבֵּר הַנַּ"ל רָאָה דִּבְרֵי הכס"מ בְּשֵׁם רַבֵּנוּ מָנוֹחַ, מָה מָקוֹם מָצָא לְהָעִיר עַל המשנ"ב, הֲרֵי המשנ"ב מִסְתַּמֵּךְ עַל בֵּאוּר הכס"מ בְּדַעַת הָרַמְבָּ"ם, בְּאֵין חוֹלֵק עַל זֶה.

וּמָה שֶׁכָּתַב מָרָן בב"י ובש"ע ר"ס רסז, מַקְדִּימִין לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית וְכוּ', הִנֵּה לֹא אַיְירִי לְכַתְּחִלָּה כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּאוֹתוֹ יוֹם מִפְּלַג הַמִּנְחָה, אֲבָל כְּשֶׁהִתְפַּלֵּל מִנְחָה מֻקְדָּם, אַדְרַבָּה מִצְוָה לְהַקְדִּים לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית לְצָרְכָּךְ תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת, וּמִסְתָּמָא דִּבְרֵי מָרָן בב"י תּוֹאֲמִים לְדָבָרָיו בכס"מ.

וְאִם בָּא מִכֹּחַ דִּבְרֵי הָרֹא"שׁ שֶׁהוּבְאוּ בַּבַּיִת יוֹסֵף, אַדְרַבָּה מִדִּבְרֵי הָרֹא"שׁ מְבֹאָר לְהֶדְיָא שֶׁאֵינוֹ לְכַתְּחִלָּה, וז"ל הָרֹא"שׁ (פ"א בְּרָכוֹת ב.): וְשָׁאֲלוּ מֵרַב הַאי זַ"ל, לְעִנְיַן צִבּוּר שֶׁמִּתְפַּלְּלִין עַרְבִית וְקוֹרִין שְׁמַע קֹדֶם צֵאת הַכּוֹכָבִים, וְלֹא מָצֵי אִינִישׁ לְעַכְּבִינְהוּ, אֵיזֶהוּ עָדִיף, לְאַצְלוּיֵי בַּהֲדַיְהוּ וְלִשְׁבֹּק קְרִיאַת שְׁמַע עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים, אוֹ לְעָכּוּבֵי עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים וּלְצַלּוּיֵי בְּיָחִיד לְסִמְכֵהּ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה. וְהֵשִׁיב, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין כֵּן, מִתְפַּלְּלִין שֶׁל עַרְבִית וְאַחַר כָּךְ קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּזְמַנָּהּ, וְלֹא אִכְפַּת לְהוּ לְמִסְמְכֵהּ גְּאֻלָּה לִתְפִלַּת עַרְבִית. וַחֲזִינַן דִּקְרִיאַת שְׁמַע בְּעוֹנָתָהּ דְּהַיְנוּ בְּצֵאת הַכּוֹכָבִים, עָדִיף מִמִּסְמֵכֵהּ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה הֵיכָא דְּלֹא אֶפְשָׁר לְצַלּוּיֵי. כָּךְ הֵשִׁיב רַב הַאי גָּאוֹן מִשּׁוּם שֶׁנִּרְאֶה לוֹ שֶׁיּוֹתֵר טוֹב לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלָּתוֹ עִם הַצִּבּוּר מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה כר"י, מִמָּה שֶׁיִּתְפַּלֵּל בְּיָחִיד וְיִסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה. וכ"שׁ לְדִידַן שֶׁאֵין אָנוּ סוֹמְכִין גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה שֶׁל עַרְבִית, שֶׁאָנוּ מַפְסִיקִין בַּפְּסוּקִים וְיִרְאוּ עֵינֵינוּ וְקַדִּישׁ. ע"כ.

וְהָרוֹאֶה יִרְאֶה לְהֶדְיָא בְּדִבְרֵי הָרֹא"שׁ שֶׁכָּל זֶה הוּא הֵיכָא דְּלֹא אֶפְשָׁר לְצַלּוּיֵי. וְאָמְנָם הב"י הָעְתִּיק מִדִּבְרֵי הָרֹא"שׁ בִּבְרָכוֹת כז. אֲבָל בְּדִבְרֵי הָרֹא"שׁ בפ"ק דִּבְרָכוֹת, סוּגְיָא בְּדָכְתָּא, מִבֹּאָר שֶׁגַּם הָרֹא"שׁ ס"ל כְּדַעַת רַבֵּנוּ מָנוֹחַ, וְכֵן עִקַּר לְדִינָא.

וּבְיוֹתֵר תָּמַהּ אֲנִי הֵיאַךְ כָּתַב "וכ"ה פְּשׁוּט דִּבְרֵי הָרַמְבָּ"ם" וּמַכְרִיעַ מִדַּעְתּוֹ נֶגֶד רֹאשׁוֹנִים כְּמַלְאָכִים, שֶׁהוּא רַבֵּנוּ מָנוֹחַ, וְכֵן מָרָן הכס"מ. ובמחכ"ת מָה אֲנַחְנוּ שֶׁנַּכְרִיעַ מִדַּעְתֵּנוּ שֶׁפְּשׁוּט דִּבְרֵי הָרַמְבָּ"ם נֶגֶד הַקַּדְמוֹנִים הַלָּלוּ.

וְגַם מָה שֶׁכָּתַב בְּהֶמְשֵׁךְ דְּבָרָיו "ואע"פ שֶׁבַּכֶּסֶף מִשְׁנֶה לֹא פֵּרֵשׁ כֵּן בְּדַעַת הָרַמְבָּ"ם, מ"מ בב"י סִי' רסז מַשְׁמַע לְהֶדְיָא שֶׁמִּבִּין כֵּן בְּדַעַת הָרַמְבָּ"ם". ע"כ. אֵיני יוֹדֵעַ אֵיךְ מַשְׁמַע כֵּן "לְהֶדְיָא" שֶׁמָּרָן חָזַר בּוֹ בב"י ממ"שׁ בַּכֶּסֶף מִשְׁנֶה, הֲרֵי בב"י לֹא הִתְיַחֵס כְּלָל לְשֹׁאֵלָה זוֹ אִם הוּא לְכַתְּחִלָּה אוֹ שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לִנְהֹג כֵּן, ובסה"כ הֵבִיא דִּבְרֵי הָרֹא"שׁ שֶׁאֶפְשָׁר לְוַותֵּר עַל סְמִיכוּת גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה כְּדֵי לְקַבֵּל תּוֹסֶפֶת, וְשֶׁכֵּן הוּא בְּרַמְבָּ"ם, אֲבָל מִנַּיִן שֶׁהוּא גַּם שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַצֹּרֶךְ, וּמ"שׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לִנְהֹג כֵּן אֵינוֹ בְּהֶכְרֵחַ שֶׁהוּא אַף שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם צֹרֶךְ. וְאִלּוּ הָיָה מְפֹרָשׁ כֵּן בב"י דִּלֹּא כמ"ש בְּכס"מ נִיחָא, אֲבָל כְּשֶׁאֵין הַדְּבָרִים מְפֹרָשִׁים בב"י לָמָּה נֶאֱמַר שֶׁמָּרָן חָזַר בּוֹ ממ"שׁ בכס"מ, כְּשֶׁאֵין לָזֶה שׁוּם רֶמֶז. וְאַף שֶׁהֵבִיא בְּשֵׁם הרא"ה בִּבְרָכוֹת (כז.) שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת תַּרְתֵּי דְּסָתְרֵי בְּיוֹם אֶחָד, מ"מ כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ חוֹלְקִים לְכַתְּחִלָּה כְּשֶׁהוּא לֹא בִּמְקוֹם צֹרֶךְ לָמָּה יִכָּנֵס לָזֶה. וְדִבְרֵי המשנ"ב נְכוֹנִים.

וְגַם מ"ש בְּהֶמְשֵׁךְ דְּבָרָיו "שהמשנ"ב הִפְרִיז בָּזֶה לְהַחְמִיר וְכוּ', וּמָה שֶׁכָּתַב המשנ"ב שֶׁאֵין לְקָלְּא זוֹ שׁוּם מָקוֹר, תָּמוּהַּ, דִּבְוַדַּאי יֵשׁ לָנוּ לִסְמֹךְ עַל הָרַמְבָּ"ם וְכוּ'". ע"כ. הִנֵּה אַחַר שֶׁצִּיֵּן לְדִבְרֵי הכס"מ, וְאַחַר שבב"י מַשְׁמַע כְּדִבְרָיו בכס"מ, מָה מָקוֹם יֵשׁ לִכְתֹּב עַל המשנ"ב שֶׁהִפְרִיז בָּזֶה, וְלִכְתֹּב שֶׁהוּא תָּמוּהַּ, וְאֵין כָּאן כָּל תְּמִיהָה, וְדִבְרֵי המשנ"ב בְּרוּרִים כִּדְפַרַשְׁנוּ.

לְהַתְחִיל לֶאֱכֹל חֲצִי שָׁעָה קֹדֶם זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע

ב. הַמְקַדֵּשׁ מִבְּעוֹד יוֹם, לְאַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל עַרְבִית [מִפְּלַג הַמִּנְחָה], מֻתָּר לוֹ לְהַתְחִיל לֶאֱכֹל אֲפִלּוּ תּוֹךְ חֲצִי שָׁעָה מִצֵּאת הַכּוֹכָבִים, אַחַר שֶׁקָּרָא קְרִיאַת שְׁמַע קֹדֶם, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיָּצָא יְדֵי חוֹבַת קְרִיאַת שְׁמַע בָּזֶה, וְאֶפְשָׁר לְסִמֹּךְ עַל סְבָרָתָם לְעִנְיַן דִּלֹּא מִקְרֵי אֹכֶל קֹדֶם קְרִיאַת שְׁמַע. [דְּדַוְקָא לְעִנְיַן לְהַצְרִיכוֹ לַחֲזֹר לִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁהִיא מִן הַתּוֹרָה, הִצְרִיכוּהוּ לְהַחְמִיר בָּזֶה וְלַחֲזֹר וְלִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע, אֲבָל לֹא לְעִנְיַן סְפֵיקָא דְּרַבָּנַן בְּאִסּוּר אֲכִילָה קֹדֶם קְרִיאַת שְׁמַע] (שָׁם עַמּוּד תעו).

וּבַהֲעָרָה (שָׁם) כָּתַב כְּבָר הִזְכַּרְנוּ לְעֵיל מָה שֶׁכָּתַב בב"י (סִימָן רסז) דְּכֵיוָן דְּאֵיכָא רַבְּוָתָא דְּפַסְקֵי דְּמִפְלָג הַמִּנְחָה וַאֲזִלָּךְ הָוֵי זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע, וְכִדְכָתַב הָרֹא"שׁ בְּרֵישׁ בְּרָכוֹת (סִי' א), אע"ג דְּמִשּׁוּם דְּאֵיכָא מָאן דס"ל דְּלֹא הָוֵי זְמַנָּהּ עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים, חוֹזֵר לְקִרְוָתָהּ מִשֶּׁהֶחְשִׁיךְ, מִכָּל מָקוֹם לֹא מִקְרֵי אֹכֶל קֹדֶם קְרִיאַת שְׁמַע. ע"כ. וְעוֹד, דְּכֵיוָן שֶׁלְּדַעַת ר"ת זְמַן תְּפִלַּת עַרְבִית מַתְחִיל מֵהַאי זְמָנָא, וְהוּא גַּם זְמַן שְׁכִיבָה שֶׁיּוֹצְאִים בּוֹ יְדֵי חוֹבַת ק"ש, אע"ג דְּאָנָן לֹא סְבִירָא לָן כְּשִׁיטַת ר"ת, וּמַצְרִיכִים לִקְרֹא ק"ש אַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים, וְאֵין סוֹמְכִין עַל ק"ש שֶׁקּוֹרְאִים מִפְּלַג הַמִּנְחָה,

מ"מ לְעִנְיַן אִסּוּר אֲכִילָה קֹדֶם קְרִיאַת שְׁמַע שַׁפִּיר סָמְכִינַן עָלָיהּ.

שָׁכַח לִסְפֹּר הָעֹמֶר לַיְלָה וְיוֹם אִם רַשַּׁאי לֶאֱכֹל קֹדֶם שֶׁסּוֹפֵר בְּלֹא בְּרָכָה

ולפ"ז יֵשׁ לָדוּן לְהָקֵל בְּמִי שֶׁשָּׁכַח לִסְפֹּר אֶת הָעֹמֶר לַיְלָה אַחַת, וְגַם בַּיּוֹם לֹא סָפַר, דְּאָנָן קיי"ל כְּדַעַת מָרָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִסְפֹּר יוֹתֵר בִּבְרָכָה, דְּחִישִׁינַן לְהַסּוֹבְרִים דִּתְמִימוֹת בָּעֵינָן, וְאָמְנָם כֵּיוָן שֶׁהוּא מִצַּד הַסָּפֵק, רַשַּׁאי לֶאֱכֹל קֹדֶם סְפִירַת הָעֹמֶר, דִּלְעִנְיַן אֲכִילָה סְפֵיקָא דְּרַבָּנַן וּלְקֻלָּא, וְאַמְרִינַן דִּלְעִנְיַן אֲכִילָה סָמְכִינַן עַל הַפּוֹסְקִים דְּכֵיוָן שֶׁדִּלֵּג יוֹם אֶחָד הָפְסִיד אֶת מִצְוַת הַסְּפִירָה, וְאֵין עָלָיו חִיּוּב לִסְפֹּר, וּלְשִׁיטָתָן יָכוֹל לֶאֱכֹל. וְאַף עַל גַּב דְּלֹא נַקְטִינַן הֵכִי, אֶלָּא מְחֻיָּב לִסְפֹּר בְּלֹא בְּרָכָה, זֶה דָּוְקָא שֶׁלֹּא לְפָטְרוֹ מֵהַסְּפִירָה לְגַמְרֵי, אֲבָל לְעִנְיַן אִסּוּר אֲכִילָה תּוֹךְ חֲצִי שָׁעָה מִזְּמַן הַסְּפִירָה, יֵשׁ לוֹמַר דְּשָׁרֵי, שֶׁיִּתְכֵּן וְהוּא פָּטוּר לְגַמְרֵי מִסְּפֹה"ע.

אֲכִילָה קֹדֶם שֶׁקָּרָא קְרִיאַת שְׁמַע אַחַר שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ

גַּם בְּפָתַח הַדְּבִיר (סִימָן רלה דַּף קכה.) כָּתַב, דְּאוֹתָם הַמִּתְפַּלְּלִים עַרְבִית בְּעֵר"ש מִבְּעוֹ"י, צְרִיכִים לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע בִּזְמַנָּהּ, וַהֲגַם שֶׁכְּבָר אָכְלוּ וְיֵשׁ לָהֶם עַל מַה שֶּׁיִּסְמְכוּ ע"ד המג"א (סק"כ), דְּכֵיוָן שֶׁכְּבָר קָרְאוּ אוֹתָהּ בְּעַרְבִית יֵשׁ לְהָקֵל.

וְאָמְנָם הַגָּאוֹן מִלְיסָא בְּדַרְכֵי הַחַיִּים (דַּף ע.) כָּתַב, וּלְאַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל מַעֲרִיב קֹדֶם הַלַּיְלָה, אִם אֵין עַד הַלַּיְלָה חֲצִי שָׁעָה יֵשׁ לִירֵא שָׁמַיִם לְזָהֵר וּלְהַמְתִּין עַד הָעֲרֵב, וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא הַבְּרָכוֹת, הוֹאִיל וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא יָצָא יְדֵי חוֹבַת ק"ש קֹדֶם הַלַּיְלָה, ואח"כ יֹאכַל. אַךְ אֵין לְמָחוֹת בְּמִי שֶׁנּוֹהֵג לֶאֱכֹל מִיָּד שֶׁהִתְפַּלֵּל, וְאֵינוֹ מַמְתִּין עַד הַלַּיְלָה לִקְרוֹת ק"ש מִקֹּדֶם, שֶׁיֵּשׁ לִסְמֹךְ עַל מָה שֶׁכָּתַב הט"ז (סִימָן רלד סק"ב).

ובמשנ"ב כָּתַב, שֶׁאִם לְאַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל מַעֲרִיב אֵין עַד הַלַּיְלָה חֲצִי שָׁעָה, יֵשׁ לְזָהֵר שֶׁלֹּא לְהַתְחִיל לֶאֱכֹל אֶלָּא יַמְתִּין עַד הָעֲרֵב, וְיַחְזֹר וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא בְּרָכוֹת, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל, הוֹאִיל וּלְהַרְבֵּה פּוֹסְקִים לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבַת קְרִיאַת שְׁמַע קֹדֶם הַלַּיְלָה. מִיהוּ הַנּוֹהֵג לְהָקֵל בְּזֶה אֵין לִמְחוֹת בְּיָדוֹ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל מִי לִסְמֹךְ. וְכָל זֶה לְעִנְיַן הֲתֵר אֲכִילָה, אֲבָל לְעִנְיַן קְרִיאַת שְׁמַע גּוּפָא שֶׁהִיא דְּאוֹרָיְתָא, אֵין לִסְמֹךְ וְיָזֵהר לִקְרוֹתָהּ בַּלַּיְלָה לָצֵאת יְדֵי חוֹבָה קְרִיאַת שְׁמַע. ע"כ.

וְכָתַב עוֹד בְּפָתַח הַדְּבִיר, שֶׁלֹּא הֵקֵל שֶׁלֹּא לְמָחוֹת אֶלָּא לְמִי שֶׁאוֹכֵל מִיָּד אַחַר עַרְבִית, וְאֵינוֹ מְאַחֵר אֲכִילָתוֹ אַחַר ק"ש בִּזְמַנָּהּ. אֲבָל לכו"ע חַיָּב לַחְזֹר וְלִקְרוֹתָהּ בְּהַגִּיעַ זְמַנָּהּ.

וְהָכִי מַסִּיק בְּשַׁאֲגַת אַרְיֵה (סִימָן ג'), דְּהַמַּקְדִּימִין עַרְבִית וּקְרִיאַת שְׁמַע מִפְּלַג הַמִּנְחָה דְּסָמְכִי אדר"ת, דס"ל דלר' יְהוּדָה זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע מִפְּלַג הַמִּנְחָה, וְהָרִי לֹא אִיתְמַר הִלְכְתָא לֹא כְּר"י וְלֹא כְּרַבָּנַן, וְקַיְמָא לָן קְרִיאַת שְׁמַע דְּאוֹרָיְתָא, וְהָוָה לֵהּ סְפֵיקָא דְּאוֹרָיְתָא וְצָרִיךְ לִקְרוֹתָהּ מִצַּאת הַכּוֹכָבִים, וּלְמַעֲשֶׂה כָּל ג' הַפָּרָשִׁיוֹת. ע"ש.

וְעַיֵּן בְּשׁוּ"ת מֵשִׁיב דָּבָר ח"א (סי' יב) שֶׁכָּתַב, שֶׁאֵין לְהוֹכִיחַ מֵהָא דְּרַב צָלִי וכו', דְּרַב קְרִי קְרִיאַת שְׁמַע גַּם כֵּן, מִדְּקָאָמַר לָן אוֹמֵר קִדּוּשׁ עַל הַכּוֹס מִבְּעוֹד יוֹם, וְאֵין קִדּוּשׁ אֶלָּא בִּמְקוֹם סְעוּדָה, וְהָרֵי אָסוּר לֶאֱכֹל קֹדֶם קְרִיאַת שְׁמַע, כָּל זֶה לֹא קָשֶׁה מִידִי, שֶׁהָרֵי מִפְּלַג הַמִּנְחָה עַד קְרִיאַת שְׁמַע הוּא יוֹתֵר מֵחֲצִי שָׁעָה, וְאֶפְשָׁר עֲדַיִן לֶאֱכֹל. ע"כ. וּרְאֵה בְּבֵאוּר הֲלָכָה (ריש סִימָן רעא), וּבֶבֶן אִישׁ חַי (פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית אות י"ח). ע"ש.

אֲכִילַת פַּת קֹדֶם סְפִירַת הָעֹמֶר

וְאָמְנָם בִּימֵי סְפִירַת הָעֹמֶר, חֲצִי שָׁעָה קֹדֶם שְׁקִיעַת הַחַמָּה לֹא יֹאכַל סְעוּדָה שֶׁל פַּת, אוֹ עוּגָה יוֹתֵר מִשִּׁעוּר כַּבֵּיצָה (בְּלִי קְלָפָתָהּ), וְאֶפִי' הִתְפַּלֵּל כְּבָר מִנְחָה, כָּל עוֹד לֹא קִיֵּם מִצְוַת סְפִירַת הָעֹמֶר. וְאִם הִתְחִיל בִּסְעוּדָה בְּהֶתֵּר, דְּהַיְנוּ קֹדֶם לָכֵן, וְהִגִּיעַ זְמַן סְפִירַת הָעֹמֶר, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְסִיק מִסְּעֻדָּתוֹ, לִסְפֹּר הָעֹמֶר, אֶלָּא יִסְפֹּר הָעֹמֶר כְּשֶׁיִּסַּיֵּם סְעֻדָּתוֹ. אֲבָל אִם הִתְחִיל בְּאִסּוּר, כֵּיוָן שֶׁאֵין טוֹרַח כְּלָל לְהַפְסִיק, פּוֹסֵק מִסְּעֻדָּתוֹ וְסוֹפֵר סְפִירַת הָעֹמֶר. וְעַיֵּן לְהַרְמָ"א (סִימָן תפט ס"ד) שֶׁכָּתַב, "כְּשֶׁהִגִּיעַ הַזְּמַן" שֶׁל סְפִירַת הָעֹמֶר אָסוּר לֶאֱכֹל עַד שֶׁיִּסְפֹּר. וְכָתַב

מָרָן הַחִיד"א בְּבִרְכֵי יוֹסֵף (סִימָן רלב סוֹף סק"ה) דְּלָאו דַּוְקָא הוּא, אֶלָּא חֲצִי שָׁעָה קוֹדֶם. וְכָתַב בכה"ח (ס"ק סג) שֶׁאִם בִּקֵּשׁ מֵחֲבֵרוֹ שֶׁיַּזְכִּירֵנוּ בְּהִגִּיעַ הַזְּמַן, אֵין לְהַחְמִיר קוֹדֶם זְמַן סְפִירַת הָעֹמֶר. וְנִרְאֶה דְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת חָשִׁיב זְמַנּוֹ, ולפ"ז חֲצִי שָׁעָה קוֹדֶם שְׁקִיעַת הַחַמָּה בְּכְלַל הָאִסּוּר. וכ"כ בש"ע הגר"ז (ס"ק יז). וכ"כ בכה"ח (ס"ק סד). וְשֶׁלֹּא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב המשנ"ב (ס"ק כג), דְּהַיְנוּ חֲצִי שָׁעָה קוֹדֶם צֵאת הַכּוֹכָבִים. וְאִם הִתְחִיל הַסְּעוּדָה לְאַחַר שֶׁהִגִּיעַ זְמַן הַסְּפִירָה, מִן הַדִּין א"צ לְהַפְסִיק, הוֹאִיל וּסְפִירַת הָעֹמֶר בַּזְּמַן הַזֶּה הוּא רַק מִדְּרַבָּנָן, אֶלָּא לְאַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן יְבָרֵךְ וְיִסְפֹּר סְפִירַת הָעֹמֶר. אֲבָל מִכַּיוָן שֶׁאֵין טוֹרַח כְּלָל לְהַפְסִיק בִּכְדֵי לְבָרֵךְ וְלִסְפֹּר, בִּלְבַד, וּמָה גַּם שֶׁלְּדַעַת הָרִי"ף וְהָרַמְבַּ"ם וְרַאֲבִי"ה סְפִירַת הָעֹמֶר בַּזְּמַן הַזֶּה דְּאוֹרָיְתָא, פּוֹסֵק בְּאֶמְצַע סְעֻדָּתוֹ לְבָרֵךְ וְלִסְפֹּר סְפִירַת הָעֹמֶר, וְאַחַר כָּךְ יִגְמֹר סְעֻדָּתוֹ. (וְעַיֵּן בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ הַגָּאוֹן רַבִּי זַלְמָן (סְעִיף יז). וּבְמִשְׁנָה בְּרוּרָה (ס"ק כה). וּבְכַף הַחַיִּים (ס"ק סח). וְדוֹ"ק). [קָטַע זֶה מִמָּרָן זיע"א].

קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת אִם צָרִיךְ לַחְזֹר וְלִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע

ג. כְּשֶׁמִּתְפַּלְּלִים עַרְבִית מִבְּעוֹד יוֹם, צָרִיךְ הָרַב אוֹ הַגַּבַּאי לְהַכְרִיז אַחַר הַתְּפִלָּה, וּלְהַזְכִּיר לַצִּבּוּר לַחְזֹר וְלִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע אַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים. וְגַם אִם קָרְאוּ קְרִיאַת שְׁמַע בְּתוֹךְ זְמַן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, יַחְזְרוּ וְיִקְרְאוּ קְרִיאַת שְׁמַע אַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים (שָׁם עַמּוּד תעח).

וּבַהֲעָרָה (שָׁם) כָּתַב מָרָן בש"ע (סִימָן רלה) כָּתַב, וְאִם הַצִּבּוּר מַקְדִּימִין לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע מִבְּעוֹד יוֹם וְקָרָא עִמָּהֶם וְכוּ', וּכְשֶׁיַּגִּיעַ הַזְּמַן קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא בְּרָכוֹת. ע"כ. וְהִנֵּה מִנְהָג זֶה שָׁהָיוּ מַקְדִּימִין לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע מִבְּעוֹד יוֹם, הוּא מִנְהָג קַדְמוֹן, כַּמְבֹאָר בַּגְּאוֹנִים וּבְרָשְׁ"י וּבתוס' בְּרָכוֹת ב. וכ"ה בהרא"ש וּבְתַלְמִידֵי רַבֵּנוּ יוֹנָה וּבְמָאירִי בִּבְרָכוֹת שָׁם. וכ"ה בְּטוּר (סִימָן רלד). גַּם בְּתִרוּמַת הַדֶּשֶׁן (סִימָן א') כָּתַב, שֶׁהָעָם הָיוּ מִתְאַסְּפִים לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה, וּמִשּׁוּם טִרְחָה לֵילֵךְ לְבָתֵּיהֶם וּלְהִתְאַסֵּף, כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית בְּזְמַנָּהּ, מִתְפַּלְּלִין עַרְבִית מֵיָּד לְאַחַר פֶּלַג הַמִּנְחָה. וְכָל הַגְּדוֹלִים הנ"ל טָרְחוּ לְיַשֵּׁב הַמִּנְהָג, כִּיעוּץ בְּדִבְרֵיהֶם. וז"ל מָרָן בש"ע (סִימָן רלג סְעִיף א): וְאִם בְּדִיעֲבַד הִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית מִפֶּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, יָצָא. וּבְשָׁעַת הַדְּחָק יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית מִפֶּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה. וּבְסִימָן רלה כָּתַב: זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע בַּלַּיְלָה מִשְּׁעַת יְצִיאַת שְׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים קְטַנִּים וְכוּ', וְאִם הַצִּבּוּר מַקְדִּימִין לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע מִבְּעוֹד יוֹם, יִקְרָא עִמָּהֶם קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ, וְיִתְפַּלֵּל עִמָּהֶם, וּכְשֶׁיַּגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא בְּרָכוֹת. ע"כ. וְאַחַר הַשְּׁקִיעָה קִיל טְפֵי, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ מָנוֹחַ (בְּפֵי' עַל הָרַמְבַּ"ם בְּהִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פ"א ה"ט), וּזְמַן תְּפִלָּה וּבִרְכַּת מַעֲרִיב עֲרָבִים סָמְכוּ דְּכֵיוָן שֶׁשָּׁקְעָה חַמָּה אֶפְשָׁר לְהִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ. תֵּדַע, דְּהָא גַּבֵּי קְצִירַת הָעֹמֶר שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּלַּיְלָה אָמְרִינַן, בָּא הַשֶּׁמֶשׁ אוֹמְרִים לוֹ הֵן, מַשְׁמַע דְּלֹא הָוֵי קַפְדֵי אֶלָּא עַל שְׁקִיעַת הַחַמָּה. ע"כ.

וְהִנֵּה כָּל זֶה כְּשֶׁקָּרְאוּ קְרִיאַת שְׁמַע מִזְּמַן פֶּלַג הַמִּנְחָה וָמַעְלָה, אֲבָל הֵיכָא שֶׁקָּרְאוּ קְרִיאַת שְׁמַע בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת, אִם צְרִיכִים לַחְזֹר וְלִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע, לְכְאוֹרָה אֵיכָא סָפֵק סְפֵיקָא, שֶׁמָּא הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה וּכְדַעַת הַסּוֹבְרִים שֶׁמִּזְּמַן פֶּלַג הַמִּנְחָה הוּא עֶרֶב וְחָשִׁיב שַׁפִּיר זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע דִּבְשָׁכְבְךָ, וְאַף אִי נִיחָא דַּהֲלָכָה כְּרַבָּנָן, שֶׁמָּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת לַיְלָה הוּא. וְלָכֵן אִם לֹא חָזַר לִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע בְּצֵאת הַכּוֹכָבִים וְסוֹמֵךְ עַל הַסָּפֵק סְפֵיקָא הַנ"ל, לְכְאוֹרָה שַׁפִּיר קָעָבֵד.

וּבָאֵמֶת שֶׁכָּךְ כָּתַב בְּפָתַח הַדְּבִיר בְּח"ב (עַמּוּד קכה סִימָן רלה) וְדַיִּק כֵּן מִדִּבְרֵי מָרָן הַשָּׁ"ע שָׁם, דְּמִי שֶׁנּוֹהֵג כְּרַבִּי יְהוּדָה לְהַחְשִׁיב זְמַן עַרְבִית מִפֶּלַג הַמִּנְחָה, יוֹצֵא יְדֵי חוֹבַת קְרִיאַת שְׁמַע מִפֶּלַג הַמִּנְחָה, וְכ"ש אַחַר הַשְּׁקִיעָה, וְאַחַר הַשְּׁקִיעָה א"צ שֶׁיַּחְזֹר לוֹמַר קְרִיאַת שְׁמַע, דְּאֵיכָא סָפֵק סְפֵיקָא, שֶׁמָּא הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּמִפֶּלַג הַמִּנְחָה חָשִׁיב כְּעֶרֶב וְיוֹצֵא יְדֵי חוֹבַת ק"ש, וְשֶׁמָּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת לַיְלָה.

אַךְ יֵשׁ לָדוּן לְהַחְמִיר בָּזֶה, דְּאֵיכָא הָכָא סָפֵק סְפֵיקָא לְחוּמְרָא, דְּשֶׁמָּא הֲלָכָה כר"ת דִּזְמַן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁלָּנוּ הוּא יוֹם גָּמוּר, וְאָז אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבַת קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁלָּנוּ, וְאַף אִם תִּמְצָא לוֹמַר דַּהֲלָכָה כְּדַעַת הַגְּאוֹנִים דְּהָוֵי סָפֵק יוֹם סָפֵק לַיְלָה, שֶׁמָּא הָוֵי יוֹם. וְעוֹד, דְּהָא הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסִי דְּכָל זְמַן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל

רַבִּי יְהוּדָה חָשִׁיב כַּיּוֹם, וְרַק בְּסוֹף בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה, כְּהֶרֶף עַיִן, זֶה זְמַן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל רַבִּי יוֹסִי, וְנִמְצָא דְּמָה שֶׁקָּרְאוּ קְרִיאַת שְׁמַע בביה"ש דְּרַבִּי יְהוּדָה, לְרַבִּי יוֹסִי הָוֵי יוֹם גָּמוּר. וְעוֹד, דְּשֶׁמָּא הֲלָכָה דְּאַף לְרַבִּי יְהוּדָה לֹא מֵהֲנֵי לְקָרֹא קְרִיאַת שְׁמַע מִפְּלַג הַמִּנְחָה, וכ"ש לְרַבָּנָן. וְעַיֵּן להרא"ש בפ"ק דִּבְרָכוֹת (סִימָן א') שֶׁכָּתַב, וְלֹא נִהְיָרָא לִי מָה שֶׁהֵבִיא ר"ת ז"ל רְאָיָה מִתְּפִלַּת מִנְחָה שֶׁהִיא עַד פְּלַג הַמִּנְחָה, דִּתְפִלּוֹת כְּנֶגֶד תְּמִידִין תִּקְנוּם וכו', אֲבָל לְעִנְיַן ק"ש, לָאו זְמַן שְׁכִיבָה הוּא. ע"כ. וְנִמְצָא דְּאַף לְרַבִּי יְהוּדָה דַּוְקָא תְּפִלַּת עַרְבִית אֶפְשָׁר לְהִתְפַּלֵּל מִפְּלַג הַמִּנְחָה, אֲבָל זְמַן ק"ש הוּא רַק מצאה"כ, דִּפְלַג הַמִּנְחָה לֹא חָשִׁיב לַיְלָה.

וְיֵשׁ עוֹד לְעַיֵּן בָּזֶה, אִי מֵהֲנֵי סָפֵק סְפֵיקָא בְּיָדַיִם בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, וּרְאֵה בָּזֶה בילקו"י שַׁבָּת כָּרֶךְ ג' עַמּוּד קפג, בְּדִין עֲשִׂיַּת תָּה בְּשַׁבָּת, בְּשֵׁם הָרא"ם, דְּלֹא עָבְדִינַן סָפֵק סְפֵיקָא בְּיָדַיִם בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלָכֵן טָמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵינָם מוֹצִיאִים יְדֵי חוֹבַת שׁוֹפָר בֵּין בְּמִינָם בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינָם, דְּאַף שֶׁיֵּשׁ סָפֵק סְפֵיקָא, שֶׁמָּא הַתּוֹקֵעַ זָכָר, וְאת"ל שֶׁהוּא נְקֵבָה, שֶׁמָּא הַשּׁוֹמֵעַ גַּם כֵּן נְקֵבָה. וְהֵינוּ טַעֲמָא, דְּבְמִצְוֹת עֲשֵׂה לֹא עָבְדִינַן סָפֵק סְפֵיקָא לְכַתְּחִלָּה. ולפ"ז ה"ה בנ"ד גַּבֵּי ק"ש.

וְלִכְאוֹרָה הַדָּבָר תָּלוּי אִם בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה לְכָלֵי עָלְמָא סָפֵק דְּאוֹרָיְתָא לְחוּמְרָא מִן הַתּוֹרָה, אוֹ לֹא. דְּאִי נֵימָא דִּבְמִצְוֹת עֲשֵׂה לְכָלֵי עָלְמָא סָפֵק דְּאוֹרָיְתָא לְחוּמְרָא מִן הַתּוֹרָה, נִמְצָא שֶׁבְּסָפֵק הָרִאשׁוֹן הָוֵי אִסּוּר תּוֹרָה, וְהוּא מָחְזָק בְּחִיּוּב שֶׁל תּוֹרָה, וּכְדֵי לְהִפָּטֵר מֵחִיּוּבוֹ בָּעֵינָן וַדַּאי, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּשוּ"ת מוּצָל מֵאֵשׁ, שֶׁדַּוְקָא לְגַבֵּי אִסּוּר לֹא תַּעֲשֶׂה מֵהֲנֵי סָפֵק סְפֵיקָא לְהָקֵל, אֲבָל בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה לֹא מֵהֲנֵי סָפֵק סְפֵיקָא, שֶׁאֲפִי' בְּאֶלֶף סְפֵקוֹת אִם יֵשׁ סָפֵק אֶחָד מִנִּי אֶלֶף שֶׁהוּא חַיָּב, הַחִיּוּב עָדַיִן מָטֵל עָלָיו. ע"כ.

וּכְבָר כָּתַב בְּעֵין יִצְחָק ח"ב, מָה שֶׁכָּתַב הָרַמְבָּ"ם בִּתְשׁוּבָה (מְקִיצֵי נִרְדָּמִים תשכ"א, סִימָן שִׂיחַ), דְּהַסְפֵקוֹת בְּאִסּוּרֵי לָאוִין הָוֵי מִדְּרַבָּנָן. וּמִשְׁמַע דְּהַסְפֵקוֹת בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה הָוֵי מִן הַתּוֹרָה. אֶלָּא דִּלְגַבֵּי טָמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס י"ל דִּלְעוֹלָם מֵהֲנֵי סָפֵק סְפֵיקָא גַּם בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, וְהָכָא שָׁאנִי, מִשּׁוּם דְּהָוֵי סָפֵק בַּגּוּף סָפֵק בְּתַעֲרֹבֶת. דְּהַסָּפֵק הָרִאשׁוֹן בְּמִי שֶׁמְּבָרֵךְ אוֹ תּוֹקֵעַ בְּשׁוֹפָר, אִם הוּא זָכָר אוֹ נְקֵבָה, וְהַסָּפֵק הַשֵּׁנִי הוּא בְּשׁוֹמֵעַ, שֶׁהוּא גּוּף אַחֵר, אִם הוּא זָכָר אוֹ נְקֵבָה, וְלֹא עָבְדִינַן סָפֵק סְפֵיקָא כָּזֶה, כַּמְּבֹאָר בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן קי סְעִיף ט', דְּסָפֵק טְרֵפָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בַּאֲחֵרוֹת, כָּלָן אֲסוּרוֹת עַד שֶׁיְּהֵא בַּהֶתֵּר כְּדֵי לְבַטֵּל הָאִסּוּר, אִם הוּא מִדְּבָרִים הַמִּתְבַּטְּלִים. שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַסָּפֵק הָרִאשׁוֹן הָיָה בְּגוּפוֹ, אֵין לְהַתִּירוֹ מִסָּפֵק סְפֵיקָא. ע"כ. וּבְאֵר הט"ז (ס"ק יב), דְּזֶהוּ עַל פִּי פְּרוּשׁ ר"י, בְּסָפֵק בֵּיצָה הָאֲסוּרָה שֶׁנִּתְעָרְבָה אֲפִי' בְּאֶלֶף, שֶׁהֵן כָּלָן אֲסוּרוֹת, דִּלְא חָשְׁבִינַן ס"ס אֶלָּא בִּשְׁנֵי תַּעֲרוֹבוֹת, דְּאָז הַסְּפֵקוֹת שָׁוִין, משא"כ כָּאן דְּסָפֵק הָאֶחָד אִם יֵשׁ אִסּוּר, ואת"ל יֵשׁ אִסּוּר שֶׁמָּא לֹא זוֹ הִיא, הַךְ ס"ס הָוֵי בב' גּוּפִים, וּבָאֱמֶת צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא ס"ס בְּגוּף אֶחָד מֵעִנְיָן אֶחָד, כְּמוֹ שְׁתֵּי תַּעֲרוֹבוֹת אוֹ ס"ס אִם יֵשׁ לְכָאן אִסּוּר אוֹ לֹא, כְּמוֹ בְּאִשָּׁה שֶׁזְּנָתָה סָפֵק תַּחְתָּיו סָפֵק אֵינוֹ תַּחְתָּיו, ואת"ל תַּחְתָּיו סָפֵק בְּאֹנֶס סָפֵק בְּרָצוֹן, בפ"ק דִּכְתֻבּוֹת.

וְאָמְנָם מָרָן בש"ע (רֵישׁ סִימָן רלה) כָּתַב לְהֶדְיָא, דִּזְמַן קְרִיאַת שְׁמַע בַּלַּיְלָה מִשְּׁעַת יְצִיאַת שְׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים קְטַנִּים. וְאִם הוּא יוֹם מְעֻנָּן יַמְתִּין עַד שֶׁיֵּצֵא הַסָּפֵק מִלִּבּוֹ. וְאִם קָרְאָה קֹדֶם לָכֵן, חוֹזֵר וְקוֹרֵא אוֹתָהּ בְּלֹא בְּרָכוֹת. ע"כ. וּמְבֹאָר דְּצָרִיךְ לְהַקְפִּיד לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע בְּצֵאת הַכּוֹכָבִים, וְלֹא בִּזְמַן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְהִצְרִיךְ לַחְזֹר לְקָרְאָהּ אַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים, וּבְוַדַּאי דְּאֵירֵי גַּם כְּשֶׁקָּרְאָהּ אַחַר הַשְּׁקִיעָה, דְּהָא בֵּאֵר קֹדֶם לָכֵן דִּזְמַנָּהּ אַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים.

וְאַף דְּאִיכָּא סָפֵק סְפֵיקָא, כְּפִי הַנִּרְאֶה מָרָן חָשַׁשׁ בָּזֶה לְסָפֵק דְּאוֹרָיְתָא, וְכֵיוָן שֶׁבְּנָקֵל אֶפְשָׁר לָחוּשׁ לְכָל הַדֵּעוֹת, שֶׁיָּכוֹל לְהַמְתִּין לצאה"כ, לָכֵן הִצְרִיךְ שֶׁיִּקְרְאוּ קְרִיאַת שְׁמַע דַּוְקָא אַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים. וּמָרָן חָשַׁשׁ לִסְבָרַת הָאוֹמְרִים דִּזְמַן שְׁכִיבָה הוּא בַּלַּיְלָה, וְלַיְלָה מִקְרֵי מִשֶּׁנִּרְאוּ בָּרָקִיעַ ג' כּוֹכָבִים בֵּינוֹנִים, אַךְ מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין וְיָבוֹאוּ לִטְעוֹת בַּגְּדוֹלִים. [וְכוֹכָבִים גְּדוֹלִים בְּוַדַּאי אֵינָם סִימָן לַלַּיְלָה שֶׁכַּמָּה פְּעָמִים נִרְאִים אֲפִלּוּ בַּיּוֹם] לָכֵן הֶחְמִיר גַּבֵּי קְרִיאַת שְׁמַע דְּאֵינוֹ קוֹרֵא עַד שֶׁיִּרְאוּ ג' קְטַנִּים. [וְאַף שֶׁמָּרָן כָּתַב כֵּן לְשִׁיטָתוֹ דִּסְבִירָא לֵהּ כְּרַבֵּנוּ תָּם, מִכָּל

מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁהַמִּנְהָג כְּדַעַת הַגְּאוֹנִים, בָּעֵינָן לְכָל הַפָּחוֹת צֵאת הַכּוֹכָבִים אַלְבָּא דְּהַגְּאוֹנִים].

וְכֵן כָּתַב הַגְּרָ"א שָׁם, דָּמָה שֶׁכָּתַב מָרָן שֶׁאִם הוּא יוֹם מְעֻנָּן יַמְתִּין עַד שֶׁיֵּצֵא הַסָּפֵק מִלִּבּוֹ, הוּא מִפְּנֵי דְּסָפֵק דְּאוֹרָיְתָא לְחוּמְרָא. וּבִירוּשׁ' שָׁם, סָפֵק קָרָא סָפֵק לֹא קָרָא מַהוּ, נִשְׁמְעִינַן מִן הַדָּא, הַקּוֹרֵא קֹדֶם לָכֵן לֹא יָצָא י"ח, וְקֹדֶם לָכֵן לָאו סָפֵק הוּא, וְאַתְּ אָמַרְתְּ צָרִיךְ לִקְרוֹת, הַדָּ"א סָפֵק קָרָא סָפֵק לֹא קָרָא צָרִיךְ לִקְרוֹת. ע"כ.

וּמָה שֶׁכָּתַב מָרָן שֶׁאִם קָרָאָה קֹדֶם לָכֵן [קֹדֶם צֵאת הַכּוֹכָבִים] חוֹזֵר וְקוֹרֵא אוֹתָהּ בִּזְמַנָּהּ, כָּתְבוּ בְּמַאֲמַר מָרְדְּכַי וּבַנָּהָר שָׁלוֹם, שֶׁהוּא מֵעִקַּר הַדִּין וְלֹא מִשּׁוּם חוּמְרָא. וְכֵן דַּעַת הַגְּרָ"א סק"א. וכ"ה במשנ"ב (סִימָן רלה ס"ק יא) וְכָתַב עוֹד, שֶׁאֵין כְּדַאי לִסְמֹךְ עַל הַקְּרִיאָה שֶׁקּוֹרֵא עַל מִטָּתוֹ, אֲפִי' אִם מִנְהָגוֹ לִקְרוֹת כָּל הַג' פָּרָשִׁיוֹת, דְּהָא צָרִיךְ לְכַוֵּן לָצֵאת יְדֵי מ"ע שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע, וק"ש שֶׁעַל מִטָּתוֹ אֵין אָנוּ מְכַוְּנִים לְשֵׁם מִצְוָה, כ"א לְהַבְרִיחַ הַמַּזִּיקִין. [וּמַשְׁמַע שֶׁאִם מְכַוֵּן לָצֵאת י"ח קְרִיאַת שְׁמַע, יוֹצֵא]. וְעוֹד שֶׁאֲפִי' אִם נִימָא דא"צ כַּוָּנָה לָצֵאת, צָרִיךְ עַל כָּל פָּנִים כַּוָּנַת הַלֵּב לְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּמוֹרָא, וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה עַל מִטָּתוֹ אֵין מְכַוֵּן לָזֶה. וע"ש בְּבֵאוּר הֲלָכָה. וּרְאֵה עוֹד בְּפֶתַח הַדְּבִיר (סִי' רלה).

ד. שְׁלִיחַ צִבּוּר פּוֹתֵחַ תְּפִלַּת עַרְבִית שֶׁל שַׁבָּת בָּאֱמִירַת קַדִּישׁ בְּנִגּוּן לִכְבוֹד שַׁבָּת. וְכֵן בִּרְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע יֵשׁ לְאָמְרָם בְּטוּב טַעַם וּבְקוֹל נָעִים (שָׁם עַמּוּד תפ).

וּבַהֲעָרָה (שָׁם) כָּתַב כֵּן מִבֹּאָר בשעה"כ (דַּף סח ע"ד) שֶׁכְּדֵי לְהוֹרוֹת שֶׁבִּתְפִלַּת לֵיל שַׁבָּת יֵשׁ תּוֹסֶפֶת קְדֻשָּׁה יוֹתֵר מִשְּׁאָר לֵילוֹת הַחֹל, וְנָהֲגוּ לוֹמַר בִּרְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע בְּנֹעַם וּבְחֵן טוֹב וּבְקוֹל נָעִים. ע"כ.

אִם הַצִּבּוּר צָרִיךְ לַעֲמֹד בְּכָל קַדִּישׁ

ה. מִנְהָגֵנוּ עַל פִּי הַקַּבָּלָה לַעֲמֹד בִּשְׁעַת אֲמִירַת קַדִּישׁ וּבָרְכוּ שֶׁלִּפְנֵי תְּפִלַּת עַרְבִית שֶׁל לֵיל שַׁבָּת, כְּדֵי לְקַבֵּל שַׁבָּת בְּתוֹסֶפֶת הָרוּחַ. וּבְלֵיל יוֹם טוֹב אֵין צָרִיךְ לַעֲמֹד. וְהָאַשְׁכְּנַזִים בְּלָאוּ הָכִי נוֹהֲגִים כְּדַעַת הָרְמָ"א, לַעֲמֹד בְּכָל קַדִּישׁ וּבָרְכוּ. וּסְפָרַדִּי שֶׁמִּתְפַּלֵּל עִם אַשְׁכְּנַזִים, נָכוֹן שֶׁיַּעֲמֹד גַּם הוּא עִמָּהֶם בְּכָל אֲמִירַת קַדִּישׁ וּבָרְכוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בִּכְלָל יוֹשֵׁב בֵּין הָעוֹמְדִים (שָׁם)

וּבַהֲעָרָה (שָׁם) כָּתַב נוֹדַע שֶׁמִּנְהָג הַסְּפָרַדִּים שֶׁהַצִּבּוּר יוֹשֵׁב בְּעֵת אֲמִירַת קַדִּישׁ, וְאָמְנָם יֵשׁ הַמַּצְרִיכִים לַעֲמֹד בְּעֵת הַקַּדִּישׁ, וְלָמְדוּ כֵּן מִדִּבְרֵי הַפָּסוּק בַּשּׁוֹפְטִים (ג, כ): וַיֹּאמֶר אֲהוּד דְּבַר אֱלֹהִים לִי אֵלֶיךָ, וַיָּקָם [עֶגְלוֹן] מֵעַל הַכִּסֵּא, וְאָמְרוּ חָז"ל שֶׁזָּכָה עֶגְלוֹן שֶׁתִּהֵא בִּתּוֹ אֵם לְמַלְכוּת יִשְׂרָאֵל, וְהֵיא רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה שֶׁהָיְתָה בַּת עֶגְלוֹן. וּבְהַגָּהוֹת הַמָּרְדְּכִי (פֶּרֶק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר) הֲבִיא מֵהַיְרוּשַׁלְמִי שֶׁאָמְרוּ שָׁם, מִכָּאן א"ר אֶלְעָזָר כַּד עָנוּ אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ, וְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה בָּעֵי לְמֵיקָם עַל רַגְלוֹהִי. וְהוּבָא בְּדַרְכֵי מֹשֶׁה (סוֹף סִימָן נו). וכ"ה בִּכְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה (סִימָן נו). וכ"כ בְּרֵאשִׁית חָכְמָה, הוּבָא בְּיָפֶה לַלֵּב (סִימָן נו סק"ג). אַךְ הֵבִיא מִשָּׁם שְׁיָרֵי כנה"ג (סִי' נה) שֶׁכָּתַב בְּשֵׁם מָהָרִי"ל שֶׁלֹּא הָיָה עוֹמֵד בְּקַדִּישׁ, רַק אִם תִּפְסוֹ מְעָמָד וכו'. ע"ש. ומהר"ח ויטאל כָּתַב בשעה"כ (דַּף טז) שֶׁמּוֹרֵי הָאֲרִ"י זַ"ל לֹא הָיָה קָם בַּעֲנִיַּת אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ וכו', וּלְשׁוֹן הַיְרוּשַׁלְמִי מְטִעָה וכו'. וּרְאֵה מ"ש בָּזֶה בְּסֵפֶר טוֹב עַיִן (סִי' יח אות לב). וְאָמְנָם במשנ"ב (סִימָן נו סק"ח) כָּתַב, דְּיֵשׁ לָחוּשׁ לְדִבְרֵי הַמַּחְמִירִים וְלַעֲמֹד בְּקַדִּישׁ, וְיֵשׁ לִלְמֹד קַל וָחֹמֶר מֵעֶגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב שֶׁהָיָה נָכְרִי וְקָם מֵעַצְמוֹ מֵעַל כִּסְאוֹ לִדְבַר ד', כ"ש אֲנַחְנוּ עַמּוֹ. ע"ש. אַךְ אָנוּ מְנַהֲגִנוּ כַּמְבֹאָר לְעֵיל. וְעַ"ע בְּשוּ"ת שְׁנוֹת חַיִּים (סִי' פא), וּבְשוּ"ת יְהוּדָה יַעֲלֶה (סִימָן יא), וּבְשוּ"ת זִכְרוֹן יְהוּדָה (סִימָן ע'). וּבְשוּ"ת יַחֲוֶה דַּעַת ח"ג (סִימָן ד'), וּבַהֲלִיכוֹת עוֹלָם ח"א (עַמּוּד פט).

וּסְפָרַדִּי שֶׁמִּתְפַּלֵּל עִם אַשְׁכְּנַזִים, נָכוֹן שֶׁיַּעֲמֹד אִתָּם בְּעֵת הַקַּדִּישׁ וּבָרְכוּ. וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בכיו"ב בְּמַסֶּכֶת דֶּרֶךְ אֶרֶץ (פֶּרֶק ד' ה"ה) לֹא יְהֵא אָדָם עֵר בֵּין הַיְשֵׁנִים וְכוּ', וְלֹא יוֹשֵׁב בֵּין הָעוֹמְדִים, וְלֹא עוֹמֵד בֵּין הַיּוֹשְׁבִים. (וְעַיֵּן בְּשֹׁדֵי חֶמֶד פְּאַת הַשָּׂדֶה מַעֲרֶכֶת ב' סִימָן כ"ט, וּבְשוּ"ת יַחֲוֶה דַּעַת חֵלֶק ב' סוֹף סִימָן א', וְחֵלֶק ו' סִימָן ח').

הַמִּנְהָג לַעֲמֹד בְּקַדִּישׁ שֶׁל לֵיל שַׁבָּת, אֲבָל בְּקַדִּישׁ שֶׁל יו"ט אֵין צָרִיךְ לַעֲמֹד

וּמָה שֶׁכָּתַבְנוּ גַּבֵּי קַדִּישׁ בְּלֵיל שַׁבָּת, כֵּן כָּתַב המהרח"ו בְּסִדּוּרוֹ, שֶׁמָּצָא כָּתוּב בְּסִדּוּר מָהָר"י סָרוּק, שֶׁצָּרִיךְ לַעֲמֹד בְּקַדִּישׁ שֶׁל עַרְבִית כְּדֵי לְקַבֵּל תּוֹסֶפֶת הָרוּחַ שֶׁל שַׁבָּת, וְאֵינוֹ כְּשְׁאַר הַקַּדִּישִׁים שא"צ לַעֲמֹד אא"כ תְּפָסוֹ מֻעָמָד. ע"כ. וְהוּבָא לַהֲלָכָה בְּשַׁלְמֵי צִבּוּר (דַּף קצג סע"ב), ובכה"ח פָּלָאגִ'י (סִי' כ"ח אוֹת ד'), וְכֵן כָּתַב בְּסִדּוּר בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה (דַּף קסט ע"א אוֹת ג). וְהוֹסִיף, שֶׁלְּפִי הַטַּעַם שֶׁכָּתַב מָהָר"י סָרוּק אֵין זֶה אֶלָּא דַּוְקָא בְּלֵיל שַׁבָּת, אֲבָל בְּלֵיל יוֹם טוֹב א"צ לַעֲמֹד. ע"ש. וְכֵן הוּא בַּבֵּן אִישׁ חַי שָׁנָה ב' (פָּרָשַׁת וַיֵּרָא אוֹת ג'), ובכה"ח סוֹפֵר (סִימָן נ"ו אוֹת כ"ג) וְכֵן עִקָּר.

מִנְהָג מָרוֹקוֹ לְעַנֵּן עֲמִידָה בְּקַדִּישׁ

וְאָמְנָם בְּשׁוּ"ת שֵׁמֶשׁ וּמָגֵן ח"ג (אֹרַח חַיִּים סִימָן עח), וּבַחַ"ד (אֹרַח חַיִּים סִימָן כ) כָּתַב, שֶׁמִּנְהָגָם שֶׁלֹּא לַעֲמֹד בְּקַדִּישׁ בְּלֵיל שַׁבָּת, כְּמוֹ בִּשְׁאַר הַקַּדִּישִׁים, וְכָךְ הָיָה הַמִּנְהָג בְּמֶקְנָאס, וְרַק הַיּוֹם הִתְחִילוּ לִלְמֹד מִמִּנְהָג הָאַשְׁכְּנַזִּים לַעֲמֹד, וְהִנַּח לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת כִּרְצוֹן אִישׁ וְאִישׁ, כִּי א"א לְהוֹשִׁיב אֶחָד שֶׁהֻרְגַּל לַעֲמֹד כִּי נִרְאֶה לוֹ שֶׁהוּא מְחַלֵּל הַקָּדוֹשׁ לוֹ. ע"ש.

אוּלָם אֵין זֶה רַק מִנְהַג הָאַשְׁכְּנַזִּים, אֶלָּא הוּא גַּם מִנְהָגֵנוּ לַעֲמֹד בְּקַדִּישׁ שֶׁלְּפָנֵי עַרְבִית שֶׁל שַׁבָּת, וְהוּא עַל פִּי הַמְּקֻבָּלָה, וְיָדוּעַ שֶׁבְּעִנְיְנֵי הַתְּפִלָּה אָנוּ הוֹלְכִים אַחַר הָאֲרִ"י זַ"ל כְּשֶׁאֵין חֶשְׁשׁ בְּרָכָה לְבַטָּלָה וְכַדּוֹמָה. וְהַתֵּמָה, שֶׁאָכֵן יֵשׁ כַּמָּה מִנְהָגִים בְּמָרוֹקוֹ שֶׁהִנְהִיגוּ אוֹתָם רַבָּנֵי הָאַשְׁכְּנַזִּים, וְהַגְּאוֹן הַמָּנוֹחַ הנ"ל זצ"ל הֶחְזִיק בָּהֶם בְּכָל עֹז, כְּגוֹן בְּרָכָה עַל הַלֵּל בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, יְצִיקַת רוֹתְחִין לְתַבְשִׁיל שֶׁמִּצְטַמֵּק, עֲשִׂיַּת קָפֶה בְּשַׁבָּת, וְכָהֳנָה, וְטַעַן שֶׁכֵּיוָן שֶׁנָּהֲגוּ כֵּן בְּמָרוֹקוֹ, יֵשׁ לְהַמְשִׁיךְ בְּמִנְהָגָם גַּם לְאַחַר שֶׁעָלוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאִלּוּ בְּמִנְהָג זֶה לַעֲמֹד בְּקַדִּישׁ, שֶׁאֵין בַּדָּבָר שׁוּם חֶשְׁשׁ אִסּוּר, לֹא קִבֵּל הַמִּנְהָג וְטַעַן שֶׁלְּמָדוּהוּ מֵהָאַשְׁכְּנַזִּים. וְהַדָּבָר צ"ב.

וּרְאֵה (שָׁם) בְּקוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן סִימָן ב', מִכְּתָב מֵהַגָּאוֹן רַבִּי רְפָאֵל בָּרוּךְ טוֹלֵידָאנוֹ זצ"ל שֶׁכָּתַב, שֶׁבְּמָרוֹקוֹ לִמְּדוּ אוֹתָם עַל פִּי סֵפֶר קִצּוּר ש"ע שֶׁל הָרַב גָּאנְצְפְּרִיד, שֶׁהוּא לְפִי מִנְהָגֵי הָאַשְׁכְּנַזִּים. וּרְאֵה בְּעֵין יִצְחָק ח"ג (עַמּוּד קנ) אֲרִיכוּת בָּזֶה. ועכ"פ א"א לָנוּ לַחְלֹק עַל תְּשׁוּבַת מָרָן בְּאַבְקַת רוֹכֵל (סִימָן ריב) בְּדִין קָמָא קָמָא בָּטִיל, וְשָׁם מְבֹאָר לְהֶדְיָא דְּאָפִי' בָּאוּ קָהָל גָּדוֹל בְּבַת אַחַת, עֲלֵיהֶם לִנְהֹג כְּמִנְהַג הַמָּקוֹם שֶׁבָּאוּ לְשָׁם. וְלָכֵן לְאַחַר שֶׁעָלוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם לִנְהֹג בְּכָל הַדִּינִים כְּמִנְהֲגֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא לַעֲשׂוֹת אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת. וּמָה שֶׁהָאַשְׁכְּנַזִּים אֵין הוֹלְכִים ע"פ תְּשׁוּ' אַבְקַת רוֹכֵל, הֵינוּ מִשּׁוּם שֶׁהוֹלְכִים אַחַר הָרַב פָּנִים מְאִירוֹת וּדְעִמֵּהּ דְּפִלִיגִי עַל אַבְקַת רוֹכֵל. אֲבָל לְדִידַן הַסְּפָרְדִים הֲרֵי בְּאֹפֶן כְּלָלִי כֻּלָּם קִבְּלוּ הוֹרָאוֹת מָרָן, וְאַמַּאי לֹא נִשְׁמַע לְמָרָן בִּתְשׁוּבָה זוֹ, וְנֵלֵךְ אַחַר הָרַב פָּנִים מְאִירוֹת.

אברכים המשוננים
להתקבל לכולל יגדיל תורה
ניתן ליצור קשר
בפלאפון 050-4158840

בשורה טובה לשוחרי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם

ספר 'יגדיל תורה בהלכה'

שבת כרך א

ניתן להשיגו בכולל יגדיל תורה
ברחוב קלאוזנר 24 באר שבע
ובטל: 0506491414,
0509013000,
0504158840

שותפים להקים
מקום לה' משכנות ל'אביר יעקב'

אי"ה רוצים להתחיל בבניית בית כנסת
ובית מדרש יגדיל תורה
ומקוה טהרה לנשים ולגברים
ברחוב שמשון עמיצור בשכונת רמות בבאר שבע

רוצים לשתף 840 חברים שישתתפו בס"ך של תרומה בשם 'יעקב'
מו"ז רבי יעקב אביחצירא זיע"א
סה"כ 'יעקב' 182 ש"ח כפול 36 חודשים

דרך הקישור של נדרים פלוס מקבלים החזר מס לפי סעיף 46
וקבלה דיגיטלית למייל
בטלפון 03-7630585 שלוחה 9219

מי שיהיה שותף
יזכה בספר חדש
יגדיל תורה בהלכה
שבת כרך א'

ערוץ יגדיל

או בסריקה

לפרטים: 0548410379

לפרטי הפקדה לחשבון בנק מזרחי סניף 426 מ.ח 371407 ע"ש יגדיל תורה